

Onsdagen den 23 april fm.

Kl. 10.00

Bostadsförsörjningen
m. m.

1 § Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1985/86:164 till näringsutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1985/86:20 och 21

Lagutskottets betänkande 1985/86:26

Försvarsutskottets betänkande 1985/86:8

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1985/86:15 och 16

4 § Bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs ånyo bostadsutskottets betänkande 1985/86:13 om anslag till bostadsförsörjning m. m. (prop. 1985/86:100 delvis) (förnyad behandling; ärendet bordlagt 1986-04-17 på grund av lika röstetal).

Anf. 1 KJELL A. MATTSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga reservationer där centerpartiets ledamöter i bostadsutskottet finns antecknade.

Anf. 2 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt vi hade förra torsdagen om bostadsutskottets betänkande 13 ber jag att få yrka bifall till de reservationer där de moderata ledamöterna i bostadsutskottet finns med som reservanter.

Anf. 3 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Med hänvisning till de motiveringar jag lämnade i den bostadspolitiska debatten förra veckan yrkar jag bifall till samtliga reservationer som folkpartiet biträder.

Anf. 4 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga vpk-reservationer till betänkandet.

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Bostadsförsörjningen
m. m.

Anf. 5 MAJ-LIS LANDBERG (s):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare behandling av bostadsutskottets betänkande 13 yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 7, i övrigt till utskottets hemställan och därmed avslag på övriga reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (bostadsbyggandets omfattning)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 15 för reservation 1 av Tore Claeson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (bostadsbyggandets fördelning på olika upplåtelseformer)

Först biträdades reservation 2 av Oskar Lindkvist m. fl. med 136 röster mot 15 för reservation 3 av Tore Claeson i motsvarande del. 147 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls reservation 2 av Oskar Lindkvist m. fl. med 154 röster mot 144 för utskottets hemställan.

Mom. 3 (starkare regional styrning av bostadsbyggandet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Tore Claeson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (äldres boende)

Utskottets hemställan bifölls med 189 röster mot 109 för reservation 4 av Rolf Dahlberg m. fl.

Mom. 5 (kollektivt boende)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 15 för reservation 5 av Tore Claeson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (nytt system för finansieringen av bostadslån)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 144 för reservation 6 av Kjell A. Mattsson m. fl.

Mom. 7 (statlig totalfinansiering)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 15 för hemställan i reservation 8 av Tore Claeson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering

Den i reservation 7 av Oskar Lindkvist m. fl. anförda motiveringen godkändes med 154 röster mot 144 för godkännande av utskottets motivering.

Mom. 9 (förtida inlösen av lån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (förvärvslån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (räntelån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (räntebidragssystemets utformning)

Först biträdde reservation 12 av Rolf Dahlberg m. fl., som ställdes mot dels reservation 13 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark, dels reservation 14 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus, med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 155 röster mot 67 för reservation 12 av Rolf Dahlberg m. fl. 75 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 14 (justering av de garanterade räntorna)

Först biträdde reservation 16 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark med 41 röster mot 16 för reservation 17 av Tore Claeson. 241 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 15 av Rolf Dahlberg m. fl. med 75 röster mot 40 för reservation 16 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark. 183 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 174 röster mot 82 för reservation 15 av Rolf Dahlberg m. fl. 42 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (ändringar i räntebidragssystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (räntebidrag till lån som utgått enligt äldre regler)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 20 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 19 av Rolf Dahlberg m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 18 (eftergift av räntelån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (avveckling av den produktionskostnadsanpassade belåningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (reglerna för räntebidrag m. m. för hyres- och bostadsrättshus samt gruppybyggda småhus)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 23 av Rolf Dahlberg m. fl.,
dels reservation 24 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark,
dels reservation 25 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambraeus,
bifölls med acklamation.

Mom. 21 (länsbostadsnämndernas prövning av låneärenden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (ikraftträdande m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (översyn av låneberäkningsmetoderna m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (möjligheterna att anföra besvär)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (regler för inräknande av kostnader för eget arbete i låneunderlaget)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (det kommunala inflytandet i bostadsrättsförening)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (markvillkoret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (konkurrensvillkoret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (vissa ändringar i bostadsfinansieringssystemet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 34 av Rolf Dahlberg m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (konstnärlig utsmyckning av byggnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Tore Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 43 och 44 (avveckling av hyresrabatterna, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (avveckling av hyresförlustgarantierna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 37 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (ränte- och amorteringsfria lån till allmännyttiga företag)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 15 för reservation 38 av Tore Claeson.

Mom. 47 (varsam upprustning)

Först biträdde reservation 39 av Kjell A. Mattsson m. fl. med 81 röster mot 15 för reservation 40 av Tore Claeson. 202 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 207 röster mot 92 för reservation 39 av Kjell A. Mattsson m. fl.

Mom. 48 (ett utvidgat ROT-program m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 41 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus.
dels reservation 42 av Tore Claeson,
bifölls med acklamation.

Mom. 50 (flexibilitet vid tillämpningen av reglerna för ombyggnad av ålderdomshem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Mom. 51 (avveckling av bidragen till åtgärder i vissa bostadsområden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 44 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 52 (bidrag för att främja åtgärder som syftar till att minska antalet outhyrda lägenheter m. m.)

Först biträdde reservation 46 av Rolf Dahlberg m. fl. med 68 röster mot 15 för reservation 47 av Tore Claeson. 216 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 45 av Kjell A. Mattsson m. fl. – som ställdes mot reservation 46 av Rolf Dahlberg m. fl. – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 45 av Kjell A. Mattsson m. fl. – genom uppresning.

Mom. 53 (ram för bidrag till bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Bostadsförsörjningen
m. m.

Mom. 55 (avveckling av de särskilda lokallånen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 59 (avveckling av förbättringslångivningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 50 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus – bifölls med acklamation.

Mom. 64 (ramen för bidrag till tillgänglighetsskapande åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 51 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 65 (avveckling av bidragsgivningen till hissinstallationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 52 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 66 (bidraget till samupphandling och teknikutveckling av hissinstallationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 53 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 67 (ram för statsbidrag till hissinstallationer)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 55 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 54 av Rolf Dahlberg m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 70 (tilläggsån för ändrad lägenhetssammansättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 56 av Kjell A. Mattsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 71 (beslutsramen för tilläggsån)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 57 av Kjell A. Mattsson m. fl.,
dels reservation 58 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark,
bifölls med acklamation.

Mom. 72 (överskridande av ramarna för tilläggsån m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 59 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 76 (anslag till åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 66 av Erling Bager och Karl-Göran Biörsmark – bifölls med acklamation.

5 § Energipolitik

Föredrogs

näringsutskottets betänkanden

1985/86:17 om energipolitik (prop. 1985/86:100 delvis och 1985/86:102) samt 1985/86:18 om vissa naturgasfrågor (prop. 1985/86:91 och 1985/86:100 delvis).

Anf. 6 TALMANNEN:

Näringsutskottets betänkanden 17 och 18 debatteras i ett sammanhang.

Anf. 7 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! När Barcelona sköt in den avgörande straffen på IFK Göteborg i förra veckan och det svenska folket gick och lade sig så minskade uttaget av el i Sverige med så mycket som motsvarar driften vid ett av våra tolv kärnkraftverk. Så beroende är vi av el – inte bara för att driva vårt näringsliv och värma våra hus – utan också för att kunna avnjuta en fotbollsmatch på TV.

Herr talman! Kan någon på allvar tro – givetvis med undantag för dem som här i riksdagen skall tala för just en sådan tro – att det skall vara möjligt att få med det svenska folket på en avveckling av kärnkraften före år 2010? Det skall väl – får vi hoppas – komma spännande TV-sport även under åren framöver, som vi gärna vill se. Står vi inför en situation där staten på olika sätt genom regleringar skall komma att styra efterfrågan på el? Allt talar för detta, inte minst efter energiminister Birgitta Dahls senaste ageranden. Vilken industri skall efter kärnkraftsavvecklingen stängas av för en stund för att vi skall se svensk ishockey eller fotboll?

En historisk händelse inträffade för en tid sedan som jag tror att mycket få har observerat. Åtminstone har jag inte kunnat se det i tidningar eller höra det på radio. Kanske beror det på att informationen om kärnkraften inte är särskilt objektiv. För första gången i svensk historia produceras det sedan några veckor tillbaka mera el i våra kärnkraftsanläggningar än i alla våra vattenkraftverk. Är inte detta något som det finns anledning att stanna upp och fundera kring? Hur i all världen skall vi, utan att gå fram med ransonering och lagstiftning, lyckas hålla oss inom ramen för den el vi har tillgång till? Är det planhushållning som skall bli resultatet av en avveckling av kärnkraften? Är det planhushållning som folkpartiet och centern vill ha när de följer ungefär samma linje? Att socialdemokrater och vpk-are vill det är mera naturligt.

Herr talman! Det kan också vara lämpligt att erinra om att folkpartiet – även om det i många sammanhang påstår annat – tillsammans med socialdemokraterna vill att framtida anläggningar för produktion av el skall ägas av stat och kommun. I folkpartiets värld finns det inte plats för privata intressen när det gäller produktion av el. Så stark är folkpartiets tilltro till

statligt ägande och så svag till privat ägande. Har det någon gång visat sig i Sverige att privata elföretag inte visat sig ta ett samhällsansvar? T. o. m. generaldirektören för Vattenfall har uttryckt en förhoppning om att de privata företagen skall stärka sina positioner på elområdet för att garantera att det nyttiga inslaget av konkurrens och tävlan finns kvar. Men så ej folkpartiet!

Hela den svenska energipolitiken är i det stora hela en fråga om tillgång på elektricitet. Allt det andra kan vi i princip lämna åt sidan. Därför kommer jag i mitt anförande att huvudsakligen uppehålla mig kring elen.

Näringsutskottets betänkanden på energipolitikens område blir allt tjockare för varje år. Det kan inte vara rimligt att riksdagen skall lägga sig i så många detaljer på energins område. Alltmer udda och egendomliga förslag ser dagens ljus. Detta är ett talande bevis på den brist på tilltro som de övriga partierna känner inför sin egen energipolitik. Det kommer att uppenbaras för allt fler att det är den moderata energipolitiken som står på realismens fasta grund. Desperata griper de övriga partierna – som jag sade i förra vårens debatt – tag i varje halmstrå, torvtuss och alruska för att få energiekvationen att gå ihop. Dessutom sitter de och väntar på den vind som via vindkraft skall ge oss el och som inte finns de underbara men mycket kalla vinterdagarna då vi allra helst och allra mest behöver el.

Det känns skönt att kunna luta sig emot en moderat energipolitik, som skapar garantier för en god tillgång på el till låga priser och enligt vilken miljön inte skall genom eldnings av kol och olja utsättas för ännu större påfrestningar framöver.

Vi har lyckats ersätta olja med andra bränslen i Sverige. Det kan vi konstatera. Huvudsakligen är det el som ersatt oljan. Utan de tolv kärnkraftverken skulle vi ha stått oss slätt. Jag inbillar mig att många centerpolitiker, och inte minst deras väljare, erinrar sig att centern i folkomröstningen 1980 stod för en avveckling före år 1990 av de sex kärnkraftverk som 1979 var i gång. Hur skulle Sverige ha sett ut i dag? Då hade kol, olja och torv mer än nu förstört vår miljö, för att inte tala om vad det skulle ha kostat oss.

Planeringschefen vid statens energiverk, Karl Axel Edin, har i en artikel konstaterat att det var just tack vare vår kärnkraft som vi lyckades pressa ned importen av dyrt oljebränsle och därmed undvek att sätta oss i skuld mer än vi redan gjort. Karl Axel Edin räknar med, vilket är värt att notera, att 10 miljarder kronor sparas varje år tack vare att vi slipper elda med annat för att frambringa den el som vi och vårt näringsliv behöver för att hålla ordning på Sveriges finanser.

Säkerligen sitter man i dag, herr talman, i finansdepartementet och gnuggar händerna och tackar sin skapare att alla vi i Sverige var så framsynta i slutet av 1950-talet och under 1960-talet då vi beslöt att satsa på kärnkraft. Annat är det med vår energiminister. Men det verkar inte som om hennes idéer vinner de övriga regeringsledamöternas gillande när det verkligen gäller. Jag tror att framtidens dom över vår energiminister kommer att vara hård.

Herr talman! Det är inte regeringens och riksdagens beslut som givit oss ett mindre oljeberoende. Det är inte heller den miljard i satsning på torv som

givit oss det eller allt det som satsats på stöd, i form av bidrag och lån, forskning och teknisk utveckling. Det är marknadsekonomi och den internationella prissättningen på oljan som tvingat konsumenterna i Sverige att genom besparingar minska sin förbrukning av energi. Likaså kommer det nu när oljepriserna viker att visa sig att det är marknadssignalerna och inte politikerna som kommer att ge upphov till de förändringar över hela det ekonomiska fältet som vi kommer att uppleva i form av ökad industriell tillväxt, högre sysselsättning och därmed också ökad efterfrågan på el.

Herr talman! Den svenska uppläggnings- och elförsörjningen, med en stor andel vattenkraft – tidigt utbyggd – tillsammans med ett unikt distributions-system har givit oss ett internationellt sett lågt elpris. Detta är också förklaringen till att vi har en svensk skogsindustri och även annan elintensiv industri som med framgång har lyckats hävda sig i den internationella konkurrensen. Detta har lyckats trots att vi har betydligt högre lönekostnader än de flesta av de industriländer vi konkurrerar med. Vi har en konkurrensfördel genom att vi har vår billiga el. Denna fördel har vi lyckats bibehålla tack vare att vi tidigt insåg att vi skulle satsa på kärnkraft. Den svenska kärnkraften – huvudsakligen utvecklad i Sverige – har visat sig uppfylla höga krav på säkerhet och tillgänglighet till låga kostnader.

Den socialdemokratiska regeringen ser energin som ett intressant skatteområde, där man diskret – utan alltför stora reaktioner från enskilda konsumenter, hoppas man – skall kunna hämta de miljarder som den inte visat sig särskilt framgångsrik på att genom ökad effektivitet och besparingar hämta ur den statliga och kommunala verksamheten.

Vi kommer, herr talman, under maj att behandla ett energiskatteförslag, som kommer att leda till högre kostnader för näringslivet och mindre utrymme för lönehöjningar. Vi kommer att få se regeringen bevilja dispenser som inte står i samklang med marknadsekonomi och som kommer att visa att hela vårt energibeskattningsystem är felaktigt utformat. Regeringen bör, i likhet med övriga länder inom OECD, avstå från skattehöjningar och låta fördelarna av sänkta oljepriser sprida sig i allt vidare cirklar i den svenska ekonomin. Det vi behöver är en konkurrenskraftig svensk industri. Det var väl inte bara för ro skull som Ingvar Carlsson i sin regeringsdeklaration talade om behovet av ekonomisk tillväxt.

En svensk industri som skall bidra till att få ordning på de obalansproblem vi har – utlandsskuld, bytesbalansunderskott och budgetunderskott – måste bli större. Vi måste få våra industriföretag att investera. Det har industrin chansen till nu, när den inte i lika hög grad behöver anslå resurser för energiinvesteringar. Låt företagen använda sina pengar till investeringar, beskatta dem inte på energi! En större svensk industri med allt flera datorer, elektriska styrinstrument och robotar kräver mer el. För den skull måste den svenska produktionskapaciteten vad gäller el byggas ut. Man kan klart konstatera att den kapacitet som finns i dag inte räcker särskilt långt.

Under 1985, herr talman, har de två sista kärnkraftverken i Oskarshamn och Forsmark tagits i drift. Några flera produktionsanläggningar för elkraft är inte planerade. Det är värt att notera att det tar uppemot åtta eller nio år att från projektstadiet få en ny anläggning i drift.

De flesta elprognoserna har slagit fel. Det är bara näringslivets egen som

slår någorlunda rätt. Det visar sig att vi förbrukar mer el än vad vi räknar med. En del av detta faller på bostadssektorn. Såvitt jag förstår avser Birgitta Dahl att "klämma åt" de enskilda konsumenterna genom högre eltaxor för att få elkvationen att gå ihop. Högre taxor på dagen, inte så små höjningar heller, och lägre på natten kommer – hur fint och rationellt det än låter – att leda till dyrare elräkningar och dessutom, för många, investeringar i oljepannor. Är det detta som vi som konsumenter vill ha?

Bristen på el kommer att tvinga regeringen att fördela elkraft till näringslivet. Vilket regleringsvansinne vi då kommer att få! Är det ett sådant Sverige vi vill ha? Den socialdemokratiska politiken – uppbackad som den är av folkparti och center – resulterar i dyrare el för alla. Nej, det Sverige behöver är en annan energipolitik – en moderat energipolitik.

Innan jag kommer in på denna, kan det vara värt att göra en internationell utblick och se hur utvecklingen ter sig i de länder med vilka Sverige upprätthåller huvuddelen av sina affärsförbindelser, nämligen OECD-länderna.

Elkonsumtionen inom OECD utvecklar sig som motsvarande konsumtion i Sverige. Ökningen av elkonsumtionen har varit betydligt snabbare än ökningen av den totala energikonsumtionen. Inom alla OECD-länder med undantag för Sverige räknar man med att konsumtionen kommer att fortsätta att öka. Är det inte anmärkningsvärt, att Sverige som enda OECD-land skall kunna minska sin elkonsumtion och trots detta kunna få en positiv ekonomisk utveckling med en växande svensk industrisektor? Det verkar som om den svenska regeringen är angelägen att mera anpassa prognoser och statistik till sin politik än att anpassa politiken till verkligheten.

Inom OECD har man en stark tilltro till kärnkraften. Elens andel av den slutliga energikonsumtionen kommer att fortsätta att öka. Enligt prognoserna väntas elkonsumtionen inom OECD öka med 3,5 % per år fram till år 1990 och med 2,6 % under de återstående åren fram till sekelskiftet. Det är annat än de minskningar vi räknar med.

Överför man dessa tillväxttal inom OECD till Sverige, som har en i jämförelse med många andra länder stor andel elintensiv industri, skulle 1985 års elförbrukning på 125 TWh, där de avkopplingsbara elpannorna är borträknade, redan år 1990 vara uppe i 150 TWh. Allt talar för detta. Man behöver bara gå tillbaka och se hur utvecklingen varit under de senaste 20 åren för att få klart för sig att elkonsumtionen ökar minst i samma takt som industriproduktionen. Under de senaste åren har ökningen på elsidan t. o. m. varit betydligt snabbare än industriproduktionsökningen.

I dagens läge har vi, utan att ta i anspråk dyr oljekondens, tillgång till mellan 135 och 145 TWh. Det är dessa siffror vi skall relatera till de 125 TWh som vi förbrukar. Det finns alltså ett gap här på 10 TWh. Hänsyn har då tagits till de sänkta oljepriserna. Genom att oljepriserna sänks kan taket höjas från 135 upp mot 145. Det går lätt att räkna ut att vi redan före 1990 har kommit upp i en nivå där vi inte längre har tillgång till billig elenergi. Det är då ransoneringen kommer att göra sig påmind.

I och för sig kan vi tack vare de låga oljepriserna en kortare tid skjuta det här problemet framför oss, men då skall vi vara medvetna om att vi gör det på bekostnad av miljön. Ju mera oljeförbränning, desto sämre luft och vatten.

Samtidigt är ingenting så miljömässigt rent som vatten- och kärnkraft.

26 länder hade vid senaste årsskiftet 345 kärnkraftsreaktorer i drift. Under det närmaste året kommer ytterligare sex länder att få kärnkraft. Det internationella atomenergiorganet påvisar i sin senaste statistiska rapport att driftstillgängligheten ökat. Totalt har världens kärnkraftverk samlat på sig inte bara 4 000 reaktorår utan även en mängd erfarenheter som leder till att allt högre säkerhetskrav kan ställas och även uppfyllas vad kärnkraften angelangar.

Den här utvecklingen är värd att notera och infoga i de partipolitiska bedömningar som hör vägleda riksdag och regering i deras fortsatta energipolitiska arbete. Tyvärr är inte det fallet.

Bristen på el – som blir ett faktum om inget görs – oroar näringslivet. Men oron kommer också till uttryck i uttalanden från de fackliga organisationer som företräder medlemmar inom industrin. Att chefen för Oskarshamns Kraftgrupp – Lennart Fogelström – går ut och talar om något som gränsar till en förstudie av ett trettonde kärnkraftverk är inget annat än ett bevis på den oro som han och många med honom känner för Sveriges elförsörjning och den tilltro som man känner till svensk kärnkraft.

Det är ganska symtomatiskt att de socialdemokrater som bor och är verksamma i närheten av våra kärnkraftverk har en betydligt positivare syn på kärnkraftverken än den som officiellt kommer till uttryck inom det socialdemokratiska partiet. Egentligen borde detta vara en orimlighet. I en socialdemokratisk motion, undertecknad av ledamöter av denna riksdag, yrkas att statsmakterna skall se till att deras information om kärnkraften blir mer objektiv än vad den är för närvarande. Allmänheten har, säger motionärerna, härigenom kommit att känna en oro för kärnkraften som inte står i proportion till de faktiska risker som är förknippade med kärnkraften. Motionärerna anser också med rätta att vi tack vare kärnkraften kunnat reducera användningen av fossila bränslen och därmed undvikit allvarliga försurningsskador. Från moderat sida delar vi helt motionärernas uppfattning.

Herr talman! Det hör inte direkt till vanligheterna att vi moderater yrkar bifall till en socialdemokratisk motion, men denna gång gör vi det. Vi hoppas att motionen inte skall vara en dagslända, utan att den skall följas av flera under de allra närmaste åren. Förra året gick näringsutskottets socialdemokratiska ordförande Nils Erik Wååg ut och talade varmt för kärnkraften. I år blev det en motion. Frågan är vad som kommer att hända under det närmaste året.

Vi moderater har en positiv syn på kärnkraften. Vi har arbetat för att Stockholm skall kunna försörjas med hetvatten från Forsmark. Vi har under många år arbetat för att Secure – den sinnrika kärnvärmeaktorn – skulle kunna få försörja Stockholm med värme. Sedan dess har en ny kärnkraftsvärmeversion sett dagens ljus – Secure-Pius – som med fördel dels skulle kunna ersätta den planerade kolanläggningen i Värtan, dels fungera som referensobjekt för en introduktion på den internationella marknaden.

Inom vissa politiska partier har denna geniala kärnkraftskonstruktion tyvärr inte rönt uppskattning.

Men lika väl som Ingvar Carlsson på sin första resa till Finland i egenskap

av statsminister kunde ställa upp och stödja export av svenska kärnkraftverk till Finland, skulle han kunna ställa upp för Secure. Statsministerns stöd för svensk kärnkraftsteknik utomlands måste tolkas som att han tror på kärnkraften. För inte skulle väl vår statsminister till vårt östra broderland, med vilket vi har så nära och kära förbindelser, vilja sälja något som skulle vara farligt! Eller vad säger Lennart Pettersson?

Herr talman! Mot den bakgrunden är Birgitta Dahls agerande under den senaste tiden inte bara förvånande utan även ologiskt. Hon talar om avveckling. Hon hotar med lagstiftning, när en enskild person börjar tala om att man har tankar om en förstudie till en ny kärnkraftsanläggning. Hon ger dessutom statens energiverk i uppdrag – och det är värt att notera – att utreda behovet av en lagstiftning som skall syfta till att förhindra tillkomsten av nya elintensiva industriinvesteringar. Det är ju något som helt givet kommer att utgöra en signal till svenska företag att ompröva sina investeringsplaner vad gäller elintensiv produktion.

Samtidigt deltar hon i regeringsbeslut som innebär ombyggnad av Ringhals 2 och tillstånd att öka produktionen vid våra befintliga kärnkraftverk. Vad skall man tro på? Det är en fråga som allt fler ställer sig.

Det skulle vara intressant att veta – inte minst för vårt näringsliv – om de socialdemokratiska företrädarna i riksdagen ställer upp bakom en sådan här vinglig energipolitik. Står en lagstiftning som skall förhindra tillkomsten av nya elintensiva investeringar inom industrin i överensstämmelse med de övergripande ekonomiska mål som regeringen ställt upp i sin finansplan?

I många län, inte minst i Norrland, är de elintensiva företagen många. De utgör den industriella bas på vilken en stor del av övrig verksamhet vilar. Brist på billig el skulle utgöra ett dråpslag mot SSAB i Luleå, ASSI i Piteå, Boliden i Skellefteå, Mo och Domsjö i Örnsköldsvik och mot KemaNobel, SCA och Gränges Aluminium i Sundsvall, för att nämna några i den långa raden. Är verkligen centern beredd att ställa upp för en avveckling av kärnkraften som får till konsekvens högre elpriser och dessa konsekvenser för Norrland – ja, inte bara för Norrland utan för alla skogslän? I så fall är inte centerns regionalpolitik längre trovärdig! Säkert har många av centerns väljare redan insett detta.

Hur ser folkpartiet på de konsekvenser som en avveckling får på regionalpolitiken? Inte heller folkpartisterna kan vara helt trovärdiga, eftersom de häftat ihop sig med socialdemokraterna i energifrågan, precis som i en del andra frågor när de tvingas upp till bevis.

Vi moderater har, som tidigare nämnts, en mycket positivare syn på kärnkraften. Vi inser att om vi skall kunna undvika förbränning av olja och kol och därmed göra vår miljö vänligare att leva i, kan inte kärnkraften avvecklas före år 2010. Likaså finns det ingen som helst möjlighet att på sikt rädda den outbyggda vattenkraften, om Sverige i motsats till alla andra länder skall avveckla kärnkraften.

Herr talman! Om jag har känt av stämningarna inom det moderata samlingspartiet riktigt, är många inom vårt parti benägna att hellre välja en utbyggnad av kärnkraften än ta i anspråk vattenkraft, kol eller olja. Det här är en fråga som vi under den närmaste tiden måste ta under övervägande. Det är en stor och svår fråga, som vi inte desto mindre måste gå i clinch med. Vi

får se var vi hamnar. En sak är säker: Vi klarar inte av att inom ramen för den nuvarande tillgången på el försörja näringslivet med el och dessutom ge alla enskilda el till ett så lågt pris som i så fall skulle vara möjligt. Det är detta som vi moderater vill ge svenska folket. Något måste göras! Det första steg som bör tas av socialdemokraterna är att ta bort den bortre parentes – den vid år 2010. Då tror jag att många psykologiska låsningar skulle dyrkas upp.

Varför är det bara vi i Sverige som avvecklar kärnkraften? Varför är det bara vi som tror oss kunna bygga ut näringslivet och den industriella produktionen med en minskande del av el i vårt energisystem? Något, herr talman, är fel. Är det vi i Sverige som har rätt och hela det övriga OECD-området industriländer som har fel? Tänk – höll jag på att säga – mina vänner om det är precis tvärtom!

Är det därför inte dags för oss att över partigränserna sätta oss ned och med lugn och sans diskutera den svenska energipolitiken? Skulle det inte vara på sin plats att låta det svenska folket inledningsvis få en objektiv information om kärnkraften av det slag som några motionärer i riksdagen vill?

Med detta, herr talman, övergår jag till nästa betänkande, som gäller naturgasen.

Från moderat sida ser vi med tillfredsställelse att Statoil och Shell går in som delägare i Swedegas. Det ger förutsättningar för en mer kommersiell bedömning av den framtida utbyggnaden av svensk naturgas. Med de låga oljepriser som vi har försämrats förutsättningarna för att bygga ut naturgasen. Naturgasen har svårt att konkurrera med oljan. Detta visar sig i Sydgas, det bolag som har börjat med introduktion av naturgas i Skåne. Sydgas har stora problem. Företaget är i princip likvidationsmässigt, om inte ägarna tillskjuter mera kapital.

I dagens läge, med rådande oljepriser, är naturgasmarknaden i stort sett död. Regeringen måste ta initiativ. Här finns inte plats för någon långrotning. Lyckas man inte med Sydgas, hur skall man då lyckas med resten? Det är skönt att Statoil och Shell finns med i bilden. Men det ger inte garantier nog för kommersialiteten i en fortsatt utbyggnad. Just därför är det angeläget att en större del av statens ägande via Vattenfall i Swedegas överläts till andra intressenter. Det är detta, herr talman, som vi moderater vill och som har kommit till uttryck i våra reservationer.

Därmed, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga moderata motioner i näringsutskottets betänkanden nr 17 och 18. När det gäller betänkande 17 kommer jag att begära rösträkning för reservationerna 1, 22 och 34. Vad gäller betänkande 18 begär jag rösträkning för reservation 1.

Anf. 8 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Låt mig först anknyta till några av de synpunkter som Per-Richard Molén tog upp här. Han frågade: Kan det vara så att endast Sverige har rätt och att alla de andra har fel? Kan vi minska vår elanvändning och samtidigt ha en positiv utveckling av vår industri?

Det är så, Per-Richard Molén, att det knappast finns något land i världen som utnyttjar så stor andel av sin elanvändning till elvärme. Vi ligger i världstopp när det gäller elförbrukning per person. Tyskland, som ingalunda är ett land som har misslyckats industriellt, har en elanvändning som är

mindre än hälften av den svenska – och har trots detta en framgångsrik industri. Ändå är det ny teknik som står till vårt förfogande, jämfört med den teknik som man tidigare haft tillgång till i Tyskland. Sanningen är att många redan har gjort vad vi står i beredskap att göra. Det finns mycket av realism i den politik som centern företräder och som socialdemokraterna på många punkter har anslutit sig till.

När Per-Richard Molén talar om de 345 kärnkraftsreaktorerna och den stora drifterfarenhet man har vunnit, så glömmar han att tala om de stora mängder avfall som hopar sig och för vilka man ännu inte har någon slutlig lösning. Han glömmar att tala om att man i USA vid mycket högklassiga institut har gjort beräkningar som tyder på att avvecklingen av kärnkraftverken inte kostar, som vi räknar med här hemma, 2 öre per kWh utan 10 öre – kanske t. o. m. dubbelt så mycket. Det är förskräckande framtidsvyer som kärnkraftsäventyret uppvisar.

Objektiv information om kärnkraften efterlyser Per-Richard Molén. Samtidigt beskyller han centern och folkpartiet för att vi kanske är på väg mot planhushållning. Vad är det för styrning Per-Richard Molén vill ha? Vill han i fortsättningen inte låta parterna fritt informera om sitt arbete? Vill han att kärnkraftsindustrin skall ha monopol på en information, där man definitivt går ut enbart med det som passar kraftindustrin? Har han inte förtroende för de myndigheter som har ansvaret för säkerheten och som också har ansvar för att ge information? Det är en skrämmande bild som målas upp här.

Att Per-Richard Molén skryter med att moderaterna har varit förespråkare för en hetvattentunnel från Forsmark tycker jag nästan är att beklaga. Finns det något projekt som så klart från början varit dödsdömt? Projektet skulle – om det genomförts – förorsakat stockholmarna långt högre energikostnader och skapat en bundenhet till en teknik som vi inte känner slutet på.

Herr talman! När man pratar om energi är det lätt att isolera begreppet energi och glömma bort det absoluta sambandet mellan energi, miljö, ekonomi och arbete. Dessa fyra viktiga begrepp är mycket starkt förenade. En högre energianvändning innebär större belastning på vår miljö. Inhemska bränslen kan mycket positivt påverka vår ekonomi och sysselsättning. Jag kunde ge många fler exempel på samband.

Det finns två huvudlinjer i energipolitiken, och de framgår klart bl. a. i dagens debatt. Den ena är den vi centerpartister företräder. Det är att bruka bättre i stället för mer eller, om man hellre vill uttrycka det så, effektivare energianvändning. Den andra är att producera mer och konsumera mer. Låt mig ta ett exempel för att visa hur lönsamt det är att bruka bättre i stället för mer.

Om vi kompletterar de tvåglasfönster som vi har i våra bostäder och offentliga lokaler med en tredje ruta – det kan i dag göras med enkel teknik och till billig kostnad – kan vi ersätta lika mycket energi som Forsmark 3, den tredje och sista kärnkraftsreaktorn i Forsmark, kan producera, dvs. 7 miljarder kWh. Kostnaden för detta är 2–2 1/2 miljarder. Att bygga Forsmark 3 kostade ca 12 miljarder – fem sex gånger mer. Den direkta driftskostnaden för bränsle, personal osv. är bortåt 700 milj. kr./år för Forsmark 3. Driftskostnaden sedan en tredje ruta är inmonterad är nästan

noll. Rutorna är hermetiskt tätslutande, så det behövs inte ens extra fönsterputsning.

Om alla hade elvärme och valde detta alternativ skulle elräkningen bli i storleksordningen 1,5 miljarder lägre. Att bruka bättre i stället för mer skulle i detta fall frigöra 1 500 miljoner för konsumenterna, som de kunde använda till någonting annat. Jag tror knappast det är någon som hör detta som känner att det innebär någon större svårighet att utnyttja det frigjorda kapitalet på ett meningsfullt sätt. Man kan spara det, göra investeringar för framtiden och kanske också konsumera.

I dag för kraftbolagen – och kraftbolagens röst här i dag är Per-Richard Molén – politiken att vi måste producera mer, för annars blir det ransonering och planhushållning och vi kommer inte att få titta på TV. Är det inte litet löjligt att ta ett sådant exempel och när man pratar om promille av förbrukningen säga att vi måste ransonera just detta? Vi kan se på andra länder som klarar sig, som tittar på TV lika mycket som vi och som är minst lika industriellt utvecklade som Sverige – och har halva elförbrukningen jämfört med oss.

Kraftbolagens tillväxtteorier är inte hållbara. Vår miljö- och energiminister har på ett föredömligt sätt klarat ut begreppen. Det är billigare att spara en kilowattimme än att producera en ny.

Låt mig ta ett exempel från USA, där marknadsekonomi anses råda. I USA finns det ett stort kraftbolag vars namn förkortas till inte helt obekanta BPA. Detta bolag har under de senaste åren erbjudit sina elabbonenter att gratis isolera husen. Bolagets anställda kommer hem till elabbonenterna och lägger på isolering på bjälklag och isolerar väggar och fönster. Detta görs gratis. Enligt bolaget är det nämligen billigare att isolera husen än att bygga ut ny elproduktionskapacitet.

Dra konsekvenserna av detta! Alla förstår då hur farlig och felaktig den argumentering är som Per-Richard Molén för. Det är om vi accepterar tillväxtteorin och bygger ut ny dyr elproduktionskapacitet som elpriserna stiger och konsumenterna får betala mer. Men det talar varken Per-Richard Molén eller kraftbolagen om.

Om vi avvecklar kärnkraften enligt centerns modell, Per-Richard Molén, blir det inte högre elpriser, utan genomgående lägre energipriser – en vinst för konsumenterna. Däri ligger ytterligare en finess vad gäller regionalpolitiken.

Det finns ett problem i vår elförsörjning. Det är den stora variationen i elanvändning mellan i första hand sommar och vinter. Vi har fått ett mycket köldkänsligt elsystem. Så snart det blir kallt, och om det dessutom gäller för hela Sverige samtidigt, stiger elförbrukningen drastiskt. Detta beror på att man har sålt den tillgängliga elströmmen på ett ganska okvalificerat sätt.

Kraftbolagen har varit så framgångsrika i sin marknadsföring att man har bundit ris åt egen rygg. Samtidigt som man får leverera ett antal kilowattimmar, en mängd energi, har man bundit sig för att tillhandahålla en orimligt hög effekt, kapacitet, för att klara de kallaste dagarna. Det innebär att vi för närvarande, till en synnerligen hög kostnad för konsumenterna, håller ett flertal kraftverk i beredskap för att kunna klara topparna. Kraftverken får en mycket kort gångtid. Vissa är i drift bara några få timmar om året.

Låt mig försöka beskriva detta med en bild. Någon av er inhandlar en ny Volvo, låt oss säga av modell 760. Vi är överens om att det är en mycket bra bil. Men om ni bara använder bilen för att köra till julottan, blir det fruktansvärt dyra mil – även om ni har långt till kyrkan. Det är ungefär på det sättet som vi hanterar delar av vår kraftproduktionskapacitet. Vissa kraftverk används så kort tid att elströmmen blir orimligt dyr per kilowattimme.

Det är mot denna bakgrund som det krävs kostnadsanpassade taxor. Precis tvärt emot vad Per-Richard Molén säger är en kostnadsanpassning av taxorna det enda sättet att bättre utnyttja våra resurser och på så vis få ett lägre pris i medeltal.

Det är rent ut sagt lögn när Per-Richard Molén står här och säger att det blir dyrare för konsumenterna därför att vi anpassar taxan till de faktiska kostnaderna. Vad är det fråga om när Per-Richard Molén, som säger att han ansluter sig till marknadsekonomi, hävdar att priserna inte skall stå i överensstämmelse med kostnaderna? Han vill i stället manipulera priserna, för att höja konsumtionen och vilseleda konsumenterna, så att de inte får rätt prissignaler. Det är i högsta grad upprörande att man hanterar en så här viktig fråga på det sättet.

Låt mig ta ytterligare ett exempel som handlar om att utnyttja befintlig kapacitet. Ni kanske kommer ihåg att SAS har låtit folk resa för en hundralapp – det kanske är 120 kr. nu.

Varför låter man folk resa så billigt? Jo, därför att man vill utnyttja kapaciteten. På motsvarande sätt måste vi se till att vår elproduktionskapacitet utnyttjas på ett rationellt sätt. Då får kunderna i genomsnitt det lägsta priset.

Det är väldigt olyckligt att regeringen gav tillstånd till byte av ånggeneratorerna i Ringhals 2. Det är så mycket mer beklagligt som beslutet har fattats på grundval av helt felaktiga kalkyler – kalkyler som bygger på en sorts önsketänkande och inte har anknytning till den verkliga elmarknaden.

Det hela är nästan litet komiskt också. Även om man följer Vattenfalls kalkylmodell, med dagens oljepriser, får man ta hänsyn till att kalkylen var anpassad till tidigare gällande oljepriser och anpassad för att ge lönsamhet åt bytet av ånggeneratorerna. Men i dag försvinner lönsamheten enligt denna kalkylmodell. Med ens finns inte den framtröllade lönsamheten kvar längre, beroende på att oljepriserna har sjunkit. Då sjunker, som Per-Richard Molén sade, också priset på tillkommande kraft. Men ytterligare en fara som ni måste vara observanta på om ni tillåter att elproduktionen stiger – på grundval av låga oljepriser – är att vi, ifall oljepriserna går upp igen, över en natt kan tvingas konstatera att vi sitter med 5–10 TWh i mycket dyr elkraft. Vad gör vi då?

Det är mycket farligt att spekulera i låga oljepriser – priser som med säkerhet inte kommer att gälla under någon längre tid.

Jag konstaterar att centerns förslag att avvecklingen skulle vara genomförd 1990 hade varit det ekonomiskt vettigaste alternativet, om vi fått börja med förverkligandet av planen i samband med folkomröstningen. Tänk efter: 25 miljarder har satsats på Forsmark 3 och Oskarshamn 3 – två kärnkraftsreaktorer som tillsammans producerar i bästa fall 14 TWh, 14 miljarder kilowattimmar. Om de 25 miljarderna hade satsats på effektivare energian-

vändning – på bibränslen, på alternativen – skulle det ha givit oss långt mera energi till lägre kostnader än vad dessa reaktorer har gjort. Därtill, mina vänner, hade vi inte haft avvecklingskostnader, vi hade inte haft ett berg av avfall som vi skall överlämna till våra barn, barnbarn och barnbarns barn att ta hand om. Med vilken rätt överläter vi detta avfall?

Tillväxtteorin har predikats tidigare här i dag. Vi måste ha mer energi för att skapa tillväxt, hävdar man. Jag säger att det är fel. För en positiv ekonomisk utveckling krävs en allt effektivare energianvändning. Detta medför en ständig minskning av den totala energitillförseln. Det är liksom nyckeln till en positiv ekonomisk utveckling.

Två huvudorsaker finns till detta. Den ena är att om vi skall ha en global tillväxt, byggd på ökad energianvändning, kommer vi inte förbi en ökad användning av fossila bränslen. Det innebär en drastisk ökning av vad vi kallar för koldioxidproblemet, växthusproblemet, med klimatförändringar osv. Den vägen är egentligen inte framkomlig. Vandrar vi en bit på denna väg kommer vi att drabbas genom ökade luftföroreningar och genom klimatförändringar, vilket kommer att dra med sig helt oacceptabla kostnader.

Den andra orsaken är att en effektivare energianvändning ger lägre energiförbrukning. Varför sjunker oljepriserna? Jo, därför att vi har ersatt oljan med annat, men framför allt därför att vi både i Sverige och i andra länder har använt energi effektivare. Därmed har det blivit överskott på olja och priserna sjunker.

Vad OPEC och alla oljeproducenter önskar är att vi nu skall lyssna på Per-Richard Molén och hans kumpaner och öka energianvändningen, sluta med investering i effektivare energianvändning, sluta med att nyttja de förnyelsebara energikällorna, så att det blir stor åtgång på olja och oljeproducenterna kan chocka oss igen genom nya prishöjningar. De vill göra oss beroende. Vi skall väl inte gå i den s. k. samvetsfällan.

Regeringen föreslår att en hel del pengar anslås till omställning av energisystemet – 150 miljoner i bidrag och 300 miljoner i lån. Vi har från centerns sida accepterat det förslaget men ser det enbart såsom en övergångsform till vad vi vill kalla för energins utvecklingsfond.

Vi menar att det är mycket viktigt att man verkligen får en kontinuerlig fortsättning när det gäller förnyelse av vårt energisystem för att därmed också säkra kärnkraftsutvecklingen på ett lönsamt sätt. Kärnkraften är nämligen unik i ett avseende. Kärnkraftsanläggningar bör liksom alla andra energiproduktionsanläggningar vara med och hjälpa till att bekosta nya anläggningar. Men samtidigt har vi när det gäller kärnkraften en avvecklingskostnad som vi i stort sett inte har när det gäller övriga energislag. Därför finns det all anledning att börja avvecklingen i tid, så att det verkligen finns tillgång till fullgod ersättning när kärnkraften fasar ut. Vi måste också på ett rimligt sätt försöka att täcka avvecklingskostnaderna. Ingen vet vad avvecklingen kommer att kosta, men vi har ett ansvar inför våra barn att se till att vi gör vad vi kan för att ekonomiskt gardera dem för detta. Det kommer sannolikt att röra sig om mycket större belopp än de som i dag avsätts.

Grundregeln för all energianvändning är att all den energi som skall användas i större mängd och under längre tid på ett naturligt sätt måste ingå i naturens eget energikretslopp. Då behåller vi den ekologiska balansen, och

vi kommer inte att störa vår miljö, vår natur.

Det finns några energislag som fyller dessa krav. Biobränsle är ett sådant. Där har vi ett antal motionsyrkanden från centerns sida. Vi menar bl. a. i motion N417, som vi avgett tillsammans med tre andra partier i riksdagen, att det är viktigt att också nyttiggöra det biobränsle som produceras i form av halm. Den motionen har blivit tillgodosedd genom att det nu kommer att bli möjligt att få relativt generösa bidrag till ett antal pilot- och demonstrationsanläggningar för eldning med halm och halmbruket.

Solenergin är långt bättre än de rykten som de flesta har hört. Den är verkligen framtidsenergin, och vi menar att den måste få trygga förhållanden att arbeta efter. I det avseendet kommer regeringen att gå på ungefär samma linje som vi, om jag får tro på vad som framkommit vid de överläggningar vi har haft.

De små vattenkraftverken har haft problem att på ett korrekt sätt få ersättning för sin elström. Där har utskottet tillstyrkt en fyrpartimotion, som ger möjlighet för de små kraftverksägarna att få till stånd en prövning av skäligheten i den ersättning de får för levererad elström. På det sättet får småkraftverken en mer realistisk situation.

Från centerns sida har vi också motionerat om att det bör vara möjligt att få betala samma pris för el, oavsett om man bor på landsbygden eller i tätorter. Det drar betydligt högre kostnader att distribuera ström på landsbygden, men vi menar att man via elskatten bör göra en clearing så att företag kan få konkurrera på ungefär lika villkor.

Alternativa drivmedel är en viktig sak. Jag ser att min taletid inte tillåter att jag följer mina stolpar, men jag vill kort och gott säga att etanol som alternativt drivmedel inte har framstått som i första hand angelägen såsom drivmedel utan som viktig ur försörjningssynpunkt, viktig för att bibehålla öppna landskap, viktig för att på ett väldigt bra sätt och till alla delar utnyttja en jordbruksråvara och viktig för att skapa sysselsättning.

När det gäller energiforskningen vill centern anslå 100 milj. kr. mer än regeringen. Vi är faktiskt mycket besvikna över att regeringen frångår tidigare ramar och drar ned på energiforskningen. Om vi är överens om – vilket vi säger oss vara – om att vi skall fullfölja förnyelsen av energisystemet med full kraft och i oförminskad takt krävs också dessa forskningspengar.

Jag yrkar bifall till alla reservationer i betänkandet nr 17 som centern har undertecknat. Detsamma gäller betänkandet nr 18.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis konstatera att socialdemokraterna efter hand på punkt efter punkt anslutit sig till centerns energipolitik. Det innebär att det i dag finns en majoritet i Sveriges riksdag som anser det vara viktigt att utan avbrott och enligt riksdagens beslut fullfölja förnyelsen av vårt energisystem. Nu gäller det för socialdemokraterna att vara med och i handling omsätta vad vi varit överens om i ord. För att vi skall nå uppsatta mål måste det vara lönsamt att använda energi effektivare och satsa på förnyelsebar energi.

Centern har en rad förslag som ger dessa förutsättningar, och i dag bör det då finnas en majoritet för att dessa förslag skall kunna genomföras.

Tillfälligt låga oljepriser får inte förleda oss till energislöseri och ökad oljeanvändning. För en bättre miljö och för en positiv ekonomisk utveckling

är en fast och konsekvent energipolitik enligt centern en nödvändighet.

Kärnkraften skall avvecklas i enlighet med det besked som svenska folket gav oss i folkomröstningen. Det är med kärnkraft som med knark – den kan i början vara njutbar, men med beroendet följer helvetet. Ingen kan i dag överblicka de slutliga konsekvenserna av världens kärnkraftsäventyr, men vi kan konstatera att avvecklingen av Sveriges kärnkraft kan ske med god lönsamhet, om alla parter samverkar på ett konstruktivt sätt. En förutsättning är att inga fel och missgrepp görs, typ byte av ånggeneratorer i Ringhals 2.

Låt mig säga ett par ord om betänkandet nr 18 angående naturgasen. Vi har från centerns sida i detta ärende i stort sett ställt upp på regeringens förslag. Två saker tycker vi är viktiga: dels att vi som komplement när det gäller försörjningsberedskapen bedriver en inhemsk produktion av metan- gas, dels att vi så snabbt som möjligt kan ge även Storstockholm ett bidrag till dess energiförsörjning i form av naturgas.

Anf. 9 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Ivar Franzén är en duktig och kunnig försvarsadvokat för centerns energipolitik. Men som vi vet lyckas inte alla försvarsadvokater övertyga domstol och jury – i detta fall allmänheten – om att de har rätt. Det räcker inte med indicier, utan det krävs fakta.

Ivar Franzén inledde sitt angrepp mot mig med att säga att inget av OECD-länderna har så stor del elvärme som Sverige. Det är riktigt. Vårt land ligger mycket långt norrut, och vi behöver mer el för uppvärmning. I Sydeuropa behöver man inte så mycket elvärme. Jag tror att t. ex. talman- nens solbränna är ett bevis på att han njutit av en varm sol, kanske någonstans vid Medelhavet. Det är klart att man i länder med ett sådant klimat inte behöver lika mycket el för uppvärmning, utan mer kan inrikta elanvändningen på näringslivets behov.

Det är en intressant fråga som Ivar Franzén tar upp. Jag skulle vilja fråga: Vad är det för råd och anvisningar som Ivar Franzén vill ge alla de elvärmekunder som finns i Sverige? Blir det högre energi- eller elpriser? Skall de ta bort sin elpanna och i stället stoppa in en oljepanna eller fastbränslepanna, som kommer att kosta mer och som kommer att puttra ut en massa eländiga avgaser ur skorstenen – är det detta Sverige vi vill ha? Tänk på skogsödöden i andra delar av Europa – det är väl ingenting eftersträvs- värt att övergå från el till någonting annat som är värre.

När det gäller regionalpolitiken konstaterar jag att centerns strävan är att gå över till marginalkostnaden, och då kommer helt uppenbart de elintensiva anläggningarna att vara de som i första hand drabbas – skogsindustri och mycket annat. På den punkten är varken centerns regionalpolitik eller dess energipolitik trovärdig. Man skall spara, sätta in ytterligare ett glas i fönstren, och det skall på något sätt vara en del av lösningen för energipoli- tiken.

Jag tror att det vore bra för centern att sätta in en extra ruta för att få fönstren så klara att även centern kan se verkligheten utanför med litet större realism.

Anf. 10 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Om det är något som jag är ute efter så är det en konstruktiv och saklig debatt.

Självfallet är det inte möjligt att i ett anförande – som visserligen varade väl 25 minuter – hinna med mer än exempel i ett så vitt ämne som energipolitiken. När jag sade att den tredje rutan kunde spara lika mycket energi som ett av våra största kärnkraftverk producerar, så var det självfallet ett exempel. Det går att visa på många sådana möjligheter. I ett nybyggt hus, som använder dagens teknik på ett rationellt och realistiskt sätt, är varmvattenförbrukningen den större energiposten och energiförbrukningen för uppvärmning den mindre – detta praktiskt taget oavsett i vilken del av landet det ligger.

Den energieffektivitet som vi talar för kan också åskådliggöras genom att man ser på hur mycket energi det egentligen går åt. Om vi skall producera el i kondenskraftverk, går det åt ungefär 2–2,5 gånger så mycket energi som om vi eldar i vår egen panna. Låt oss säga att vi i stället använder värmepump – bränsle driven, gasdriven eller vad ni vill – då åtgår bara ungefär en femtedel av energin jämfört med att producera värmen via elström från ett kondenskraftverk. Det är detta enorma energislöseri jag vill påtala. Vi förstår ju alla att denna mycket större bränsleförbrukning måste betalas av någon. Och att det skulle påverka miljön positivt att använda mera bränsle tror jag inte ens Per-Richard Molén vill stå här och säga. Den effektiva energianvändningen är alltså något av ett huvudtema i vår energipolitik, och den är mycket realistisk.

Vidare är det ju, som jag tidigare sade, fråga om att använda de energislag som verkligen passar in i naturens eget energikretslopp. Då är det biobränslena som blir aktuella. Det finns möjlighet att producera gas av organisk substans från åkrar, skogsavfall och mycket annat.

Det är inte bristen på energi som är problemet, utan det är bara en fråga om att använda energin effektivt, på ett sådant sätt att vi verkligen bevarar och skyddar vår miljö. Vill man göra det, måste man välja centerpolitiken.

Anf. 11 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Jag vill läsa upp litet ur en bok som kom ut för en månad sedan, SOU 1986:16 Vägar till effektivare energianvändning. Det är en socialdemokrat som har haft enmansuppdrag, Per Olof Håkansson. Han säger att eftersom det kan bli fråga om stora samhällsekonomiska påfrestningar bör man kunna tillgripa långtgående styrmedel. På s. 60 står:

”Som alternativ till att styra bort elanvändning med hjälp av prishöjningar kan administrativa styrmedel utnyttjas. Med restriktioner och förbud för vissa typer av elanvändning kan behovet att bygga nya elproduktionsanläggningar minskas. --- Även för elleveranser till industrin kan restriktioner behöva införas.”

Det här är centralstyrning det, herr talman!

På ett annat ställe i boken säger Per Olof Håkansson, vår riksdagskollega: ”Merparten av den elanvändning som kvarstår efter prishöjningar på 50 % resp. 80 % torde vara tämligen prisokänslig.” Då är det den elintensiva industrin som fallit bort.

På s. 54 står det: "Eftersom många av de elintensiva företagen ligger i glesbygd, kan man emellertid inte bortse från att regionalpolitiska problem kan komma att förstärkas."

Därmed är det ett grundskott mot centerns regionalpolitik att bedriva den energipolitik som ni just nu och sedan ett par år tillbaka har bedrivit.

Anf. 12 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Även om socialdemokraterna i mångt och mycket har ställt upp på centerns politik, går det knappast att läsa ur en socialdemokratisk utredning och direkt pådyvla centern utredningens uppfattningar utan prövning. Det är litet magstarkt.

Låt mig referera till en känd vetenskapsman, Thomas B. Johansson, som på vetenskaplig grund har visat att vi med en elanvändning i storleksordningen 80–90 TWh (miljarder kilowattimmar) kan avsevärt öka – möjligen t. o. m. fördubbla – vår industriproduktion och samtidigt ha kvar den mest nödvändiga delen av elvärmen. Det finns alltså goda möjligheter med i dag känd teknik, och självfallet kommer framtiden att bjuda ännu bättre teknik.

Många elabbonenter har på sätt och vis lurats in på elvärme – i dag är ju oljan billigare än elen igen. Men många har varit så förståndiga att de har valt vattenburet system. För dem kommer det på den tidsaxel vi har framför oss, 15–20 år, att vara fullt möjligt att effektivisera sin elanvändning med isolering, värmeåtervinning osv. Detta kommer att bli lönsamt, för en viss ökning av energipriserna kommer vi under alla förhållanden att få.

Till dem som har direktverkande el vill jag inte här i dag ge något generellt recept, men det kommer säkerligen luftburna system, samordnad ventilation m. m. som gör att man även där kommer att hitta alternativ som är billigare än fortsatt elvärme, om man skall anknyta till de kostnader som en ny elproduktionskapacitet kräver.

Per-Richard Molén, vi har hela tiden på saklig grund byggt under vårt ställningstagande och kan punkt för punkt visa att det är för konsumenten det lönsammaste alternativet. Framför allt ger det konsumenten en valfrihet som inte finns i det centraliserade elsamhälle som Per-Richard Molén förespråkar. Denna frihet tror jag att elabbonenterna kommer att vara särskilt tacksamma för om vi, som jag tror, lyckas genomföra centerns energipolitik.

Talmannen anmälde att Per-Richard Molén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 13 HADAR CARS (fp):

Herr talman! I energidebatten talas det ofta om energi som vore det ett entydigt begrepp. Vi läser t. ex. om hur förbrukningen av energi i Sverige och i världen under många år steg, för att därefter sjunka och sedan börja stiga så sakta på nytt. Kanske borde vi som debatterar energifrågor ägna större kraft åt att söka förklara att energi kan vara olika saker för olika ändamål – jag återkommer till detta.

Den mängd energi som vi i Sverige och andra länder använder för att värma hus, kontor och fabriker har minskat. Det har vi åstadkommit genom att täta gamla hus och bygga de nya husen på ett sätt som bättre tillvaratar

energin. Genom att bl. a. utnyttja datatekniken har industrin kunnat spara och återvinna mycket energi för produktion av värme. Som vi alla vet, går det åt mycket värme inte minst vid tillverkning av papper och stål.

Också inom transportsektorn har utvecklingen gått framåt. Nyttillverkade bilar drar mindre bensin än motsvarande äldre modeller. En liknande utveckling är på gång inom sjöfarten och civilflyget.

Som en följd av detta och mycket därtill har den totala förbrukningen av energi för uppvärmning och för drift av maskiner och transportmedel kunnat dämpas. Även den internationella lågkonjunkturen i slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet, som till en del berodde på OPEC-ländernas kraftigt höjda oljepriser, betydde mycket för att nedgången i energiförbrukningen i världen blev så stor som den blev. När oljan blev dyrare sökte man sig bort från den och gick över till andra energislag. Resultatet blev att världens oljeförbrukning minskade drastiskt några år in på 1980-talet.

Det är denna utveckling vi nu skördar frukterna av. När oljan sjunker i pris är detta ett resultat av en marknadsmässig anpassning till nya relativpriser. I många länder, däribland Sverige, har denna utveckling påskyndats av energiskattepolitiken liksom av satsningen på energihushållning och utvecklandet av metoder för användning av kol, biobränslen och andra alternativ till oljan. Det har varit en framgångsrik politik.

Vi kan därför gemensamt glädja oss åt de sänkta oljepriserna. De har inte kommit av sig själva. De är resultatet av de många människornas sammanlagda insatser – i Sverige och i andra länder – för att minska sin oljeanvändning. Näringslivets förmåga att snabbt anpassa sig till ändrade priser och att utveckla ny energiteknik förtjänar också vår uppskattning. Av långsiktig betydelse är det energiforskningsarbete som bedrivits.

Den kraftiga sänkningen av oljepriset har kommit som en fin present till det svenska folkhushållet. Vår handelsbalans har starkt förbättrats, inflationen har dämpats, och förutsättningarna för verklig tillväxt är nu påtagliga.

Glädjen över oljeprissänkningarna delar vi med alla oljeimporterande länder. Inte minst tänder de nytt hopp i de många u-länder som under 1970-talet fick se sina planer på tillväxt och social utveckling sköljas bort av den då allt dyrare oljan.

Om oljepriserna under ett antal år ligger kvar på låg nivå påverkar detta också den svenska energisituationen. Ett påtagligt resultat blir att lönsamheten i de investeringar som gjorts för att ersätta olja med inhemska bränslen minskar radikalt eller kanske går helt förlorad. Några nya sådana investeringar av betydelse är heller knappast att räkna med så länge priset på råolja ligger på 10–12 dollar fatet.

Behovet av olja växer emellertid när produktionen ökar, och produktionen är nu på väg uppåt i många länder. Behovet av olja är stort, inte minst i de u-länder som saknar egna energitillgångar och som kombinerar en snabb ekonomisk tillväxt med en snabbt växande befolkning. Det finns därför skäl att tro att de nuvarande mycket låga priserna på olja kan komma att stiga på nytt, kanske redan under 1980-talet.

Om denna bedömning är riktig, vore det oklokt att nu låta den satsning som gjorts på inhemska bränslen gå förlorad. De kunskaper vi förvärvat finns givetvis kvar, men det vore olyckligt om de som under de gångna åren satsat

sig själva och sina pengar på att bygga upp en marknad för inhemska bränslen nu skulle få anledning att känna sig lurade av statsmakterna.

De låga oljepriserna får också betydelse för användningen av kol och naturgas i det svenska energisystemet. Också kolpriset har sjunkit, men inte lika snabbt som priset på olja. Tidigare utgick man från att det skulle råda ett nära samband mellan priset på kol och priset på olja. Sambandet finns säkert, men förskjutningen i tid kan vara större än väntat.

För användning av kol har vi i dag stränga miljöbestämmelser, och det är som det skall vara. Faktum är att dessa bestämmelser är hårdare än bestämmelserna för användningen av olja. Detta har varit naturligt under ett skede då oljeanvändningen successivt minskat och gamla anläggningar efter hand tagits ur bruk. Skulle oljeanvändningen under några år komma att ligga kvar på oförändrad nivå eller kanske t. o. m. stiga något, kan det emellertid finnas skäl att se över miljöbestämmelserna i fråga om eldning med olja. En utgångspunkt bör dock vara att vi inte genom ökade investeringar låser oss vid en stor oljeanvändning. Vill vi hålla oljeförbrukningen nere, vore det oklokt att framtinga miljöinvesteringar för oljeanvändning som snabbt kunde bli värdelösa. Däremot kan det finnas skäl att pröva frågan om vilka svavelhalter som skall tillåtas i den olja vi använder. Den teknik för svavelrening som har utvecklats ger oss möjlighet att ställa höga krav på lågsvavlig olja i våra förbränningsanläggningar.

Utvecklingen av ny, miljövänlig teknik för hantering och förbränning av kol och för rening av rökgaser bör uppmuntras. Svensk industri ligger redan långt framme i dessa avseenden. Efter hand som allt flera länder skärper sina miljökrav bör detta ge utslag också i en ökad efterfrågan på svensk energiteknik.

Ett energislag som väckt ökat intresse är naturgasen. Orsaken är bl. a. att naturgasen är en mycket ren form av energi, från miljösynpunkt en av de allra bästa. Tillgången på naturgas har också visat sig vara betydligt större än vad man kände till för bara några år sedan. Stora gasfält finns bl. a. i Nordsjön, dvs. i vår omedelbara närhet. Priset på naturgas har också sjunkit rejält på den internationella marknaden. Sammantaget gör detta att det kan bli intressant att öka användningen av naturgas i Sverige utöver vad som redan är beslutat. Förutsättningen är dock att gaspriset är konkurrenskraftigt.

Så är emellertid inte fallet beträffande den naturgas som nu börjat tas in från Danmark och säljas i Sydsverige. De priser som den svenske importören betalar enligt ingångna avtal gör detta till en förlustaffär som kan verka dämpande på den vidare utvecklingen av naturgas i Sverige.

Regeringen har medverkat i förhandlingar, vilka resulterat i bildandet av ett naturgaskonsortium, som i ett gemensamt bolag sammanför svenska köpare av naturgas med danska och norska statliga naturgasproducenter och den internationellt verksamma energikoncernen Shell. Från folkpartiets sida har vi inte rest invändningar mot detta företag, som är ett resultat av regeringens förhandlingar. Det är vår förhoppning att företaget skall bli framgångsrikt, även om problem förvisso kan uppstå när köparens och säljarens intressen skall vägas samman inom ett och samma företags väggar.

Fru talman! Vad gäller bränslen för uppvärmning m. m. finns det alltså, som jag ser det, goda möjligheter att genom fortsatt hushållning och ny

teknik hålla nere den totala användningen och samtidigt kraftigt reducera de miljökadliga utsläppen. Det finns också många olika slags bränslen att tillgå.

Vad elkraften anbelangar är bilden en annan, och de energipolitiska problemen mera komplicerade.

Jag vill här knyta an till vad jag sade i början om att energi för olika ändamål kan vara olika saker. Energiminister Birgitta Dahl brukar ofta framhålla, att energiförbrukningen i Sverige har minskat. Hon frammanar en bild av att kärnkraftsavvecklingen därför inte behöver bli något riktigt stort problem.

Men, fru talman, verkligheten är att elförbrukningen under de senare åren har ökat snabbt. Även om ökningstakten kan dämpas finns det mycket i utvecklingen framöver som tyder på att efterfrågan på el kommer att fortsätta att stiga. Jag syftar då inte på användning av el för uppvärmning, utan på användning inom områden där el inte kan ersättas med energi i andra former.

Vad Birgitta Dahl gör är att hon lägger ihop bränslen och el. Men det är som att lägga ihop äpplen och päron. Riktigt missvisande blir det om man går vidare i resonemanget och vill hävda, att då efterfrågan på äpplen minskar kan man, utan att det skapar problem, hugga ned en stor del av päronträden. Då stämmer det inte alls, särskilt inte som behov och efterfrågan på päron hela tiden tycks öka, om också i varierande takt.

Fru talman! Jag medger gärna att uppfattningarna om framtidens elbehov inte är entydiga. Det finns t. ex. seriösa forskare som hävdar att industrins efterfrågan på el kommer att minska efter hand som modernare processer och maskiner tas i bruk. Jag ser gärna att utvecklingen ger dem rätt, men mot deras antaganden står industrins bedömningar, och de talar ett annat språk.

Folkpartiets uppfattning om kärnkraftsavvecklingen har inte ändrats. Folkomröstningsbeslutet ligger fast, men problemen med avvecklingen bör inte underskattas. Sannolikheten talar för att avvecklingen blir besvärlig.

Kärnkraften svarar i dag för närmare hälften av den el vi förbrukar. Att till år 2010 minska elkonsumtionen till den nivå vi i dag kan producera utan kärnkraft låter sig svårligen göras. Ännu finns det heller inga fullgoda förslag till hur ersättning av kärnkraft med ny kraftproduktion skall ske.

Min slutsats är att mycket arbete återstår innan slutliga, konkreta beslut om hur kärnkraften skall fhasas ut ur det svenska energisystemet kan fattas.

Fru talman! Per-Richard Moléns beskrivning av partiernas ställningstaganden inom energiområdet är, mildt uttryckt, vilseledande. Den ger intryck av att moderata samlingspartiet fungerat som en konsekvent förkämpe för kärnkraften och dess vidare utveckling i Sverige. Men så är det inte. I folkomröstningen 1980 stödde moderaterna linje 1, med krav på kärnkraftens totala avskaffande. Det är naturligtvis moderaternas sak att avgöra om de vill byta politik som man byter skjorta. Men handlar man så, särskilt i en fråga där långsiktigheten är så väsentlig som den är inom energipolitiken, minskar man också trovärdigheten i de ställningstaganden man nu gör. Den beskrivning Per-Richard Molén gav av folkpartiets inställning i energifrågorna känns jag inte vid. Den har föga med verkligheten att göra.

Fru talman! Energifrågornas nära samband med miljöfrågorna har regeringen nyligen markerat genom att lägga ansvaret för båda frågorna på

samma statsråd. Det ger mig också anledning att dubbelt understryka, att vi i folkpartiet betraktar de fyra outbyggda älvarna som en del av en omistlig miljö. Älvarna är inte bara vackra och har stor betydelse för turism och rekreation. De utgör också viktiga delar av ett ekologiskt och socialt system. Vi i folkpartiet känner ett stort ansvar gentemot nuvarande och kommande generationer för att älvarna och de fria forsarna bevaras.

Inom energipolitiken måste vi ha en helhetssyn på miljön – en inriktning på miljöförstörelsens orsaker och inte bara på dess symtom. När man bedömer vad som bör göras, bör man se på hela processen och dess konsekvenser för miljön. Insatserna ger ofta bäst resultat om de sätts in tidigt i kedjan. Därför kan det t. ex. löna sig att lägga mera pengar på att minska svavlet i bränslet än att satsa dem på kalkning av sjöar som redan försurats.

Det är också viktigt att beprövad teknik görs alltmer miljövänlig.

För reningen av svaveldioxiderna finns i dag flera kommersiella fungerande tekniker att välja mellan. De skall användas, så att svavelutsläppen minskar i den grad som behövs för att nedfallet av svavel skall komma till den nivå som mark och vatten kan klara utan att ta skada.

En annan bov i försurningssammanhanget är kväveoxiderna. Erfarenheter från förbränningsanläggningar i bl. a. Västtyskland visar, att det också på detta område finns teknik som kan kraftigt minska problemen.

Vi själva är de största nedsmutsarna av den svenska luften. Men stora mängder smuts kommer från annat håll. Storbritannien och Polen svarar tillsammans för en lika stor del av nedfallet i Sverige som vår egen samlade industri.

I Östeuropa kan miljösituationen i dag på många håll, utan överdrift, beskrivas som katastrofal. I Erzgebirge vid gränsen mellan Tjeckoslovakien och Östtyskland kan inget skogsbruk längre bedrivas. I de västra delarna har över fem miljoner kubikmeter skadad och död skog tagits bort.

Någon ny skog lär inte växa på de stora sammanhängande arealerna, om man inte vidtar mycket kraftiga åtgärder för att förbättra marken.

En avgörande förutsättning är förstås att utsläppen begränsas. Där syns i dag inga tecken på förbättring, trots att Tjeckoslovakien anslutit sig till 30-procentsklubben. Situationen i Polen är, som alla vet, likartad.

Här i kammaren råder bred enighet om att miljöproblemen inte kan lösas enbart på nationell nivå. Alla är ense om att den svenska inställningen till miljöfrågorna måste genomsyra vårt internationella agerande.

Svensk medverkan i tillkomsten av en europeisk luftvårdsfond kunde vara ett uttryck härför. Fondens uppgift skulle vara att genom krediter underlätta att åtgärder kommer till stånd som leder till mindre utsläpp.

Öststaterna ligger i vissa avseenden före väst i forskningen om sambandet mellan utsläpp och skogsskador. Att insikten inte lett till åtgärder har tveklöst med dessa länders ekonomiska situation att göra. Nordiska rådets internationella konferens i september i år om gränsöverskridande luftföroreningar kan vara den rätta tidpunkten att ta ett steg framåt i detta arbete.

Fru talman! Kan Sverige på ett konstruktivt sätt medverka till att länder som Polen och Tjeckoslovakien på allvar griper sig an med uppgiften att begränsa sina utsläpp, gör vi en viktig insats också för vår egen miljö.

Jag yrkar bifall till reservationerna 23 och 26.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 14 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Fru talman! Jag noterar att Hadar Cars har givit uttryck för en uppfattning som mycket väl sammanfaller med de miljöpolitiska synpunkter som vi moderater har.

Vi har inte bytt skjorta när det gäller energipolitiken. Vi driver en konsekvent energipolitik. Jag skall vara mycket ärlig – ovanligt ärlig kanske i en sådan här debatt – och säga att vi från moderat sida är beredda att undersöka på vilket sätt vi skall kunna undvika den elbrist som hotar under de närmaste åren och vilka alternativ vi måste finna för att lösa problemet. Det är en stor fråga, en svår fråga. Inte desto mindre måste vi ta itu med den för att finna en lösning. Det är vårt ansvar som politiker.

Jag noterar att Hadar Cars säger att problemet med kärnkraftsavvecklingen inte får underskattas och att mycket arbete återstår. Men problemet är att vi inte har så mycket tid att fundera, vi måste komma till handling. Och vilka är folkpartiets lösningar för att tillgodose den ökade förbrukning av el som vi uppenbarligen är överens om måste tillgodoses för att vi skall kunna få samma ekonomiska tillväxt som andra industriländer kan komma att uppnå tack vare att de har en positivare syn på en del energislag?

Anf. 15 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Det är bra att Per-Richard Molén vill vara ärlig, det är extra bra om han vill vara ovanligt ärlig.

I sitt första anförande höll Per-Richard Molén ett lovtal till kärnkraften. Man fick det intrycket att moderata samlingspartiet konsekvent och entydigt har stött kärnkraftsutvecklingen i Sverige, har arbetat för kärnkraftens bevarande och en fortsatt utveckling av den. Jag erinrade om att i folkomröstningen stod moderaterna bakom alternativ 1, där man krävde ett avskaffande av kärnkraften.

Jag vill därför fråga Per-Richard Molén: Vad är moderaternas linje? Skall kärnkraften avvecklas eller utvecklas? Vill Per-Richard Molén ge ett klart och entydigt svar på den frågan skulle diskussionen vinna i klarhet.

Anf. 16 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Fru talman! Alternativ 1 innebar att man inte skulle avveckla kärnkraften förrän anläggningarna inte uppfyller de säkerhetskrav som man har all anledning att ställa på kärnkraften. Skillnaden mellan alternativ 1 och alternativ 2 var att man i det senare fallet dessutom ville – och det förvånar mig kolossalt att folkpartiet kunde ställa upp på det – att tillkommande anläggningar för produktion av el skulle vara samhällsägda. Den uppfattningen rimmar illa med det varma tal om marknadsekonomi och privat ägande som folkpartiet nu ger uttryck för.

När dessa alternativ tecknades i början på 1980-talet och vi hade en utbyggnad av kärnkraften, hade vi nog alla en ganska stark känsla av att vi under rätt många år framöver skulle ha riklig tillgång på elenergi. Men de tre senaste åren, för att begränsa mig till dem, har det visat sig att elförbrukning-

en har legat mellan 7 och 10 % per år och att vi nu nästan slår huvudet i taket. Skall vi, vilket är helt sannolikt, ha en elförbrukningsutveckling som stämmer överens med OECD-ländernas, med vilka vi skall konkurrera, kommer vi upp i en elförbrukning som ligger kring 150 TWh redan före 1990. Vi har en kapacitet när det gäller billig elkraft som ligger vid högst ca 140–145 TWh. I dag, när vi har facit i hand, tycker jag att detta är ett kolossalt stort problem. Vilken är folkpartiets lösning på detta problem?

Anf. 17 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! På de sedlar som partierna ställde sig bakom i folkomröstningen hade linje 1 och linje 2 en framsida som var ordagrant gemensam. Där krävdes, Per-Richard Molén, att kärnkraften skulle avvecklas. Moderata samlingspartiet stod bakom kravet på kärnkraftsavvecklingen. Nu försöker Per-Richard Molén ge en annan bild av moderata samlingspartiets agerande. Det må vara hans rätt att göra detta, men det är inte särskilt snyggt.

Skillnaderna mellan valseدلarna för linje 1 och linje 2 var att linje 2 också hade en baksida, där man beskrev vilka åtgärder man ville vidta för att inleda arbetet på att åstadkomma det som man gemensamt med linje 1 stod för, nämligen kärnkraftsavvecklingen.

Där fanns också en passus om att ägarmajoriteten i de stora anläggningarna för elproduktion, syftande naturligtvis på kärnkraftsanläggningarna, skulle tillhöra den offentliga sektorn. Det gjorde redan då de allra flesta av dessa anläggningar. Det som ytterligare behövdes var en mycket liten förskjutning av aktiekapitalet i Oskarshamnsguppen, vilket också skedde efter folkomröstningen.

I övrigt tror jag inte att det finns någon skillnad mellan vårt sätt att se och moderaternas när det gäller möjligheterna för enskilda att driva och utveckla olika typer av kraftproduktion. Men jag måste notera att Per-Richard Molén inte heller i sin replik gav ett entydigt svar på frågan om kärnkraften skall avvecklas eller utvecklas. Vi väntar på det svaret. Per-Richard Molén.

Förste vice talmannen anmälde att Per-Richard Molén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 18 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Det är flera saker som har gjort att det återigen har blivit mera fart på energidebatten i vårt land. Frågan om kärnkraftsavvecklingen har åter börjat diskuteras. Särskilt gäller det frågan om en mer konkret plan för avvecklingen än den som hittills har diskuterats. Andra frågor som har aktualiserats i en ökad diskussion kring energipolitiken är regeringens beslut att anslå pengar till uppbyggnaden av kärnkraftsaggregatet i Ringhals 2, det danska folketingets ställningstagande då det gäller avstängning av Barsebäck och frågan om eventuell kärnkraftsexport från vårt land, bl. a. till Finland. Alla de här och andra frågor visar på en viss oro som finns ute bland folk då det gäller inriktningen av vår energipolitik.

Nyckelfrågan i energipolitiken är fortfarande avvecklingen av kärnkraften. Så länge som elkraft från det stora kärnkraftsprogram vi har dumpas på den svenska energimarknaden, kommer utvecklingen och användningen av

alternativa energislag, både inhemska och importerade, att förhindras och försvåras.

Den s. k. plan för kärnkraftens avveckling som energiministern har redovisat i det nyligen tillsatta energirådet måste fastläggas, konkretiseras och genomföras snabbare än vad som föreslås. Den avvecklingsplan som nu finns är ju egentligen en diskussion om en plan för en avvecklingsplan, och den är ju på nästan intet sätt konkretiserad, vare sig då det gäller takt i avvecklingen eller årtal då vi skall börja stänga kärnkraftsaggregaten. Enligt vpk:s mening finns det redan i dag underlag för att kunna lägga fast en plan för hushållning och alternativ energiproduktion. Det bör också vara möjligt att lägga fast i en plan hur de olika reaktorerna skall fhasas ut, hur och i vilken takt de skall kunna tas ur bruk.

Den plan som regeringen är beredd att lägga fram för hushållning och alternativ energiproduktion i vårt land ligger i linje med vad vpk länge har förespråkats. Men enligt vår uppfattning måste den plan som har presenterats fastläggas tidigare. Den måste bli mera konkret och den måste genomföras snabbare än vad som har förutsatts. Det finns redan nu tillräckligt underlag för att lägga fast en plan för hushållning och alternativ energiproduktion. Och den borde kunna presenteras redan under nästa år.

Det finns ingen som med säkerhet kan förutse våra energibehov i början av nästa sekel. Det är lätt gjort att underskatta framtidens möjligheter till en allt effektivare energianvändning. Som bevis för detta kan anföras att vi för närvarande använder endast 60 % av den energimängd som för tio år sedan ansågs vara ett kvalificerat mål för energianvändningen år 1985. Man bör enligt vår mening ställa upp ett ambitiöst mål för den framtida energianvändningen. Vi delar uppfattningen att energipolitiken bör och måste inriktas mot en långsiktig, total användning av 300 terawattimmar per år, varav ca 100 terawattimmar elenergi.

Fru talman! När man ser att det saknas konkreta beslut om hur, när och i vilken ordning kärnkraftsreaktorerna skall avvecklas så kan det hos det svenska folket få den effekten att man tänker att politikerna har haft sina debatter och sina omröstningar, men att de struntar i vad folket har sagt – nu gör de som de vill i alla fall. Om det är så här, och mycket tyder på det, så är det oroande.

Vpk har som bekant hävdats att Ringhals 2 snarast borde tas ur drift. Vi har gjort det mot bakgrund av att det inte är brist på el som är det stora problemet i det svenska energisystemet. Och vi har gjort det mot bakgrund av de uppenbara risker som de fel och brister som har uppdragats i Ringhals 2 ändå utgör.

Det är självklart att resultatet av folkomröstningen, som innebär att kärnkraften skall avvecklas senast år 2010, måste stå fast. Det är allvarligt när man nu ifrån moderat håll allt tydligare och allt oftare ger uttryck för synpunkter i en annan riktning, synpunkter som innebär att man inte är beredd att respektera folkomröstningsresultatet. Vi beklagar att regeringen missade den uppenbara möjlighet, den logiska, realistiska möjlighet som låg i att börja avvecklingen av kärnkraften med Ringhals 2 i stället för att satsa miljarder nya kronor i den kärnkraftsanläggningen. En avveckling av

Ringhals 2 borde ha varit ett naturligt led och en första början i en mera konkret avvecklingsplan.

Så länge fortfarande ingen kan tala om hur man på ett säkert och riskfritt sätt skall klara produktionen av kärnkraft och ta hand om avfallet, så länge borde man inte fortsätta att satsa på kärnkraften, utan kärnkraften borde tas ur bruk i så snabb takt som möjligt. Det finns fortfarande en rad frågetecken som gäller problemet med kärnkraftsavfallets hantering, dess eventuella användning och sambandet kärnkraft-kärnvapen.

Det finns mycket litet redovisat från regeringens sida om de här viktiga frågorna, men de måste lyftas fram, och regeringen måste bättre, klarare och utförligare redovisa läget, så att svenska folket får veta vad som pågår. Man måste få veta vad som händer med avfallet från de svenska reaktorerna – vart det skickats, hur det upparbetats och vart det tar vägen. De redovisningar som hittills skett från regeringens sida – sådana har gjorts – är alltför ofullständiga och otillfredsställande. Det här har att göra med sambandet kärnkraft-kärnvapen, eftersom bristen på vapenplutonium är akut för många kärnvapenstater och avfallet från kärnkraftsproduktionen därmed blir en viktig råvarukälla. Det är därför nödvändigt med en mer fullständig redogörelse för de här viktiga frågorna.

Fru talman! Den kanske viktigaste frågan då det gäller energipolitiken under den närmast överblickbara tiden är ändå frågan om hushållningen med energi. Erfarenhetsmässigt har det också visat sig att de satsningar man gör då det gäller hushållning med energi får mycket bra genomslagskraft och ger mycket bra resultat. Man måste därför metodiskt granska vad som kan göras för att öka elproduktiviteten, hushålla med energi och på detta sätt långsiktigt minska elanvändningen. Hushållningsmöjligheterna måste utnyttjas maximalt innan man diskuterar att bygga nya produktionsanläggningar i stor skala.

Det är positivt att omställningen av det svenska energisystemet mot en större inhemsk produktion och ökad hushållning har hunnit en lång bit på väg sedan mitten av 1970-talet, då energifrågorna började diskuteras mer på allvar. Det snabbt minskade oljeberoendet i det svenska energisystemet under 1980-talet är bra. Det visar att produktion och konsumtion av energi går att påverka och styra utan att andra viktiga samhällsmål behöver eftersättas. Den totala energikonsumtionen bör och kan minskas ytterligare, det är både realistiskt och genomförbart.

Produktionen av elström från kärnkraftverk och användningen av elenergi i värmesystemen har emellertid lagt hinder i vägen då det gäller utvecklingen av inhemska bränslen. Möjligheterna till utnyttjande av naturgasen och inhemska biobränslen har utnyttjats alltför dåligt. Vpk har i en särskild motion som gäller naturgasen yrkat på en snabbare introduktion och en större användning än vad regeringen har planerat. Och för inhemska bränslen skulle redan nu finnas en stor marknad om produktionen av kärnkrafts-el och dess användning i värmesystemen inte lade hinder i vägen.

Att satsa på hushållning är i själva verket ett naturligt val för den som slår vakt om miljön och som vill minska sårbarheten i vårt samhälle. En minskad energianvändning har ett nationellt värde i sig. Ökad energianvändning har i

olika skeden negativ inverkan på miljön och är ur den synvinkeln inte önskvärd. En onödigt hög energianvändning skapar på olika sätt beroende, medan en lägre användning ger ett mindre sårbart samhälle.

Hushållningen växer fram som ett inte bara möjligt och önskvärt utan också nödvändigt alternativ. Vattenkraften blir stommen i vår framtida elförsörjning. Den kompletteras med samproducerad el i kommunala kraftvärmeverk och via industriellt mottryck samt el från vindkraft. Den på dessa energikällor baserade elkraften räcker till för alla elspecifika ändamål. Den räcker till för att driva processer och maskiner i industrin, för alla hushållsapparater etc. Den räcker till för elektroniken, för belysningen och eldriven trafik, dvs. för alla ändamål där det inte är möjligt eller rimligt att använda annat än el.

En sådan elkraft räcker också i inte obetydlig utsträckning till för uppvärmning, i första hand genom användning av värmepumpar. Jag talar här bara om nu välkända energikällor, för vilka tekniken är känd och prövad. Det kan givetvis inom en snar framtid uppstå möjligheter till elframställning på nya sätt, t. ex. vid ett genombrott för solcellsforskningen o. d.

Att satsa på den av vpk förordade energistrategin innebär givetvis att man från samhällets sida får lov att agera på ett något annorlunda sätt än man hittills har gjort. Där har man i stor utsträckning agerat som en serviceinrättning med uppgift att tillfredsställa det energibehov som olika intressen, inte minst kapitalintressen, underbyggt genom sin verksamhet.

En anslutning till vpk:s linje då det gäller hushållningen med energi innebär att samhället i verklig mening skaffar sig en energipolitik, en tydligare uttalad mening om önskvärdheten av en viss energianvändning och att man medvetet styr åt detta håll. Det innebär ett större mått av planering, vilket vpk anser vara helt nödvändigt för att tidigare uttalade energipolitiska mål skall kunna uppnås. Vi menar att samhället skall ha en medveten syn på och aktivt medverka i uppbyggnaden av energiförsörjningen.

Fru talman! När det gäller elproduktionen inom vattenkraftsområdet så är ju frågan om ny naturresurslag föremål för behandling i riksdagens bostadsutskott. Där har de olika partierna redovisat sin syn på vattenkraftsutbyggnaden. Riksdagen kommer troligen att behandla förslaget till naturresurslag tidigt i höst och då besluta om vilka älvar och älvsträckor som skall skrivas in i naturresurslagen och undantas från utbyggnad. Redan nu kan man dock säga att vattenkraftsproduktionen i vårt land har utvecklats på ett sådant sätt och är av den omfattningen att det borde finnas gott utrymme för att i naturresurslagen skriva in och undanta en rad av de kontroversiella vattendrag och älvsträckor som nu inte är undantagna från utbyggnad. Riksdagen har ju tidigare beslutat att vattenkraften skall byggas ut så att en produktionsnivå om 66 terawattimmar per år skall uppnås. Av den redovisning för elförsörjningens utveckling som finns i näringsutskottets betänkande framgår det bl. a. att vattenkraftsproduktionen ökat från år 1983, då den var 62,6 TWh, till 66,8 TWh år 1984. År 1985 var vattenkraftsproduktionen 70,1 TWh, dvs. 70,1 miljarder kilowattimmar, och det finns alltså en mycket god marginal för att tillgodose den opinion och de krav som kommer från folket i äldvalarna liksom från landets alla miljöintressen och att nu se till att man

undantar de kontroversiella objekt som finns från utbyggnad.

Det talades för något år sedan mycket om att vi i vårt land skall avveckla kärnkraften, men vi skall avveckla med förnuft. Från vpk:s sida anser vi att om man skall avveckla med förnuft på ett sätt som långsiktigt är till fördel för vårt land och vår framtida miljö så måste man välja ett hushållningsalternativ som det jag sökt beskriva. Det ger också de bästa möjligheterna att bli kvitt kärnkraften före år 2010.

Samhället har ett stort inflytande på hur omställningen av energisystemet kommer att lyckas. Och det är viktigt att riksdagen hävdar en klar målsättning för hushållning och för utveckling och införande av ny energiteknik i linje med de beslut som har tagits.

Medvetandet om att omställningen av energisystemet kommer att ta lång tid gör att det är nödvändigt att snabbt börja omställningen. Det gäller nu att motverka de intressen som har ställt sig bakom en kampanj för att gynna kärnkraftsintressena och riva upp riksdagens energipolitiska beslut. Man måste gå till offensiv mot dem som hävdar att vi utan kärnkraft måste få starkt höjda elpriser och att vi måste bygga ut älvar och anlägga kolkraftverk i stor skala för att få tillräckligt med energi.

Den här kampanjen, som kommer från delar av näringslivet och moderata samlingspartiet, riktar sig bl. a. till våra ungdomar, och kampanjen har som vi har kunnat se fått ganska starkt genomslag i massmedia. Samhället måste nu ta sitt ansvar för att följa upp och informera om utvecklingen av det framtida energisystemets framväxt. Regering och riksdag måste ta initiativ och främja en sådan utveckling.

Det finns många positiva förslag från regeringens sida och i de beslut som riksdagen tidigare tagit då det gäller energipolitiken, förslag som syftar till en omläggning av energisystemet i den riktning som vpk länge har förespråkats. Men vi menar att åtgärderna inte är tillräckligt omfattande och att tidsplanerna är alltför långt utdragna för att man helt skall säkerställa den nya energipolitiken och hindra en fortsatt utveckling enligt det gamla mönstret.

Enligt vår mening kommer utveckling och användning av alternativa energislag att försvåras och förhindras så länge elkraft från kärnkraftsprogrammet säljs till underpris på den svenska energimarknaden. Vi anser därför att den plan för utveckling av hushållning och alternativ energiproduktion som har aviserats i energirådet bör presenteras redan år 1987 i stället för, som planerat, 1990.

Paul Lestander, Hans Petersson i Hallstahammar och Jörn Svensson kommer senare i debatten att uppehålla sig vid en del av de motioner och motionskrav som vänsterpartiet kommunisterna har i det här betänkandet och i betänkandet angående naturgasen.

Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där vpk återfinns.

Låt mig till sist något kommentera det som Per-Richard Molén sade inledningsvis. Det var en fantastisk svartmålning han gjorde, när han med utgångspunkt i mångas intresse av att exempelvis följa viktiga idrottshändelser försökte hårdra det hela och göra gällande att om vi avvecklar kärnkraften, är det slut med att titta på idrott i TV, osv.

Det var också en fruktansvärd hårdtagning han gjorde när han talade om

elförbrukningen i framtiden. Han sade att vi har brist på el och att vi får en fruktansvärd elbrist de kommande åren. Vi varken har någon elbrist eller behöver få det, med en riktig inriktning av energipolitiken, med riktiga hushållningsåtgärder.

Jag tror att det finns anledning att uppmärksamma att moderata samlingspartiet nu alltmåra har släppt det som man officiellt tidigare deklarerade beträffande nödvändigheten av att avveckla kärnkraften. Moderaterna har alltmåra börjat tala klartext om att behålla kärnkraften och utveckla den.

Det vore en katastrof, om de krafter som står bakom moderata samlingspartiet fick bestämma i den här frågan. Det finns därför all anledning att stötta alla initiativ att snabbare och på ett mera konkret sätt se till att skapa förutsättningarna för att avveckla kärnkraften.

Anf. 19 LENNART PETTERSSON (s):

Fru talman! Det är svårt att vara utskottsmajoritetens talesman i den här frågan, eftersom luften ständigt korsas av repliker mellan den borgerliga oppositionens företrädare. Därför tar det lång tid att komma till tals för utskottsmajoriteten. Kanske finns det anledning att fråga de borgerliga partiernas företrädare när det gäller energipolitiken om det här verkligen är ett privat slagsmål eller om man får delta litet i kanten av trätan.

Jag har noterat att skärmytslingarna mellan de borgerliga partierna har trappats upp i den här frågan. Moderaternas företrädare har beskyllt centerpartiet för att inte se till miljön och miljöskyddet och folkpartiet för att inte stå på marknadsekonomins sida när det gäller energifrågan. och jag antar att det är det värsta som man kan säga till centerpartister resp. folkpartister. Det är alltså ett mått på de meningsskiljaktigheter mellan de borgerliga partierna som fortfarande finns i energifrågan och som uppenbarligen har fördjupats. Jag gör bara reflexionen: Hur i Herrans namn skall de här tre partierna kunna samverka i en eventuell borgerlig regering, som de kanske i andra sammanhang strävar efter, om de har så djupgående meningsskiljaktigheter i en så central fråga som energipolitiken? Den noteringen är det viktigt att göra. Jag noterar också att Ivar Franzén i en replik till moderaternas företrädare Per-Richard Molén jämförde kärnkraften med knarket.

Fru talman! Jag tänkte i övrigt inleda med några kommentarer till en aktuell energipolitisk fråga, som inte minst har diskuterats utanför det här huset, nämligen kärnkraftsavvecklingen.

Från industrins sida strävar man helt klart efter att bereda marken för nya kärnkraftverk och för det alternativ som i folkomröstningen gick under namnet linje 1 – både vad som stod på folkomröstningslappen och vad som stod mellan raderna. Det är i och för sig inget nytt. På motsvarande sätt arbetar bl. a. miljörorelsen för en förtida avveckling av kärnkraften enligt linje 3:s modell.

Regeringens beslut att ge klartecken till Vattenfall att byta ut de skadade ånggeneratorerna i Ringhals 2 har tydligen i det här läget blivit något av en symbolfråga för bägge parter. Men för oss som står för linje 2 är beslutet om ånggeneratorbytet helt i linje med folkomröstningsresultatet. Det ökar

säkerheten i anläggningen, det innebär minskad strålningsrisk för reparations- och underhållspersonalen och det är dessutom klart ekonomiskt lönsamt inom ramen för den avvecklingsperiod som gäller enligt folkomröstningen och enligt riksdagens beslut.

De tunga remissinstanserna i detta sammanhang – kärnkraftinspektionen, strålskyddsinstitutet och statens energiverk – har också samtliga varit eniga om att förorda ett utbyte av ånggeneratorerna. Det enda som man möjligen kan beklaga när det gäller beslutet är att det inte tycks gå att få tillverkaren av Ringhals 2, Westinghouse, att betala för vad man har ställt till med.

Ivar Franzén tog upp regeringens beslut om byte av ånggeneratorer i Ringhals 2 i sitt anförande och karakteriserade slutsatsen att det är ett lönsamt byte, bortsett från att man förbättrar säkerheten, genom att kalla detta ett önsketänkande i kalkylen. Jag kan endast tolka det på det viset att Ivar Franzén utgår ifrån att nuvarande låga oljepriser kommer att fortsätta långt in på 2000-talet. Endast med de alternativkostnaderna kan man påstå att ånggeneratorbytet i kärnkraftsreaktorn Ringhals 2 skulle vara en tvivelaktig ekonomisk affär. Detta är det ingen som har påstått. Centern har i många andra sammanhang varnat för att oljepriserna snabbt nog kommer att höjas igen. Därför är inte Ivar Franzéns argumentering på denna punkt vare sig logisk eller i enlighet med de prognoser som görs i andra sammanhang beträffande oljeprisernas utveckling.

Alltså – för att återgå till diskussionen i övrigt om ånggeneratorbytet – finns det sakligt sett ingen dramatik i regeringens beslut att ge klartecken till detta byte. Vi kan också notera att detta förordades redan föregående år av riksdagen på basis av ett energipolitiskt betänkande från näringsutskottet. När nu miljörörelsen går ut i hårda attacker mot energiministern, kan det inte vara därför att man tror att energiministern inte skulle vara inriktad på att avveckla kärnkraften till år 2010. Besvikelsen måste bero på att man tydligen haft förhoppningar om en förtida kärnkraftsavveckling enligt linje 3:s modell. Från socialdemokratins sida anser vi att det vore bra om miljörörelsen, och för övrigt också industrin, lärde sig att inse att de samtal som energiministern inbjuder till i energipolitiken är till för att på bästa sätt skapa en samling kring en avveckling enligt riksdagens beslut, ingenting annat. För socialdemokratins del är det inte fråga om att byta linje vare sig till linje 1 eller till linje 3. Jag tror att ju förr såväl industrin som miljörörelsen inser detta, desto mer konstruktivt kommer samtalen kring den framtida kärnkraftsavvecklingen att kunna föras.

När miljörörelsen karakteriserar ånggeneratorbytet i Ringhals 2 som ett svek också mot linje 2:s kärnkraftsavveckling riskerar man dessutom att spela de intressen i händerna som arbetar för att riva upp avvecklingsbeslutet. Det är intressant att notera att just Dagens Nyheter, som ju är kärnkraftsmotståndare, har varnat miljörörelsen för detta.

Fru talman! Det har också förts diskussion kring den särskilda lagstiftning om förbud mot projektering av ytterligare kärnkraftverk i Sverige som Birgitta Dahl har föreslagit. Upprörda kritiker har talat om munkavleslagstiftning och liknande. Självfallet kan man alltid diskutera om det behövs en speciell lagstiftning utöver riksdagens beslut om att vi inte skall ha fler

kärnkraftverk. Men kärnkraftsindustrin får faktiskt skylla sig själv i denna fråga. Går man ut i tidningsartiklar dagen efter det att regeringen fattat beslut om att ge tillåtelse till ånggeneratorbytet och talar om förprojektering av ett nytt kärnkraftsaggregat, O4, då är det inte bara en dumhet, utan det är en direkt provokation mot den av regeringen och riksdagen fastlagda energipolitiken. Att energiministern i det läget reagerar häftigt är kanske inte så underligt. I sak har det naturligtvis ingen betydelse om Birgitta Dahl vid sidan av riksdagens avvecklingsbeslut lägger fram ett förslag om förbud mot projektering av kärnkraftverk. Politiskt sett däremot kan det kanske betyda en ytterligare markering.

Om man sammanfattar läget i kärnkraftsfrågan – det framgår av utskottets betänkande 17 – kan man konstatera att den breda majoriteten kring en kärnkraftsavveckling år 2010 består. De enda som direkt skiljer ut sig är moderaterna, som vill skjuta avvecklingen in i en viss framtid och som dessutom mer och mer propagerar för att bygga nya kärnkraftverk. Dessutom förordar detta parti byggande av Securereaktorer för värmeproduktion. Där är alltså den grundläggande skiljelinjen: å ena sidan moderaterna och å andra sidan de övriga partierna, låt vara med små variationer just i den här frågan. Dessa partier står fast vid kärnkraftsavvecklingen och vid att det icke skall byggas nya kärnkraftverk.

Fru talman! De två betänkandena från näringsutskottet, nr 17 och nr 18, handlar om det mesta i energipolitiken. Sammanlagt är det fråga om 59 reservationer, och det är naturligtvis omöjligt att ta upp alla dessa på ett mera detaljerat sätt. Diskussionen måste med nödvändighet föras översiktligt, och därför börjar jag den här delen av mitt anförande med att yrka bifall till hemställan i betänkandena och avslag på samtliga 59 reservationer.

Det är endast betänkande 17 som tar upp den övergripande energipolitiken, medan betänkande 18 handlar om den fortsatta utbyggnaden av naturgasanvändning i Sverige. Man kan säga att betänkande 17 på följande sätt sammanfattar de uppgifter som ligger framför oss i energipolitiken:

1. att säkerställa kärnkraftsavvecklingen,
2. att satsa på ökad effektivitet i energianvändningen och ökad energihushållning utan att därför äventyra tillgången på säker och relativt sett billig energi,
3. att ytterligare minska vårt oljeberoende, för att därmed uppnå en energiförsörjning som "står på fler ben" och därmed blir mindre känslig för olika störningar i den framtida energitillförseln, och
4. att utveckla konkurrenskraften hos inhemska varaktiga energikällor, bl. a. genom att satsa på ny och bättre teknik.

En grundläggande förutsättning för ett ökat oberoende på energiområdet har vi redan uppnått. Det gäller vår totala energiförbrukning, dvs. summan av äpplen och päron, för att tala med Hadar Cars språk. Den totala energiförbrukningen har inte ökat sedan 1979. Tvärtom minskar den – om man jämnar ut årsvariationerna. Inriktningen är att den totala energiförbrukningen i framtiden inte skall öka över nuvarande nivå på ca 360 TWh. Det innebär ett kraftigt trendbrott i förhållande till utvecklingen under större delen av efterkrigstiden.

Man kan notera att minskningen av vårt oljeberoende har varit speciellt dramatisk. Förbrukningen av eldningsolja har exempelvis halverats sedan 1979, och förbrukningen av de tunga eldningsoljorna har minskat ännu mer.

Centern och vpk har här ett mycket mer långtgående mål i sin gemensamma reservation till betänkande 17, reservation 7. Dessa partier är inriktade på att pressa ned användningen till 300 TWh. Men det innebär enligt vår uppfattning en direkt fara för sysselsättning och fortsatt välfärdsutveckling.

Moderaterna däremot värjer sig i sin reservation, nr 1, mot varje form av samhällsligt mål när det gäller energiförbrukningen. De statliga insatserna på energipolitikens område bör i princip skrotas, enligt den moderata modellen. Det som görs skall åstadkommas genom marknadskrafterna. Här skiljer sig alltså återigen moderaterna från övriga partier – inte bara från socialdemokraterna och vpk utan också från centern och t. o. m. från folkpartiet.

Ivar Franzén talade i sitt inlägg om att socialdemokratin successivt har anslutit sig till centerns energipolitik. Jag vet inte om centern från början stod för en kärnkraftsavveckling år 2010. Ivar Franzén talade själv om att man enligt centern skulle avveckla redan 1990. Vi har en annan uppfattning om möjligheterna att minska energiförbrukningen utan att äventyra den framtida välfärden. Därvidlag har det inte varit så att centern och socialdemokraterna har kommit överens. Jag har ändå den bestämda uppfattningen att det är centern som i praktiken har anslutit sig till den energipolitik som vi försöker föra.

Centern talar mycket om olika alternativa möjligheter. Det är också vår linje. Vi menar att oljeberoendet måste ner. Vi menar att kärnkraftsavvecklingen skall genomföras. Men vi har den metod som skisserats upp i linje 2 i folkomröstningen – den följer vi. Det är centern som fått maka åt sig, naturligtvis inte minst som ett resultat av folkomröstningen.

För att återgå till moderaterna: Vi vill från vårt håll konstatera att det inte räcker med att låta marknadskrafterna ha sin gång i energifrågan. Den handlar ju inte bara om ekonomin på kort sikt utan också om långsiktighet, försörjningsberedskap, säkerhet, miljö och mycket annat. Och på alla dessa områden måste marknadskrafterna kompletteras.

Att Sverige varit mer framgångsrikt än de flesta länder när det gäller att snabbt dra ner oljeanvändningen beror inte enbart på de höjda oljepriserna, som fått genomslag internationellt, utan också på att vi har kompletterat genomslagskraften av de höjda oljepriserna för att få ned oljeförbrukningen långsiktigt, genom en riktigt utformad oljebesättning och genom att satsa på ett särskilt investeringsprogram för energisparande och oljeersättning. Genom hushållning och satsning på torv, flis, kol, naturgas, värmepumpar och mycket annat har vi i dag också ett betydligt mer flexibelt och krissäkert energisystem än vi hade för tio år sedan, och det är en bra försäkring för framtiden. Den försäkringen hade vi inte fullt ut kunnat åstadkomma om vi enbart hade låtit marknadskrafterna ha sin gång. Vi har åstadkommit något extra, och det har betydelse för framtiden.

Det kan vara intressant, fru talman, att notera hur energisparande och oljeersättning utvecklats för några olika energiändamål. Det kan ju också ge

anvisningar till moderaterna, som är de ständiga pessimisterna när det gäller möjligheterna att kombinera tillväxt och välfärd med fortsatt energihushållning.

Jag kan då peka på energianvändningen vid bostads- och lokaluppvärmning. Den har blivit mycket mer effektiv under den senaste tioårsperioden. Energiförbrukningen räknad på byggnadsyta har gått ner med mer än 25 % under de senaste tio åren, och enligt prognoserna kommer vi att kunna minska förbrukningen med ytterligare 20 % fram till 1995.

Fjärrvärmens har genomgått en intressant utveckling. Den har byggts ut kraftigt, och oljan har i stor utsträckning ersatts av andra bränslen. Så sent som 1979 utgjordes 92 % av energitillförseln i fjärrvärmesystemen av olja. Fem år senare har oljeandelen sjunkit till knappt 40 %. Nu svarar kol, torv samt avkopplingsbara elpannor för mer än 50 % av fjärrvärmens energibehov. Det är en dramatisk förändring.

Som ett sista exempel vill jag ta upp industrin. Där har man också kraftigt minskat sin specifika energianvändning. Särskilt kraftigt har oljeförbrukningen gått ner.

Det är några exempel som belyser olika delar av den energipolitik som genomförts. Och det finns naturligtvis inget som säger att inte den utvecklingen kommer att fortsätta när det gäller energisparande och effektivisering, om man dessutom stöttar det hela med målmedvetna åtgärder från statsmakternas sida.

När det gäller oljeersättningen är det riktigt att vi nu går in i en lugnare fas. Man kan säga att vi i början av 1980-talet genom statliga investeringsbidrag och lånegarantier har skummat grädden av olika oljeersättningsmöjligheter. Vi har fått fram mycket av energisparande och utbyte av olja genom förbränningsanläggningar för fasta bränslen.

Regeringen har i proposition 102, som behandlas i betänkande 17, föreslagit att oljeersättningsprogrammet nu skall avslutas, i den mening att man inte skall ge mer subventioner till redan utprovad energiteknik. I stället säger regeringen att tyngdpunkten i samhällets stöd skall förskjutas till förmån för insatser för ny teknik. Det gäller såväl ny elproduktionsteknik som oljeersättning.

Från utskottsmajoritetens sida välkomnar vi denna nya inriktning av energistödet, och vi yrkar bifall till regeringsförslaget på denna punkt. Vi yrkar också avslag på center- och vpk-reservationen om att vissa oljeersättningssubventioner skulle bibehållas framöver.

Det är stora förändringar i oljepriset som har ägt rum under det senaste halvåret. Såväl oljepris som dollarkurs har fallit kraftigt. I december var oljepriset ca 28 dollar per fat. Nu ligger priset mellan 10 och 11 dollar. Under samma tid har dollarkursen sjunkit med närmare 2 kr. Prognoserna för oljepriset i framtiden är i och för sig osäkra, men de flesta bedömare tycks räkna med att priset knappast kommer att överstiga 15 dollar under det närmaste året och att det finns goda chanser att det håller sig under 20 dollar per fat resten av 1980-talet. Samtidigt är det helt klart att oljepriset på sikt kommer upp i väsentligt högre nivåer.

Hadar Cars och jag gör alltså en ganska samstämmig bedömning:

Oljepriset kommer att vara lågt ett tag framöver. Det är bra för Sverige. Det låga oljepriset har mycket positiva effekter för Sveriges ekonomi. Det betyder exempelvis att oljeräkningen sannolikt kommer att bli 10 miljarder kronor lägre för år 1986 än för 1985. Trots de dyra räntorna på utlandslånen kommer affärerna med utlandet att gå med ett kraftigt överskott i den nya situationen. Tillväxten ökar i ekonomin, inflationen går ned och löntagarna kommer att få en rejäl reallönehöjning. Oljepriset bidrar positivt till allt detta.

Vad gäller effekterna på energipolitiken innebär sannolikt det låga oljepriset, även om oljeskatten höjs från den 1 januari 1987, att det tillfälligtvis inte blir några nya beslut om investeringar i alternativa bränslen. Också på den punkten delar jag folkpartiets bedömning. Men alternativen är nu så fast etablerade att den nya situationen inte behöver innebära alltför stora problem. Självfallet bör dock regeringen noga följa utvecklingen.

Utskottet räknar med att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till åtgärder, om det skulle visa sig att långsiktiga problem uppstår för alternativa energikällor som är viktiga för framtiden. Detta säger jag också med adress till Ivar Franzén, som tog upp frågan i sitt första inlägg.

Även om det skulle gå snett, behöver dock inte regeringen omedelbart komma till riksdagen. Regeringen har faktiskt till sitt förfogande en hel del resurser som man kan använda, exempelvis de föreslagna pengarna till stöd för ny teknik som vi skall besluta om i dag – ett förslag som väl vinner bifall. Villkorsslån och lånegarantier ligger redan ute och kan skrivas av eller jämkas. Vi har också bränslemiljöfonden, om det är fråga om investeringar som är relaterade till området energi och miljö.

Jag kommer så till naturgasen, som har varit föremål för diskussion med anledning av inlägg från olika talare i denna debatt. Man har uttalat sina bekymmer för naturgasens situation i nuvarande läge. Det är riktigt att naturgasen kan vara ett speciellt problem i det pågående uppbyggnadsskedet.

Utskottet har i sitt betänkande nr 18 behandlat regeringens proposition om vissa naturgasfrågor. Det gäller då den fortsatta utbyggnaden av Sydgasprojektet i Göteborg och i samband härmed kapitaltillskott till Swedegas AB, som skall svara för huvudledningen. Därtill har riksdagen att yttra sig över regeringens förslag till ändrad ägarstruktur i Swedegas, där Shell, Statoil och det danska gasbolaget DONG skulle gå in som minoritetsaktieägare med begränsad rösträtt vid sidan av Vattenfall.

Utskottet tillstyrker naturgaspropositionen, men det är klart att utskottet samtidigt frågar sig om det långsiktigt riktiga projektet Västgas kommer att realiseras i nuvarande läge. Visserligen följer naturgaspriset i princip oljepriset, men de stora investeringarna i form av rörledningar o. d. väger relativt sett tyngre vid ett lägre oljepris. Detta riskerar att göra naturgasen olönsam.

Det är mot den bakgrunden som näringsutskottet i ett yttrande till skatteutskottet har sagt att den föreslagna höjningen av naturgasskatten, som ingick i regeringens energiskattepaket, nu inte bör komma till stånd. Vi räknar faktiskt med att skatteutskottet har samma uppfattning. Detta skulle

ge Västgasprojektet en god möjlighet även vid nuvarande låga oljepris.

Det finns en sak som hänger samman med gaspriserna i Sydgasprojektet. Hadar Cars anser att det är för höga priser därvidlag, och även andra talare har varit inne på detta. Vi kan bara konstatera att det rör sig om ett avtal som gjordes upp under den borgerliga regeringstiden, och de insatser som den socialdemokratiska regeringen har gjort till stöd för naturgaskonsumenterna i Sydsverige har bestått i att med viss framgång – den har varit begränsad – med danskarna förhandla ner det höga gaspriset. Vi skulle vilja komma ännu längre ner, för priset är orimligt högt. Men det är alltså inte den socialdemokratiska regeringens fel att det förhåller sig så, utan det är de borgerliga regeringarna som får ta på sig ansvaret.

Fru talman! Jag tänker bara säga några avslutande ord om elförbrukningen, eftersom det har varit en ganska central fråga i debatten. Inte minst Per-Richard Molén från moderaterna har behandlat denna fråga – den har varit en av hans utgångspunkter när det gällt kravet på omprövning av kärnkraftsavvecklingen och kravet att det skall byggas nya kärnkraftverk.

Det är riktigt att elförbrukningen ökat snabbare än vad som har antagits i tidigare gjorda prognoser. Vi tycker egentligen att det inte är så dumt att så har skett, för det innebär ju att den el som vi producerar också kommer till användning. Vidare innebär det att vi sparar på importbränslen som är dyra. Det gäller exempelvis naturgas och kol, och det har – tills helt nyligen – gällt även olja. Det viktiga är då att vi har kontroll över elförbrukningen, så att vi undviker att bygga nya stora elproduktionsanläggningar. Detta skulle ju successivt ge ett väsentligt högre elpris än det som gäller för närvarande. Det finns – det vill jag säga till Per-Richard Molén – inga "fria bussresor" i det här sammanhanget, för bygger vi upp ny elproduktionskapacitet får vi också betala ett väsentligt högre elpris än för närvarande. Molén försöker blanda bort korten genom att säga att detta inte kostar någonting, utan det är bara att ge klartecken. Men även ny kärnkraft kostar ganska väsentliga summor pengar. Til syvende og sidst är det, som Ivar Franzén påpekat, bättre att använda energin, att använda elen, väl. Detta blir sannolikt väsentligt billigare än att satsa på ett stort utbyggnadsprogram för att bygga nya stora elproduktionsanläggningar.

Det låga oljepriset kommer att ge oss ett ökat utrymme för att planera och för att sätta in åtgärder i syfte att minska elanvändningen på ett riktigt sätt, därför att oljan genom sitt låga pris blir en större konkurrent till elen. Trycket på elförbrukningen dämpas. På samma sätt blir elkraftsproduktionen i oljeanläggningarna mera lönsam, och vi får inte den höga kostnad härvidlag som vi tidigare fått. Vi vinner tid, men det är naturligtvis riktigt att vi utnyttjar den utsträckta tiden. Därför är det bra att energiministern, som oroats av elproduktionsökningen, nu har givit en utredning i uppdrag att snabbt undersöka orsakerna till den ökade elförbrukningen och se vad som kan göras för att dämpa elförbrukningen på lämpligt sätt. Det finns en mängd olika metoder att komma till rätta med saken utan att det på något sätt innebär fördringar eller byråkrati. Men detta bör utredningen se på, och den skall vara klar den 1 december i år. På basis av den kan vi sedan ta en ordentlig diskussion om hur vi skall lösa det i och för sig ingalunda enkla

problemet att på kort och lång sikt hålla nere elförbrukningen och undvika att bygga nya stora elproduktionsanläggningar, som också kostar pengar.

Tiden har gått fort, fru talman, och jag beslutar mig än en gång för att yrka bifall till näringsutskottets hemställan i dess föreliggande två betänkanden.

Anf. 20 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Fru talman! Det viktigaste som Lennart Pettersson tog upp i sitt anförande kom på slutet. Det skulle vara intressant att få reda på om Lennart Pettersson delar den uppfattning som Birgitta Dahl har gett uttryck för i det uppdrag som hon gett till energiverket, att, som det står i direktiven, tänkbara områden för insatser är lagstiftning i syfte att begränsa tillkomsten av nya omfattande elbehov inom industrin.

Står den uppfattningen i överensstämmelse med den uppfattning man har inom de fackliga organisationer som företräder arbetstagarna inom näringslivet?

Är det något fel att planera eller fundera kring låt oss säga "en O4"? Skulle inte det kunna utgöra ett väldigt gott underlag för det anbud som förhoppningsvis ASEA-ATOM med Ingvar Carlssons hjälp skall kunna lämna över till Finland? Det är väl ett bra sätt att arbeta för att kunna hävda sig i den hårda internationella konkurrensen.

På vad sätt är det möjligt, med den inställning som Lennart Pettersson har gett uttryck för, att kunna tänka sig att sälja och exportera svensk kärnkraftsteknik till vårt broderland Finland? Där skall den alltså inte vara farlig. Men här – 20 mil längre åt väster – är det helt otänkbart att över huvud taget driva kärnkraftverk efter år 2010. Det är en brist på logik som jag över huvud taget inte kan förstå.

Man har material på material – jag vill på nytt komma tillbaka till Per Olof Håkansson's utredning, där han säger: "Som alternativ till att styra bort elanvändning med hjälp av prishöjningar kan administrativa styrmedel utnyttjas. Med restriktioner och förbud för vissa typer av elanvändning kan behovet att bygga nya elproduktionsanläggningar minskas."

Är det ett sådant samhälle vi vill ha?

Det står i en rapport som har kommit från OECD att för att över huvud taget kunna lösa de svenska problemen är man tvingad att använda skatteinstrumentet, stöd i olika former och regleringar. Det stod inte i det pressmeddelande kring denna OECD-rapport som utgick från industridepartementet, men förmodligen tillhör inte den heller den objektiva information som Birger Rosqvist m. fl. efterlyser och som också vore efterlängtdad när det gäller information från energiminister Birgitta Dahl och från regeringens sida.

Anf. 21 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson påstod att jag var ologisk i mitt resonemang kring Ringhals 2. Han har fått den uppfattningen beroende på att han har fel på varje punkt.

Först och främst använde jag de låga oljepriserna bara som ett bevis för att det, även om man använder de fclaktiga kalkyler som Vattenfall presenterat

och statens energiverk sedan fullföljt, ändå inte blir någon lönsamhet med dagens låga oljepriser. Poängen i mitt påstående var att de kalkyler man har gjort är fjärrade från det faktiska förhållandet på elmarknaden. Kalkylerna var felaktiga utifrån de oljepriser som gällde då. Det var klart olönsamt att byta ånggeneratorerna, om man verkligen tar hänsyn till hur man kan avyttra den här strömmen. Det beror på två saker: antingen kan man se det som prima ström, och då måste man bygga upp en effektreserv som kostar mycket pengar men icke fanns med i kalkylen, eller också får man se det som sekunda ström utan effektgarantier, och då sjunker priset drastiskt.

Centerns alternativ, Lennart Pettersson, var att man skulle stänga nu. Det går inte att hävda att säkerheten blir större om man byter ånggeneratorer och har en reaktor i gång än om reaktorn är avstängd. Även på den punkten var det alltså fel.

Centern har all respekt för folkomröstningen. Centerpartiet har gång efter annan sagt att det respekterar folkomröstningen. Därför har vi centerpartister stannat för en avveckling som ligger nära linje 2. Även om vi tycker att majoriteten i riksdagen gjorde uttolkningen fel på en hel del punkter – t. ex. att högst tolv nödvändigtvis skulle bli tolv – har vi sagt: O.K., vi respekterar folkomröstningens resultat, och vi respekterar också vad majoriteten anser. Vi ansluter oss alltså inte på någon punkt till socialdemokraterna, utan det är helt enkelt fråga om att respektera folkets vilja.

Jag tycker att det är betydligt klädsammare att agera som miljö- och energiministern har gjort, nämligen att mycket klart tala om sin omvändelse. Hon har mycket klart redovisat att förutsättningarna nu är andra än vi förutsåg och att man därför agerar på det sätt som man gör. Man har då agerat i den riktning som centerpartiet har talat för. Jag tycker att det är ärligt att erkänna detta. Jag tycker inte heller att det är fråga om uppgivenhet. Men faktum är så.

Lennart Pettersson! DN refererade – jag tror att det var dagen efter att miljö- och energiministern hade talat på Vattenfall – i mycket lyriska ordalag vilken fantastisk framgång detta var för centerpartiet, att socialdemokraterna hade biträtt centerpolitiken. Det är bra, och jag hoppas att den överenskommelse som har gjorts, och som innebär att en rad yrkanden som i dag formellt avslås ändå kommer att få genomslag framöver, står fast.

Anf. 22 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson, regeringens talesman för en dag, noterar att det mellan de borgerliga partierna, kanske särskilt mellan moderaterna och centern, finns olika åsikter i energifrågan. Han frågar om det kan bildas en riksdagsmajoritet, kanske en regeringsmajoritet, med dessa partier som bas. Jag kan erinra Lennart Pettersson, som jag inte tycker bör sätta sig på alldeles för höga hästar, om att det för regeringen i denna fråga inte finns en naturlig majoritet av det slag som den normalt kan luta sig mot. Vänsterpartiet kommunisterna, som ju brukar räknas in i regeringens underlag, har inte mindre än 16 reservationer av de 59 i dessa två betänkanden och står för samtliga tre särskilda yttranden.

Den majoritet som finns i riksdagen beror bl. a. på att det inom mitt parti

finns en vilja att i långa stycken söka samlande, breda och realistiska energipolitiska lösningar. Det sammanhänger bl. a. med att energipolitiken lämpar sig särskilt illa för skarpa kastningar. De mycket dyrbara investeringar som görs inom energiområdet mår bra av en långsiktig och konsekvent politik. Det förblir en riktpunkt i folkpartiets arbete inom energipolitiken.

Fru talman! Birgitta Dahl vill införa en lag mot den som vill planera för nya kärnkraftverk. Lennart Pettersson erinrade om detta. Enligt min uppfattning ger det främst ett intryck av att Birgitta Dahl inte litat på styrkan och hållfastheten i de egna argumenten. Alla i Sverige vet ju att riksdagen efter folkomröstningen uttalat att inga nya kärnkraftverk skall byggas. Dessutom har riksdagen beslutat att de kärnkraftverk som nu finns skall tas ur drift senast år 2010. Bakom detta står en bred majoritet i riksdagen. Om det då inom näringslivet ändå finns de som vill satsa tid och egna pengar på en planering stick i stäv mot riksdagens beslut måste de ha sina särskilda skäl för detta. Vilka dessa skäl än är finns det ingen anledning att förbjuda dem att på egen bekostnad tänka och planera för en framtid som de tror på. Håller regeringen och riksdagen fast vid sin linje blir det ändå inga nya kärnkraftverk i Sverige.

Fru talman! Birgitta Dahl bör argumentera bättre och kommendera mindre.

Anf. 23 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson uppehöll sig bl. a. vid målet för energianvändningen och gjorde en koppling till frågan om miljön. Det är naturligtvis väldigt viktigt. Också jag uppehöll mig något vid detta i mitt tidigare inlägg. Det positiva sambandet mellan lågt energiutnyttjande och minskad miljöpåverkan är viktigt att uppmärksamma. Om man inte uppställer ett seriöst mål för energianvändningen, frånhänder man sig möjligheten att påverka miljön i en gynnsam riktning.

Vi vet att det är fullt möjligt att bevara den nuvarande levnadsstandarden samtidigt som Sveriges energiförbrukning ganska drastiskt kan minskas. Föreställningen att en ständigt ökande förbrukning av olika naturresurser skulle ligga till grund för ett bibehållande eller en ökning av människornas levnadsstandard är inte bara falsk utan kan dessutom bli ödesdiger för vår fortlevnad. Tillväxtens innehåll avgör kvaliteten på människors liv och på miljön. I stället för företagens profiter är en långsiktig och varsam hushållning med våra resurser det som främst skall möjliggöra en klok omställning av energipolitiken i vårt land.

Lennart Pettersson tog upp beslutet om ett utbyte av generatorer i Ringhals 2 och sade att det är i linje med vad som har beslutats och vad linje 2 stod för när man talade om att en avveckling av kärnkraften skulle ske senast år 2010. Han nämnde också att det finns förhoppningar från miljövänner och andra om en avveckling före år 2010. Givetvis finns det sådana förhoppningar. Det finns ingenting i de beslut som har fattats och de ställningstaganden som har gjorts i samband med folkomröstningen som säger att man skall vänta till år 2010, utan det är den senaste tidpunkt som har satts för avvecklingen. Skall man få en avveckling med förnuft, måste man börja nu. I

varje fall måste man bestämma datum och årtal för när man skall börja avveckla det första kärnkraftsaggregatet. Därför kvarstår kritiken när det gäller Ringhals 2. Här hade regeringen chansen att i stället för att satsa ytterligare 1,2 miljarder kronor börja avvecklingen med Ringhals 2. Det hade varit förnuftigt.

Anf. 24 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Hadar Cars säger att jag har noterat vissa meningsskiljaktigheter mellan de borgerliga partierna i energifrågan. Förvisso är det så. Man måste vara både blind och döv för att inte märka de djupgående klyftor som finns mellan de borgerliga partierna just i energipolitiken. Jag tänker med fasa tillbaka på de sex borgerliga regeringsåren, då det här landet verkligen mådde illa av den ständiga oenighet, inte minst i energipolitiken, som rådde mellan de borgerliga regeringspartierna. Man kan, eftersom Hadar Cars erinrar om det, jämföra med den utveckling som vi har haft sedan 1982 med en socialdemokratisk regering, t. o. m. en minoritetsregering. Det visar att det går att regera om man har en klar politisk linje. Uppenbarligen, det ser vi nu, är de borgerliga allvarligt i luven på varandra om energipolitiken. Det bådär inte gott för framtiden.

Jag skulle vilja säga till Per-Richard Molén att vi har lagt fast vår linje: klok hushållning, sparande, effektanpassade eltaxor, att efter hand ta ut elpannor ur värmeproduktion osv. Vi anser att det räcker en bra bit. Moderaterna har inte den uppfattningen. Ni klagar i största allmänhet på att elen inte räcker till. Då vill jag fråga: Vad är ert alternativ? Är det utbyggnad av de outnyttjade fyra stora älvarna? Är det vindkraft, stora kolkondenskraftverk eller är det utbyggnad av kärnkraftverken? Ni kan inte säga att er lösning är att skjuta på avvecklingen av kärnkraftverken, för det här problemet är enligt er egen beskrivning något som ligger ganska nära i tiden. Jag vill alltså ha ett svar på frågan: Vad är det moderata alternativet när elen enligt er uppfattning inte räcker till framöver?

Det charmerande med Ivar Franzén är att han alltid anser sig ha rätt och alla andra fel. Han satt i statens energiverks styrelse och reserverade sig mot en hel mängd förslag framlagda av olika självständiga personer med, som jag tror, mycket klar ekonomisk och annan bedömningsförmåga i de här frågorna. Därför vill jag återigen konstatera att det utlåtande som skrevs, bl. a. av statens energiverk, efter mycket ingående undersökningar mynnade ut i ett klart förord, även på ekonomiska grunder, för ånggeneratorbytet och avvecklingstidpunkten enligt linje 2.

Anf. 25 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Fru talman! Det är värt att notera att Lennart Pettersson i sitt genmäle undviker att över huvud taget ta upp till diskussion den svenska kärnkraftsexporten till Finland, som statsministern har varit med och stött. Det är värt att notera att Lennart Pettersson inte heller vill ta upp en diskussion om de regleringar och prishöjningar på el som OECD-rapporter och Per Olof Håkansson i sin rapport beskriver. Det är värt att notera att Lennart Pettersson inte över huvud taget tar upp de regionalpolitiska konsekvenser som prishöjningarna kommer att få på en lång rad av elintensiva industrier.

Det skulle vara rätt intressant att veta: Tror verkligen Lennart Pettersson att vi som bor längst norrut i Europa, och således behöver mer energi, skall vara det enda land i hela Europa som inte bara skall dra ner vår totala energikonsumtion utan även vår elkonsumention?

Det är väldigt litet av realism i detta. Om några är blinda och döva i den här församlingen är det nog socialdemokraterna, som vägrar att inse hur verkligheten ser ut just nu.

Anf. 26 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Det kan givetvis uppfattas som övermaga att påstå att man har rätt när så många andra anser att man har fel.

Jag försökte bygga under mina påståenden ganska väl. Sakinnehållet är det egentligen inte någon som har kunnat motbevisa. I stort sett ligger skillnaderna i att man har en, tycker jag, gammal kalkylering, som bortser från den ganska drastiska utveckling som skett på elmarknaden under i första hand den senaste femårsperioden. Jag vågar också säga att det i så fall inte är första gången centern har stått ensam och fått rätt.

Lennart Pettersson var oroad för framtiden, och han utgår mycket realistiskt från att det med stor sannolikhet blir en icke-socialistisk regering 1988. Han är oroad för att vi inte skall kunna föra någon energipolitik. Helt klart är att socialdemokraterna själva måste ha stöd, och vi ställer gärna upp när ni kommer så nära oss att det kan fungera. Men jag tror också att det finns möjlighet att söka gemensamma nämnare på den icke-socialistiska sidan. Självfallet måste moderaterna sortera bort en hel del och jag tror att de, när det kommer till kritan, trots allt är realister och att också de går över till vad som egentligen är bäst för hela Sverige och inte enbart för enstaka parter i samhället. Då tror jag det går att hitta en gemensam nämnare, och oron kan Lennart Pettersson överlåta till oss. Vi skall nog klara av det. Om inte annat är det klart att en majoritet i riksdagen finns kvar i alla fall, och då går frågan att lösa även om det skulle bli stora avvikelser i betraktelsesätt. Det är ett faktum som kan vara värdefullt i den gemensamma hanteringen i riksdagen och när det gäller det gemensamma ansvar vi ändå måste ta.

Några ord om den ökade elanvändningen. Regeringen, moderaterna och kraftbolagen är överraskade över att elanvändningen ökat så snabbt. Men det är ju bara så att marknadsföringen har lyckats. Man har lyckats sälja den ström man producerat. Det hade varit totalt misslyckat om detta inte hänt. Det var knappast svårt att förutsäga vad som skulle hända. Det gjorde vi från centerns sida redan 1982. Vi pläderade för kostnadsanpassade taxor. Med det hade många problem kunnat undvikas, men det var ingen som trodde oss då. I dag är det klart bevisat att vår rekommendation hade gett en helt annan utveckling, nämligen ett bättre utnyttjande av elproduktionskapaciteten, ett lägre genomsnittligt pris och en betydligt större oljeersättning. Men vi bedömdes då vara oralistiska. Tänk efter, så skall ni finna att centerpolitiken är byggd på mycket säker grund, och om den drivs konsekvent får vi en bra utveckling i Sverige.

Anf. 27 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall dra en barmhärtighetens slöja över den borgerliga oenigheten om energipolitiken och dess eventuella konsekvenser i samband med en eventuell regeringsbildning genom att inte vidare kommentera den frågan. Ivar Franzéns sista inlägg kan få tala för sig själv.

Per-Richard Molén klagar återigen på att elektriciteten inte räcker till. Han tycker inte att socialdemokraternas politiska inriktning när det gäller elanvändning är riktig. Men när jag frågar honom vad han vill sätta in för att öka elproduktionen, om han skall använda de outbyggda älvarna, om han skall bygga nya kärnkraftverk eller kolkondenskraftverk och liknande, svarar han helt enkelt inte. Han klagar, men har inga egna lösningar. Det är nu dags att ni i moderata samlingspartiet talar om vad ni vill göra för att lösa behovet av elektricitet, som enligt er uppfattning inte räcker till.

Vi har en mera positiv uppfattning från vår sida om vart man kan nå genom en effektiv elanvändning och genom ett effektivt sparande. Det har förekommit en hel del anklagelser mot Birgitta Dahl att hon skulle stå för en restriktiv och byråkratisk linje i denna fråga. Låt mig då bara citera några rader ur de direktiv som utredningen om el och inhemska bränslen har fått när de skall se på frågan om den ökade elanvändningen och föreslå riktlinjer: Regeringen betonar att förslagen bör vara av generell natur och inte kräva centrala regleringar eller lagstiftning.

När det gäller frågan om kärnkraftsexport till Finland är det bara att notera att varje land står för sin egen energipolitik. Det finns inte – och kommer inte att finnas – några förbud för ASEA-ATOM att projektera kärnkraftsreaktorer för export. Däremot kan jag inte för mitt liv förstå varför Oskarshamns kraftverk skulle ge sig in i den exporttuljangsen. Vad man därifrån har framfört är ingenting annat än en provokation som gäller den energipolitik som regeringen för och som riksdagen fattat beslut om.

Förste vice talmannen anmälde att Per-Richard Molén och Ivar Franzén anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 28 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Det har varit mycket intressant att på nära håll följa den här energipolitiska debatten – det är första gången jag har haft den möjligheten. Jag blev också något förvånad över att Lennart Pettersson, som Hadar Cars så bra uttryckte det, så starkt underströk den icke-socialistiska oenigheten på den här punkten. Tack vare den oenigheten, tack vare att de icke-socialistiska partierna haft olika ståndpunkter i energifrågan, har det uppkommit möjligheter för socialdemokraterna att få stöd för att ta sig fram energipolitiskt. Vi kan alla med lätthet erinra oss folkomröstningens dagar, då man faktiskt fick konstruera två linjer för att inte socialdemokraterna skulle behöva bli alltför generade över att omfamnas av både folkpartister och moderater i den här frågan. Och, som Hadar Cars helt riktigt sade, inte kan man tala om någon socialistisk enighet när det gäller energipolitiken! Det måtte vara en sentida historia att det socialdemokratiska partiet nu är så sammansvetsat att det internt är enigt om energipolitiken. Under folkom-

röstningens dagar mötte man ju alltid olika falanger från just det socialdemokratiska partiet.

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Energipolitik

Fru talman! En ansvarig energipolitik måste beakta sambandet med de ändliga naturresurserna och påverkan av miljön. Den globala utvecklingen med överbefolkning, miljöförstöring, brist på livsmedel och instabila råvarumarknader gör att även Sveriges energipolitiska handlingsutrymme begränsas. Därför måste vår energihushållning så snabbt som möjligt komma i balans utan kärnkraft. Detta kan ske genom en målmedveten satsning på bättre hushållning och återvinning, genom att vi ger våra produkter bättre hållbarhet och genom att vi går över till råvaror som finns rikligt och helst är förnybara.

Kds arbetar för att den nya inriktningen av energipolitiken, som grundades av regeringen Fälldin, som tillträdde 1976, skall befastas och fullföljas. Målet är att inhemska och förnybara energislag i kombination med ett intensifierat sparande och ökad hushållning successivt skall ersätta kärnkraft och import av olja och kol i ett alltmer resursbevarande lågenergismhälle.

Fru talman! Under den gångna vintersäsongen har det visat sig att landets elförbrukning har ökat högst väsentligt. Under vinterns kallaste dagar har Sverige – förutom att vi haft egen dyr elproduktion i oljekraftverk – tvingats importera en icke oväsentlig mängd el för att täcka vårt eget energibehov. Den här utvecklingen tas nu i en kraftfull kampanj till intäkt för att ifrågasätta folkomröstningens och riksdagens beslut om att avveckla kärnkraften till år 2010.

Men detta, fru talman, är ju en fullständigt logisk följd av den energipolitik som regeringen, kraftföretagen och Vattenfall bedriver. Denna energipolitik, som målmedvetet leder landet in i ett alltmer gigantiskt elberoende, verkar ha som målsättning att ställa riksdagen och svenska folket inför ett fullbordat faktum. Får denna politik fortgå är risken stor att elenergiebehovet trissas upp till den grad att kärnkraften – trots alltmer förslitna och farliga anläggningar – inte kan undvaras.

Regeringen har de senaste åren mer eller mindre avvecklat alla lån- och stödsinsatser för energibesparande åtgärder. Samtidigt har utomordentligt litet gjorts för att främja energibesparingar genom skatte- och taxeändringar. Den kraftiga ökningen av elförbrukningen är därför inte alls förvånande.

Regeringens beslut att låta Vattenfall satsa 1,2 miljarder kronor på nya ånggeneratorer vid kärnkraftverket Ringhals 2 har utan tvivel skapat motsägelsefulla signaler i energipolitiken. Det går inte att skapa förtroende för energipolitiken, när man talar om avveckling, men i handling alltmer bygger fast kärnkraften i vårt energisystem.

Jag kan inte se att regeringens trovärdighet kan restaureras på annat sätt än att man snarast lägger fram en konkret avvecklingsplan för kärnkraften och inte skjuter upp detta ända till 1995. Ett sådant uppskov blir i praktiken förödande i kombination med den energipolitik regeringen, med benägen hjälp av kraftföretagen och Vattenfall, bedriver.

När man nu satsar 1,2 miljarder ytterligare på ett redan dödsdömt energisystem, försvårar man samtidigt på ett allvarligt sätt introduktionen av framtidens inhemska energisystem.

Men, fru talman, det här beslutet får inte fortsätta att skapa uppgivenhet

och handlingsförklaring bland miljövännen och förespråkare för alternativet till kärnkraft. Nu måste i stället arbetet för skärpt energihushållning och miljövänliga energisystem intensifieras. Samtidigt måste kraftindustrins offensiv för att riva upp folkomröstningens och riksdagens avvecklingsbeslut mötas av en beslutsam politisk och folklig opinion. Det är också alldeles uppenbart att energifrågorna förtjänar att handhas av ett speciellt energidepartement.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till motion N433 i vad avser mom. 52 – i övrigt är ju motionen bifallen – och till motion N451. Dessutom yrkar jag bifall till reservationerna 2, 4, 7, 12, 14, 18, 19, 21, 24, 32, 35, 36, 40, 43, 45 och 46.

Anf. 29 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! När utbyggnaden av älvarna i Sverige inleddes var den inte någon egentlig stridsfråga i vårt land. Det går lätt att hitta flera skäl till detta. Först och främst saknade kommunerna talerätt i vattenmål annat än som fastighetsägare. De framtida skadorna i vattenmålen var svåröverblickbara och några erfarenheter att stödja sina bedömningar och antaganden på fanns inte. Dessutom ansåg nog de flesta att det behövdes en omfattande produktion av elektrisk kraft, och vattenkraften togs i anspråk.

Ute i utbyggnadskommunerna insåg man rätt snart hur omfattande skadorna blev i de älvar där utbyggnad för vattenkraftsändamål ägde rum. Vissa försök att samla ihop den opinion som fanns ute i dessa bygder för att kräva rättvisa och kommunal talerätt gjordes genom bl. a. Norrlands naturvård och Fjällkommunernas samarbetskommitté. Genom lagändringar har kommunerna numera talerätt i vattenmål, och en viss uppräknings av bygdemedel och fiskeavgifter har skett.

När riksdagen beslutade att avskaffa kommunernas beskattningsrätt beträffande juridiska personer förlorade många vattenkraftskommuner mycket betydande skatteintäkter. Jokkmokks kommun lär ha förlorat 23 milj. kr. årligen på detta beslut.

Det finns alltså mycket tungt vägande rättviseskäl och regionalpolitiska skäl att bifalla vpk-förslaget om en produktionsavgift på äldre vattenkraftverk. Med den avgiftsnivå som vpk har föreslagit skulle de samhällsfonder vi vill inrätta tillföras ca 2,5 miljarder kronor årligen. Tillsammans med andra regionalpolitiska stöd kunde detta bli grunden för en kraftfull tillväxtpolitik i kraftverkslänen.

Jag yrkar bifall till reservation 29 om regionala samhällsfonder.

Vi har tidigare från vpk drivit linjen här i riksdagen om en mycket omfattande energiskogsodling. Vi ser det som en klar framgång att man nu börjar planera för energiskogsodlingar på flera platser i Sverige. Tyvärr satsas det alldeles för litet på den potentiellt mycket stora odlingsmöjlighet för energiskog som torvmarken utgör.

Det odlingsförsök man lagt ut på Finnmossen har haft betydande svårigheter. Detta har gällt såväl maskinval som betning och en rad andra faktorer, precis som man kan vänta sig vid ett utvecklingsprojekt av detta slag. Nu ser det tyvärr ut som om några ytterligare försök på torvmark med energiskogsodling inte kommer att sättas i gång. Finnmossenprojektet

arbetar enligt uppgift med mycket knappa anslag.

Olikartade förutsättningar på myrmarkerna i fråga om bördighet, klimat och tillämpad teknik motiverar ett avsevärt utvidgat program för energiskogsodling på torvmark. Kunskaps- och erfarenhetsuppbyggnaden måste fortsätta.

Det har funnits svårigheter av både biologisk och teknisk natur vid energiskogsodling på torvmark. Erfarenheterna visar dock att dessa kunnat lösas på ett konstruktivt sätt. De för de ekonomiska utvärderingarna mest värdefulla projektresultaten måste dock inväntas till dess produktions- och skördeutfall föreligger.

Trots att den ekonomiska analysen ännu inte kan genomföras, anser vi från vpk att ett utvidgat försöksprogram för odling av energiskog på torvmark bör utarbetas. Ansvar för genomförande av detta program bör som hittills läggas på domänverket. Där finns redan den kompetens och erfarenhet som samlats under hittillsvarande utvecklingsarbete.

Jag yrkar bifall till reservation 50.

Etanolframställning i Sverige har aktualiserats och drivits som ett angeläget energipolitiskt projekt här i riksdagen vid ett flertal tillfällen. Förslaget i budgetpropositionen om att uppföra en fullskalanläggning för framställning av etanol ur spannmål är en framgång för dessa strävanden och ett viktigt steg för att få fram alternativa drivmedel.

Frågan om var denna tillverkning lämpligast bör lokaliseras är därför aktuell. I motion 1985/86:N429 av Oswald Söderqvist tas detta problem upp. En lokalisering till Enköping skulle otvivelaktigt ha många fördelar transportekonomiskt och med dess närhet till en stor marknad. Detta bör beaktas i den fortsatta diskussionen om lokalisering av en anläggning för produktion av etanol.

Fru talman! Förutom sänkning av hastigheterna på våra vägar, övergång till katalytisk avgasrening och blyfri bensin borde en riktad satsning på gasdrift av bilar genomföras. Gasdrift skulle möjliggöra mycket betydande miljöförbättringar.

Anf. 30 BIRGER ROSQVIST (s):

Fru talman! Inledningsvis vill jag säga följande med anledning av det som sades här tidigare om Oskarshamns Kraftgrupps "avsikter" att projektera en ny reaktor, betecknad O4. Vi vet ju hur rubriker och ingresser ibland kan utformas i pressen och även i andra sammanhang.

Jag har framför mig ett kort brev, adresserat till energiminister Birgitta Dahl, från OKG AB:s styrelseordförande Göran Ekberg. Det är alltså med anledning av vad som sagts jag vill föra det till kammarens protokoll. Brevet, som är daterat den 3 april 1986, lyder sålunda:

"Med anledning av debatten kring OKGs sk förprojektering vill jag såsom styrelsens ordförande framhålla följande.

Vid OKGs senaste styrelsesammanträde 1986-03-13 slutredovisades OIII-projektet. Efter diskussion därefter uttalade styrelsen att OKG borde följa utvecklingen på kärnkraftområdet, framför allt i fråga om säkerhetssystem. Vidare önskade styrelsen att OKG skulle sammanställa drifterfarenheter av de tre 'generationer' anläggningar som nu är i drift i Simpevarp. Härigenom

skulle man kunna få en uppfattning om vad som ur säkerhetssynpunkt är det bästa i de tre anläggningarna.

Mot denna bakgrund har ledningen i OKG handlat. Självfallet har det därvid ej varit aktuellt att projektera en ny anläggning.

För OKG AKTIEBOLAG

Göran Ekberg

Styrelsens ordförande”

Det var alltså att man skulle sammanställa drifterfarenheter av tre generationer anläggningar och därigenom få en uppfattning om vad som ur säkerhetssynpunkt är det bästa i de tre anläggningarna som gavs arbetsnamnet O4. Man får väl döpa om projektet och därmed kanske få det problem ur världen som uppstod i och med beslutet.

Fru talman! Tillsammans med några andra socialdemokratiska riksdagsledamöter har jag försökt aktualisera ett krav på objektiv, bred och allsidig information om kärnkraftsproduktionen. Detta har föranlett vidlyftiga spekulationer såväl i detta hus som utanför det. Låt mig först återge vad vi har sagt i motionen, som har beteckningen 1985/86:N424.

Vi konstaterar att i västvärlden, inom OECD, ökade kärnkraftsproduktionen 1984 med 19 %. Det var mer än 30 % ökning i Västtyskland, Spanien och Frankrike. I slutet av 1984 fanns det inom OECD 264 verk i drift och 112 under byggnad. I USA producerades för första gången mer el med kärnkraft än med vattenkraft. Vi vet att i Sovjetunionen och andra socialistiska stater byggs kärnkraftsproduktionen ut i ansenlig omfattning. Detta är fakta som ingen kan bestrida.

1985 började vi i Sverige närma oss en elproduktion med kärnkraft lika stor som den med vattenkraft, och vi har behövt den kraften. Den samlade erfarenheten av kärnkraftverk i drift motsvarade i slutet av 1985 nära 4 000 driftår och ökar med 400 driftår per år. Det är också faktauppgifter som anges i officiell statistik.

Den internationella erfarenheten i fråga om haverisäkerhet är god. Sverige är ett föregångsland i fråga om säkerhetsmässig utveckling, och de svenska kokarreaktorerna av ASEA-ATOM:s konstruktion har en drifttillgänglighet i internationell toppklass. Föreskrifterna som reglerar kärnkraftverkens drift medför ett mycket starkt samband mellan drifttillgänglighet och säkerhet. Den höga drifttillgängligheten vid de svensktillverkade verken ger således en god bild av den också höga säkerhetsstandarderna.

Den opinion om kärnkraftssäkerheten som kommit till uttryck i debatten och som absorberats av myndigheter, lagstiftare och även kraftindustrin har gjort att kraftindustrin sett det som helt naturligt och tagit det som sin huvuduppgift att driva sina reaktorer effektivt och säkert. Det ger god lönsamhet både för producent och för konsument.

Elpriserna i Sverige är låga i internationell jämförelse. Vi har kunnat använda vår billiga egenproducerade el – hälften från kärnkraft – i kampen mot försurningen och utlandsskulden. Åtskilliga miljoner ton olja har kunnat sparas och undgå förbränning. I debatten om försurning och skogsdöd måste detta vara ett betydelsefullt positivt konstaterande. Ett faktum är att vi med den tillgång vi haft på el, sedan vi har tillgodosett de s. k. elspecifika behoven, har kunnat använda 25 % av elproduktionen för uppvärmning. Den här

uppgiften kommer från industridepartementet. Men i Sverige lever vi ändå med ett beslut om att kärnkraften, dvs. nära 50 % av vår elproduktion, skall vara helt borta inom ett kvarts sekel. Varför? Det är ingen kärnkraftverksolycka i Sverige som ligger bakom det beslutet. Det är i stället en olycka borta i USA, vid Harrisburg, eller rättare sagt vid Three Mile Island.

Beskrivningen av händelseförloppet därstädes dramatiserades kraftigt. Det är nu sju år sedan. Vi vet att det blev en ekonomisk katastrof för kraftföretaget, men i övrigt stämde inte mycket med det katastrofscenari som utmålades. Haveriet i USA vid Three Mile Island orsakade inga omgivningsskador på grund av radioaktiva utsläpp. Personskador på grund av strålning bland personal har inte rapporterats. Däremot orsakades skador på människor av psykiskt slag. De dramatiserade rapporterna om händelsen satte sina spår. Känslor av oro, otrygghet, ängslan och rädsla blev den behållning många människor fick av rapporterna – även i vårt land. Det har varit klenk med insatser för att råda bot på deras olyckliga situation.

Hittills har vi i Sverige endast producerat ca 15 % av den kärnkraft vi bestämt oss för att ha. 85 % kvarstår. Vi kan säga att kärnkraften i Sverige därigenom har framtiden framför sig, även om nu snävt fastlagd tidpunkt för totalavveckling skulle stå fast. Det vore därför orättvist, inhumant och direkt ovänligt mot många människor att enbart acceptera den psykiska skada de erhöll genom den katastrofinformation som främst spreds i samband med haveriet vid Three Mile Island. Detta gäller också de många människor som varit mottagliga för de sensationslystet negativt färgade beskrivningar som ofta getts om produktionen av den fredliga användningen av kärnkraften och som gett dem oro och ängslan.

En objektiv, bred och allsidig information vore ett minimikrav för att återskapa åtminstone en del av befogad trygghetskänsla. Det borde vara en angelägen politisk uppgift att här stå till tjänst med faktauppgifter om produktion av kraft med fredligt utnyttjande av kärnenergin. Det är ingen av oss motionärer som här i riksdagen har utgått från att objektiv, bred och allsidig information om kärnkraftsproduktionen direkt skulle leda till beslut om fortsatt kärnkraftsdrift. Vi har inte nämnt någonting om det. Det har däremot företrädare för den gruppering som propagerat för en mycket snabb avveckling gjort. Detta är intressant, för det innebär ju att man ser förutsättningarna för sin argumentation hotad. Objektiv, bred och allsidig information kan alltså inte gagna sådana intressen.

I reservation 35 har man nu svängt på resonemanget. Man kan acceptera objektiv information till allmänheten, men då är tydligen inte sådana faktauppgifter som angetts i vår motion accepterade. Det finns faktiskt ingen som pekat på något sakfel i de uppgifter vi lämnat i vår motion.

Det är djupgående sociala och politiska konflikter som legat bakom riksdagsbesluten om planeringen för vårt lands energiförsörjning en bit in på nästa århundrade. Med hjälp av uppfattningar som bygger på bred, objektiv och allsidig information kan vi motivera ett sunt fattat beslut, grundat på alla fakta.

Fru talman! Med rätten att tänka fritt, med faktiska förhållanden om kärnkraftsproduktionen i vårt eget land i minnet och med blicken riktad mot andra länder för att iakttä hur man där handlar, kan vi säga att det inte får

vara så, att en gång skapad omotiverat stor oro och därav föranledda politiska spekulationer skall avgöra den tekniska lösningen av en så viktig fråga som energiförsörjningen i vårt land.

Det är också därför som vi anser det vara angeläget med statliga initiativ och objektiv information, såsom vi antytt i vår motion, gärna en information som bl. a. är byggd på – och sammanställd av – de uppgifter som kommer från statens strålskyddsinstitut, kärnkraftinspektionen, nämnden för använt kärnbränsle och de lokala säkerhetsnämnderna.

Anf. 31 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Jag är alldeles övertygad om att ingen i den här kammaren är emot objektiv information. Då bör vi fundera ett ögonblick över hur vi i allmänhet försöker åstadkomma sådan information. Vi ger betydande presstöd för att många tidningar skall kunna komma till tals. När det gäller kärnkraften har vi starka företrädare för kärnkraften. Kärnkraftsbolagen kan på elabonmenternas bekostnad – och gör det också – sprida betydande information. Det har vi inte ansett vara något fel. Vi har självfallet organisationer som tror att kärnkraften är ett missgrepp och därför sprider information. Vi har myndigheter med informationsansvar, osv. Jag har mycket svårt att se hur man, som Birger Rosqvist menar, skulle försöka avskärma någon särskild statlig informationsfunktion, som skulle innebära den absoluta objektiviteten.

Jag tror att det är viktigt att man försöker redovisa så många sakuppgifter som möjligt. De tal som Birger Rosqvist här redovisar är korrekta. Samtidigt är det ett faktum att kärnkraften fortfarande bara svarar för några få procent av världens energiförsörjning. Ännu finns det ingen garanterad lösning på avfallsfrågan.

Här är det ungefär samma situation som med DDT. När det medlet kom en gång i tiden ansågs det vara praktiskt taget ofarligt. Det var t. o. m. en jägmästare som ansåg att man kunde äta det till frukost. Men hur blev det? I och med att medlet inte bryts ned i naturen – eller i varje fall bryts ned otroligt långsamt – lagras det och skapar problem som inte kan bemästras.

Skulle vi långsiktigt satsa på kärnkraft, så skulle vi samla ihop avfallsberg av väldig dignitet. Trots att varje kilowattimme ger litet skulle den samlade produktionen ge enorma kvantiteter. Här är det fråga om tusentals år. Bara det talar för att kärnkraft inte är någon framtidslösning. Dessutom har vi tillgång på flödande energi långt mer än vi behöver.

Jag tror det är ganska viktigt att vi har respekt för detta med tid och rum i våra överväganden.

Jag vill peka på att det ekonomiskt inte har varit något äventyr och att det miljömässigt har varit mycket fördelaktigt att ersätta stora delar av kärnkraften med biobränsle, ett bränsle som på ett naturligt sätt faller in i naturens eget energikretslopp. Därmed kunde vi ha vunnit stora fördelar gentemot den kärnkraftsutbyggnad som nu skett.

Anf. 32 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! Jag noterar att Ivar Franzén säger att han inte har någonting emot en objektiv information i de här frågorna. Det är väl bra.

Men utgångspunkten i mitt resonemang var inte något långsiktigt användande av kärnkraft. Jag konstaterade att vi har ungefär 85 % av den kärnkraft som vi bestämt oss för framför oss och att det finns människor som är oroliga och rädda för detta, en oro som är grundad på sådana scenarion som målats upp i samband med TMI-olyckan. De har också förekommit rikligt – även om det kanske ligger några år tillbaka. Så fort det var något som pyste någonstans i något kärnkraftverk, blev det stora rubriker, ja, då var den stora katastrofen på gång.

Vi lärde oss en hel del av den olycka som hände borta i Amerika. Vi har lärt oss av misstagen – det har kärnkraftsindustrins folk gjort, och det har de som är operatörer vid verket också gjort. Riskerna har minskat under dessa sju år.

Men nu finns det faktiskt människor som går i skräck för sådana olyckor – jag är övertygad om att Ivar Franzén har mött dem. Kan vi inte försöka tala om för dem att de händelser som de i största utsträckning grundar sin rädsla på kanske inte ens kan förekomma och att möjligheten att de skulle förekomma är försvinnande liten? Skulle vi inte kunna hjälpas åt att informera på det sättet, i stället för att blåsa under så fort det finns misstanke om att någonting kan vara på tok i samband med den här produktionen, skapa stora rubriker och haussa upp det hela på ett fruktansvärt sätt? Det är elakt, inhumant och ovänligt mot de människor som är mottagliga för dessa skräckvisioner att måla upp sådana.

Det är detta som vi vill råda bot på med den breda, allsidiga och objektiva informationen.

Anf. 33 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Jag kanske överraskar Birger Rosqvist när jag säger att jag håller med honom på en punkt. Det gäller att sannolikheten för en härdsvälta är mindre i dag än för tio år sen, i varje fall i de nyare kärnreaktorerna.

Men beträffande det som är så osannolikt att det knappast har hänt men ändå har hänt osv. – om vi kommer ihåg den monologen – finns ändå riskerna kvar. Och ingen som vill stå för en objektiv information kan hävda att sådant inte kan hända.

Låt vara att driftsäkerheten har förbättrats, även om den fortfarande inte är hundraprocentig, men vi har ändå kvar problemen med avfallet och problemen med avvecklingen. Upparbetningsanläggningen i England sprider sitt avfall även mot de svenska kusterna och ger förhöjda strålhalter i den fisk som vi fångar.

Det finns stora mängder avfall ute i världen som inte har någon "ansvarig" ägare, och man har i planeringen för hur avfallet skall tas om hand inte kommit fram till någon fullgod lösning. Detta är, Birger Rosqvist, i sanning ett mycket skrämmande problem. Jag ger gärna svensk kärnkraftsindustri en liten hedersbetygelse för att den i många avseenden har varit en föregångare. Men inte heller svensk kärnkraftsindustri kan garantera driftsäkerheten, och man har definitivt ingen säker slutlig lösning av problemet med omhändertagandet av avfall. Detta måste stämma var och en av oss till eftertanke.

Jag tror att folkomröstningskampanjen sammantaget – om vi försöker balansera alla överdrifterna i den – gav dem som sökte efter sanningen en

ganska god möjlighet att finna den. Som helhet präglades kampanjen av en så hög grad av objektivitet som vi över huvud taget kan åstadkomma. Folkomröstningens mening skall vi ha mycket stor respekt för – och det tror jag att även Birger Rosqvist har.

Jag vill inte medverka till den typen av objektiv information som invagar människor i en falsk säkerhet. Här måste alla sakuppgifter få komma fram. Vi har samtliga ett ansvar för att försöka ge den information som ligger så nära sanningen som möjligt.

Anf. 34 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! I den reservation 35 som har fogats till betänkandet, och där Ivar Franzéns namn finns med, inleder reservanterna med att säga: Motion 424 är ett tecken på att socialdemokraterna håller på att tänka om – nu skall kärnkraftsproduktionen fortsätta. Man har alltså tolkat resultatet av en objektiv allsidig information på det sättet. Ivar Franzén vill inte för allt i världen att kärnkraftsproduktionen skall fortsätta.

Vi har moderna, säkra anläggningar i Sverige, det är riktigt. Men ute i världen har man dåliga anläggningar som går för fullt och för vilka det inte finns några avvecklingsplaner. De anläggningarna påverkas ju inte på något sätt av vår avveckling. De gamla och dåliga anläggningarna, som Ivar Franzén säger, skall alltså fortsätta att producera, medan våra moderna, säkra anläggningar skall tas bort. Vi hjälper inte omgivningen med detta!

Tiden medger inte någon diskussion om avfallet, men det finns ändå. Jag, och många andra, har den uppfattningen att det system som vi tillämpar i Sverige är av den karaktären att det kan accepteras ur säkerhetsmässiga synpunkter. Jag bor i närheten av den aktuella anläggningen. Jag känner personalen. Jag vet att de som jobbar i anläggningen är fulla av förtröstan och kan acceptera systemet. Vi skall akta oss för att överdriva rädsla och skräck.

Låt mig lämna kärnkraftsområdet, men ta ett annat målande exempel. Just nu står det ett fartyg berghårt fast ute vid Gotska Sandön. Ingen tycks kunna få väck fartyget, trots att det står på rätt köl och allt är O.K. För någon månad sedan lämnade besättningen fartyget i panik, därför att man trodde att det skulle kantra. Sex man omkom. Tänk om de inte hade skrämmts upp! De hade då stannat kvar på båten. De hade mått gott, och alla hade varit i livet. Vi skall inte överdriva rädsla, Ivar Franzén. Låt oss hjälpas åt att i stället dämpa obefogad oro.

Förste vice talmannen anmälde att Ivar Franzén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 35 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Jag står antecknad för 20 minuter på talarlistan, men jag kan trösta kammaren med att det kanske kommer att röra sig om 10 minuter. Det måste vara ett fel.

Jag skall under mitt anförande återkomma till den debatt som just har förts mellan Birger Rosqvist och Ivar Franzén, för jag tycker att den är viktig. Men jag vill till att börja med säga att jag naturligtvis önskar att det är så som regeringen säger och så som betänkandet ger uttryck för, att avvecklingen av

kärnkraften ligger fast. Det får helt enkelt inte vara på något annat sätt. För det har i demokratisk ordning beslutats att kärnkraften *skall* avvecklas, och det finns också en borte tidpunkt angiven. Jag tycker emellertid att om man vill vara tydlig inför folket och ge uttryck åt uppfattningen att regering och riksdag faktiskt tänker avveckla kärnkraften så som det är sagt, finns det två saker som man *inte* bör göra. Den ena är att man inte skall satsa på upprustning av ett kärnkraftverk som inte behövs. Den andra är att man inte skall anstränga sig att exportera kärnkraft till *andra* länder – kärnkraft som man för egen del inte vill ha.

Härvidlag måste jag naturligtvis ge moderaterna rätt i deras kritik av regeringen, att det rör sig om ett mycket inkonsekvent handlande, som inte inger förtroende. Men jag kritiserar inte regeringen utifrån utgångspunkten att det därför skulle vara fritt fram att bryta mot gamla beslut och fortsätta med kärnkraften. Tvärtom – jag värnar om beslutet om avveckling och om trovärdigheten i det beslutet. Det är därför jag är kritisk.

Man kan naturligtvis försvara sig och säga att ASEA-ATOM är ett privatägt företag som måste få sälja sina kärnkraftsanläggningar och som måste kunna bedriva sin verksamhet – det finns inget förbud mot export när det gäller kärnkraftsanläggningar, som det finns t. ex. när det gäller vapen. Ja, ASEA-ATOM är ett helt privat företag – tyvärr, kan man väl säga. Eftersom de andra fyra partierna här i riksdagen – alltså utöver vpk – gemensamt godkände försäljningen av statens aktier i ASEA-ATOM för några år sedan, har vi nu ännu sämre möjligheter att styra företagets verksamhet i en kärnkraftsavvecklande riktning. Att centern trots sitt kärnkraftsmotstånd stödde den här försäljningen är begripligt, eftersom centern inte anser att samhället behöver gripa in med andra medel än dem som marknadsekonomin själv erbjuder för att kunna nå en kärnkraftsavveckling.

Att socialdemokraterna på detta vis sålde ut samhällets inflytande på kärnkraftsområdet är ett direkt brott mot de löften som gavs i samband med folkomröstningskampanjen, då socialdemokraterna i panik och i all hast skapade linje 2, eftersom de insåg att kärnkraftsförespråkarna i en folkomröstning skulle förlora mot dem som företrädde avvecklingsalternativet. Nu står vi där med en energipolitik som är så pass otydlig att den fullt ut ger motståndarna luft under vingarna när det gäller att propagera för en fortsättning av kärnkraftsepoken. Det tycker jag är olyckligt.

Då kommer jag in på Birger Rosqvists motion. Han föreslår att informationen skall ändras i en riktning där "omotiverad oro" för kärnkraften inte sprids. Det heter också – jag säger detta med anledning av påståendet att Birger Rosqvist inte har tänkt om – att kärnkraften i Sverige har en framtid, även om nu snävt fastlagd tidpunkt för totalavveckling skulle stå fast. Tydligare kan man väl inte ange för riksdagen att man har tänkt sig någonting annat än en avveckling. Vad menas annars med dessa ord, Birger Rosqvist? Det vore intressant att få en förklaring.

När det gäller frågan om omotiverad oro, så är min mening att farhågorna kring kärnkraften är en *motiverad* oro. Det finns ingen människa som har kunnat påvisa hur man skall hantera avfallet. Utsläppen från uppdriftningsanläggningar fortsätter, våra vatten riskerar att förgiftas, som Ivar Franzén

sade. Det här är några aktuella exempel som borde ge var och en insikten att detta är ett olöst problem och ingenting som kan föras åt sidan genom att man säger att det inte finns några problem, att det inte finns några faror.

Birger Rosqvist säger då: Detta har spelat snabbavvecklingarna i händerna. De vädrar morgonluft bara för att den här motionen är väckt och tar den som intäkt för att det skall bli fråga om någonting annat. Hur spelar det denna grupp i händerna? Det finns ett beslut om en bortre slutpunkt för avveckling. Om kärnkraften inte behövs kan man naturligtvis avveckla den tidigare. Jag tycker det vore väldigt bra om man kunde göra det. Det vi inte behöver och det som är farligt och dyrt bör vi avskaffa.

Jag skulle vilja fråga Birger Rosqvist: Är det fel om man kan avveckla kärnkraften tidigare? Skall inte Sverige avveckla varje kärnkraftverk som det är möjligt att avveckla under tiden fram till år 2010? Är det något fel i det? Är inte det en riktig politik, om man menar att man skall ha slutpunkten för kärnkraften år 2010? Varför skall man hålla ut med kärnkraftverk till år 2010? Är anledningen att Birger Rosqvist tänker sig en fortsättning?

Vägen ut ur kärnkraftssamhället går naturligtvis över alternativen – inte över fortsatt kärnkraft. Vårt land, som är ett av världens mest framstående industriländer, har kompetens för forskning, utveckling och produktion av alternativ till atomkraften och för all del även av andra alternativ, som skulle kunna ersätta annan form av energiomvandling. Genom att med kraft satsa på dessa alternativ skulle vi i vårt land – förutom att vi försåg oss själva med alternativen – kunna producera teknik för energiomvandling som skulle kunna gynna många andra länder. Vårt land är oerhört rikt vad gäller möjligheter och alternativ. Det finns länder som är sämre lottade. Men om vi går före med forskning och utveckling när det gäller alternativen, så kan vi också hjälpa andra samtidigt som svensk industri får en unik möjlighet att bli världsledande. Man kan på det viset ta igen något av det som man missade när man fattade de första besluten efter folkomröstningen. Jag tycker att man missade en historisk möjlighet för svensk verkstadsindustri att omställas, både i vad gäller produktionssätt och produkter, och delta i en gigantisk avveckling av kärnkraften. Det hade kunnat ge oss väldiga försteg.

Jag minns mycket väl hur bolagsdirektörerna i bruksorterna i Bergslagen stod upp bakom linje 1 och 2 och sade: Om vi inte får tillräckligt med elkraft, måste vi lägga ned stålverken. Linje 3 hotar sysselsättningen i Bergslagen. – Samtliga de verken som det gällde då är nu nedlagda – med elkraft, för sådan finns det hur mycket som helst. Det handlar alltså inte om tillgång på elkraft, utan diskussionen gäller hur elkraften används och för vad den används.

Jag menar att vi har unika möjligheter att satsa på utveckling av t. ex. vindenergi, solenergi och andra alternativ. Det skulle på lång sikt gynna vårt land och inte minst den exportindustri som regeringen vurmar så mycket för.

Vi menar att det måste tas konkreta initiativ för att förverkliga ett ambitiöst vindkraftsprogram i samhällets regi. Den nuvarande ordningen överläter i alltför hög grad till kraftindustrin att själv avgöra dessa frågor.

Vi pekar i vår motion på Danmark, som ju inte har någon kärnkraft. I Danmark har man utvecklat vindkraften och exporterar nu sådan för 1 miljard kronor årligen. Danmark har tagit chansen, för Danmark har som sagt ingen kärnkraft.

Jag kan känna sympati för centerns krav om ett stöd för att få i gång produktion av mindre vindkraftverk – det finns ju en sådan reservation från centern. Men ett avgörande stöd för en sådan produktion och export som centern talar om vore ju att vårt samhälle självt gick före och slog fast genom sitt handlande att vindkraften har en framtid i vårt land. Då kan vi också få andra att tro det, och då kan vi också utveckla produktionen i kölvattnet av ett sådant program i samhällelig regi. Det tror jag skulle vara den bästa draghjälpen åt en ny energiteknik.

Samma sak gäller solenergin, där vi från centern och vpk har en gemensam reservation, nr 45. Vi bedömer solenergin som viktig. Vi vill naturligtvis främja dess introduktion och kommer därför också att stödja reservation 19 om investeringsstöd till solvärmeanläggningar. I reservation 19 sägs att marknadsutrymmet är begränsat på grund av de stora satsningarna på kärnkraft. Det som centern skriver där är riktigt. Alternativen kommer i kläm. Centerns insikt om detta problem borde ge en mer positiv inställning från centerns sida, tycker jag, till en planmässig introduktion av de olika alternativen. Det räcker inte med marknadskrafter för att motverka en så massiv satsning som den man gjort på kärnkraften.

Ju förr vi kommer fram till en verklig användning av alternativen, desto tidigare blir de också utprovade och kommersiellt gångbara. Den miljard som man nu lägger ut på restauration av Ringhals 2 hade mycket väl kunnat användas inom andra områden av energipolitiken enligt min uppfattning.

Fru talman! Med de orden yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer i betänkandet och till reservation nr 19.

Anf. 36 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Fru talman! Jag fick en fråga om vad jag menade med att år 2010 skulle vara en snävt tilltagen tidpunkt. Jag tror att det blir ytterst svårt att klara en avveckling till 2010. Jag tror det i dag, år 1986. Men jag kommer inte att tillhöra beslutsfattarna när vi kommer in på 2000-talet. Det blir de beslutsfattare som då finns som får ta ställning till detta. Men Hans Petersson i Hallstahammar utgår från att vi inte behöver el och att det bara är att stänga av. Jag är så olycklig att jag inte kan tro det.

Förra helgen stod aggregat 3 i Oskarshamn stilla. Då fick man sätta i gång oljekraftverket i Karlshamn. Det gick åt ett antal ton olja, och en mängd svavel och andra föroreningar spreds ut över Blekinge och det småländska skogslandet; vindarna var sydliga. Jag vet inte om någon kände sig lycklig över detta, att kärnkraftverket stod stilla.

Vi kommer att behöva de aggregat och den elproduktion vi har i vår tjänst ett bra tag framöver just vid de tillfällen då det är hög belastning. Vi får lov att ha det så till dess vi får någonting annat. Det där "någonting annat" finns ännu inte ens på ritbordet, och det finns inga förbud eller restriktioner för att försöka konstruera "någonting annat".

Fru talman! Hans Petersson hade även en hel del andra synpunkter. Jag vill inte gå in i någon djupare debatt i dessa frågor. Vi har tydligen fundamentalt olika uppfattningar, Hans Petersson och jag. Jag har den uppfattningen att det här är en produktion som behövs. Hans Petersson anser tydligen att vi kan vara den förutan.

Anf. 37 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Hur mekaniskt får man egentligen se på sin omvärld? Hur litet kan man tillåtas reflektera över vilka orsakerna är till att det faktiskt ser ut som det gör? Vi behöver el men Hans Petersson vill stänga av – är detta vad Birger Rosqvist efterlyste, alltså en saklig information om energiläget? Är det en saklig beskrivning av avvecklingsalternativet? Är det en saklig beskrivning av möjligheten att komma bort från en kärnkraft som vi alla – ja inte alla, men nästan alla – är överens om att vi skall bort ifrån?

Det är självklart att man tvingas finna någon ersättning om man stänger av ett kärnkraftverk som man har gjort sig beroende av bl. a. genom att inte fullfölja löften om att förbjuda direktverkande elvärme i nybyggda hus, vilket socialdemokraterna lovade inför folkomröstningen för att försöka få folk med sig. Det är klart att man då, i ett givet läge, kan tvingas ersätta det med annan elproduktion som är miljöstörande.

Men om vi i stället gör tankeexperimentet att vi hade inlett avvecklingen på allvar strax efter folkomröstningen – då hade ju läget varit ett annat i dag. Detta får inte göra att vi ger upp, utan vi måste inse att vi är tvungna att börja avveckla den dag vi till sist förstår att det är nödvändigt att göra någonting. Då kommer verkligheten att utvecklas gradvis på ett sådant sätt att Birger Rosqvists mekaniska, fastlåsta resonemang om vad som behövs och inte behövs är helt verklighetsfrämmande.

Anf. 38 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag skall börja med att yrka bifall till de vpk-reservationer som finns i näringsutskottets betänkande 18, som gäller problematiken kring naturgasen. Jag skall något kommentera bakgrunden till de reservationerna.

Bland de kammarlärdade nationalekonomerna talas ofta om marknadskrafternas fria spel, den fria prisbildningen, den fria konkurrensen och många andra myter som har levat kvar sedan förra århundradet. Energiområdet är, liksom råvaruområdet över huvud taget, ett område där man lätt ser hur dessa teorier fullständigt saknar tillämpning i verkligheten. Där har man en höggradig monopolism eller oligopolism, dvs. mycket få stora, i regel multinationella, företag styr prisbildning och marknadsförhållanden, och ofta på ett ganska cyniskt sätt, vilket i givna situationer utlöser spekulativa, våldsamma och häftiga variationer i pris- och marknadsförhållandena.

Det är nödvändigt att göra någonting åt detta, och det kan man inte göra genom att gå tillbaka till någon typ av konkurrenskapitalism inom dessa sektorer som eventuellt en gång fanns eller var mera utpräglad än den nu är. I stället får man mer och mer finna sig i det i och för sig positiva förhållandet att man måste politiskt bestämma vissa långsiktiga lösningar på energiområdet. Man måste politiskt bestämma sig för det här eller det där energislaget. Man får inte tillåta några häftiga inbrytningar eller störningar, eftersom det handlar om så stora och så långsiktiga investeringar att vi hela tiden måste veta någorlunda vad som händer. Man måste ha en viss stabilitet i det avscendet.

När det gäller energiområdet har man också måst erkänna att det här inte enbart handlar om att se till rent kommersiell lönsamhet utan man måste också ta hänsyn till miljömässiga och s. k. externekonomiska faktorer.

Annars hamnar man snett. Inte minst på trafikområdet finns en rad exempel på hur kortsiktiga marknadsövervakanden och snäva kommersiella kalkyler har fått styra strukturen på ett sätt som nu kostar oss väldigt mycket, i form av både sociala kostnader och miljömässiga kostnader.

Därför måste man som sagt bestämma sig för vilken typ av energislag man vill skall ersätta den kärnkraft som vi ju har beslutat skall avvecklas fram till en viss tidpunkt i framtiden.

Mot denna bakgrund har vi i vpk menat att det är riktigt och rationellt att tänka sig en snabbare introduktion av naturgas än vad man ursprungligen tänkt sig. Naturgasen spelar en relativt stor roll i många andra länder. Här har den en rätt blygsam roll, vilket kan innebära vissa faror, eftersom den avsättningsmarknad man kan räkna med kan tänkas bli för smal och för liten för att det hela skall betala sig på ett riktigt sätt.

Naturgas är en miljömässig och ur många andra synpunkter fördelaktig energikälla. Den är givetvis inte lika fördelaktig som de flödande energikällorna, men efter dem kommer den som god trea.

Om man nu skall ha en medveten naturgasintroduktion i Sverige, menar vi i vpk att man också skall behålla den politiska makten över denna energikälla liksom över andra energikällor inom landet. Man skall inte, som det nu är tänkt, släppa in ett stort multinationellt företag och ett stort statligt norskt oljeföretag i administrerande och utbyggnad av naturgasdistributionen. Det kommer att skapa bindningar och beroenden och försvåra våra politiska beslut och den politiska inriktning som vi här rimligtvis måste kunna avgöra. För övrigt tycker vi i vpk inte heller att Vattenfall med sina delvis direkt konkurrerande intressen är någon riktigt lämplig företagare i sammanhanget, men det är en annan sak.

Vi skulle också vilja se att man inte enbart hade en västlig orientering när det gäller naturgassystem och naturgasintroduktion, utan att man kunde bestämma sig för att åtminstone på viss sikt eftersträva även en östlig sådan. Det skulle ge viktiga alternativ, minska sårbarheten och också innebära en fördel genom att det i ett längre perspektiv i någon mån skulle kunna dämpa den nuvarande risken för regional obalans. Som det har påpekats i den regionalpolitiska debatten har vi för närvarande många faktorer som verkar och styr mot ökade regionala klyftor och ökade regionala skillnader, varvid framför allt Bergslagen och norra Sverige är de förlorande. En naturgasintroduktion österifrån, som ett komplement, skulle i det avseendet kunna utgöra en av de faktorer som dämpade denna risk för en allvarlig regionalpolitisk slagsida. Som det nu är riskerar man att befästa en struktur som allvarligt missgynnar Bergslagen och Norrland.

Allra sist vill jag göra en kort kommentar till den tidigare diskussionen om objektivitet resp. subjektivitet i informationen.

I det politiska livet finns det inte någon absolut objektivitet att lita till, utan olika subjektiva meningar står emot varandra. Dessa baserar sig helt enkelt på olika ideologiska, politiska och andra värderingar. Subjektiviteten är så att säga inbyggd i demokratin.

Man har därför all anledning att vara misstrogen mot dem som talar om att vi nu måste ha en objektiv information, i all synnerhet som dessa är identiska med dem som påstod att en avveckling av kärnkraften skulle medföra att folk

finge sitta och läsa vid stearinljus om kvällarna, att massarbetslösheten skulle sprida sig över landet och företagsamheten fly. Man bör ställa sig särskilt skeptisk till talet om objektivitet när detta kommer från kretsar som på sin tid, i riksdagshuset vid Sergels torg, anordnade särskilda seminarier där man med hjälp av experter från Förenta Staterna lärde kärnkraftsindustrins förespråkare hur de i folkomröstningen skulle skrämman människorna för konsekvenserna av en kärnkraftsavveckling. De som bedriver propaganda på det sättet begår det stora misstaget att de upphöjer sin egen grova subjektivitet till objektivitet. De tillämpar naturligtvis ett felaktigt synsätt. Man kan inte garantera den objektiva informationen genom att skapa särskilda institut som skall sprida den. De kommer nämligen alltid att vara behärskade av ett eller annat subjektivt intresse.

Objektiviteten framgår i stället ur den öppna och fria diskussionen, när denna förs av parter som har åtminstone nästan lika stora resurser till sitt förfogande. Då får medborgarna en rättvis möjlighet att dra konsekvenserna och på grundval av all den osäkerhet och subjektivitet som alltid kännetecknar ett demokratiskt meningsutbyte och en demokratisk process lägga sin valsedel till förmån för det alternativ som de vill främja. Det har de ju också gjort med stort eftertryck. Det behövs alltså icke någon ytterligare kärnkraftspropaganda här i landet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Näringsutskottets betänkande 17

Mom. 1 (riktlinjer för den långsiktiga energipolitiken)

Först biträdades reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. med 77 röster mot 38 för reservation 2 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson. 185 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 198 röster mot 65 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. 37 ledamöter avstod från att rösta.

Charlotte Branting (fp) anmälde att hon i kontrapositionsvoteringen avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 2 (riktlinjer för energianvändning och hushållning)

Först biträdades reservation 4 av Ivar Franzén och Elving Andersson med 37 röster mot 17 för reservation 5 av Jörn Svensson. 246 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. med 66 röster mot 55 för reservation 4 av Ivar Franzén och Elving Andersson. 179 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. – genom uppresning.

Mom. 3 (mål för energianvändningen)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 7 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 6 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 5 (utbildning och rådgivning m. m. för att spara energi)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 8 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 9 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson,
bifölls med acklamation.

Mom. 6 (Stockholmsregionens energiförsörjning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (riktlinjer för stöd till utveckling av ny teknik)

Först biträdades reservation 11 av Erik Hovhammar m. fl. med 68 röster mot 55 för reservation 12 av Ivar Franzén m. fl. 177 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Erik Hovhammar m. fl. – genom uppresning.

Mom. 9 (fortsatt stöd för oljeersättande åtgärder)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 14 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 13 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 12 (anslag till omställningsåtgärder)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 15 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 16 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson,
bifölls med acklamation.

Mom. 13 (formerna för medelsanvisning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (stöd till eldningsanläggningar för inhemska bränslen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (investeringsstöd till solvärmeanläggningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (riktlinjer för stöd till små vattenkraftverk)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 20 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 21 av Ivar Franzén och Elving Andersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 20 (utredning om de regionalpolitiska konsekvenserna för en framtida
brist på elkraft)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 66 för hemställan i
reservation 22 av Erik Hovhammar m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering, som ställdes mot
dels den i reservation 23 av Hadar Cars och Gudrun Norberg anförda
motiveringen,
dels den i reservation 24 av Ivar Franzén och Elving Andersson anförda
motiveringen.
godkändes med acklamation.

Mom. 27 (anslag till statens vattenfallsverk)

Först biträdades reservation 26 av Hadar Cars och Gudrun Norberg – som
ställdes mot reservation 27 av Ivar Franzén och Elving Andersson – med
acklamation.

Härefter biträdades reservation 25 av Erik Hovhammar m. fl. med 70 röster
mot 40 för reservation 26 av Hadar Cars och Gudrun Norberg. 190 ledamöter
avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av
Erik Hovhammar m. fl. – genom uppresning.

Mom. 28 (återföring av medel till vattenkraftskommunerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Ivar Franzén
och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (regionala samhällsfonder)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 17 för reservation 29 av
Jörn Svensson.

Mom. 31 (kärnvärmeaktorer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Erik Hovham-
mar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (kärnkraftens roll inom energiförsörjningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 31 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 32 av Ivar Franzén m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 33 (byte av ånggeneratorer i Ringhals 2)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Energipolitik

Mom. 34 (information om kärnkraftsproduktionen)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 34 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls genom uppresning.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 35 av Ivar Franzén m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 36 (utvecklingsavgift på kärnkraftsproduktionen)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 54 för reservation 36 av Ivar Franzén m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 38 (utveckling av vindkraft)

Hemställan

Först biträdades hemställan i reservation 38 av Ivar Franzén och Elving Andersson med 41 röster mot 17 för hemställan i reservation 39 av Jörn Svensson. 239 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 38 av Ivar Franzén och Elving Andersson – genom uppresning.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 37 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 39 (eldistributionssystemet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (främjande av landsbygdens elektrifiering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 41 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (eldistribution på landsbygden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 42 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (reservanordningar vid störningar i elförsörjningen m. m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 43 av Ivar Franzén och Elving Andersson anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (värmepumpar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 44 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (solvärme)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 45 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (direktverkande elvärme)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 46 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 48 (torvbrytning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (etanoltillverkning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion N451 av Alf Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 52 (forskning om alternativa drivmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion N433 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 54 (anslag till energiforskning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 48 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 49 av Ivar Franzén och Elving Andersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 55 (energiskogsodling)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 18 för reservation 50 av Jörn Svensson.

Mom. 56 (forskning om avfallshantering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 51 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 59 (viss verksamhet vid Studsvik Energiteknik AB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 52 av Ivar Franzén och Elving Andersson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 18

Mom. 1 (riktlinjer för naturgasverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 66 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (överlåtelse av aktier i Swedegas AB)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 2 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 3 av Jörn Svensson,
bifölls med acklamation.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (försörjningsberedskap)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (snabbare introduktion av naturgas)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 18 för reservation 5 av Jörn Svensson.

Mom. 7 (Östgasprojektet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (naturgas i Mellansverige m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

6 § Föredrogs

näringsutskottets betänkanden

1985/86:15 om näringspolitik och

1985/86:19 om mineralpolitik (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 39 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Näringsutskottets betänkanden 15 och 19 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså näringsutskottets betänkande 15 om näringspolitik.

Näringspolitik

Anf. 40 ERIK HOVHAMMAR (m):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande 1985/86:15 behandlas ett antal principiellt viktiga frågor rörande näringspolitikens utformning.

Den grundläggande förutsättningen för ett expansivt och vinstgenererande

näringsliv är att marknaden får bestämma produktionens inriktning och att konsumenterna genom sina inköpsbeslut får det absolut avgörande inflytandet över vilka företag som skall bestå och utvecklas och vilka som skall avvecklas. Endast genom en sådan politik blir företagen starka, priserna låga och sysselsättningen hög. Detta ligger i linje med marknadsekonomins principer.

Visst kan det kännas frestande för både stat och kommun att då och då bedriva selektiv subventionspolitik i företag som av olika anledningar råkat i nöd. Det har också ibland borgerliga regeringar frestats att göra, men man måste komma ihåg att varje selektivt stöd är konkurrenssnedvridande. Det som kan se ut som en framgångsrik räddningsaktion kan i slutändan visa sig förödande för exempelvis sysselsättningen i andra företag. Det är därför av utomordentlig vikt att de insatser som staten gör förblir generella.

Ett bevis på hur det selektiva stödet slår mellan stora och små företag är den intervjuundersökning som SIFO utfört på uppdrag av industriverket och som bl. a. visar att de större företagen i större utsträckning tagit emot stöd än de mindre. Resultatet är i och för sig inte uppseendeväckande, men det visar på svagheterna med ett selektivt stöd. Det kommer främst dem till godo som har tid att stå i byråkratikön och inte dem som i första hand är hänvisade till att arbeta hemma för att förstärka produktionen. Det är med andra ord ett sätt att minimera det selektiva stödet.

Men en aktiv näringspolitik skall inte bara bygga på att statens insatser blir generella, utan den måste också syfta till att hela den offentliga sektorn genomsyras av attityden att egenregi endast skall användas i undantagsfall. Naturligtvis kan man förstå en och annan kommuns desperation och problem när sysselsättningen hotas i för bygden viktiga företag. Men det går inte i längden att samtidigt ha marknadsekonomins fördelar och kommunalt subventionerade företag. För det är nämligen helt ogörligt att konkurrera med skattesubventionerade företag. I dåliga tider kan de i princip förlita sig på att skattebetalarna betalar förlusterna, medan de i goda tider expanderar. Därtill kommer den underförstådda skyldigheten för offentliga institutioner att köpa offentligt. Därför måste statsmakten se till att kommunerna inte driver företag inom den konkurrensutsatta sektorn.

Men i den allmänna näringspolitiska inriktningen gäller det också att se till att västvärldens största offentliga sektor luckras upp vad gäller egenregin och att enskilda företag ges möjlighet att delta mera aktivt i statens och kommunernas verksamheter efter anbudsupphandling. Orsaken till att den svenska industrin trots allt slåss så framgångsrikt är just den fria konkurrensen, som sporrar både ägare och anställda att göra sitt yttersta. Att ständigt vara vaksam för nya idéer och inte minst lyhörd för konsumenternas önskemål – det för utvecklingen framåt.

Kravet på en större andel entreprenadlösningar inom den offentliga sektorn är inte, som det alltför ofta framställs, en anklagelse mot de anställda inom denna sektor. Många känner nog att de ger väldigt mycket av sig själva i jobbet. Men det är naturligt att de som inte utsätts för konkurrens gärna stelnar i sitt intresse för nya idéer och blir mindre konsumentintresserade. Det kan inga servicekurser i världen avhjälpa. Därför måste den offentliga sektorn minska enligt moderat uppfattning.

I betänkandet hänvisas till våra resp. partiers motioner angående arbetsrättsliga frågor m. m. Men *en* fråga kan man inte gå runt när det gäller den allmänna inriktningen av näringspolitiken, och den frågan gäller skattepolitiken. Den är exempelvis helt avgörande för arbetsbetingelserna för bl. a. familjeföretagen, som spelar en så stor roll i det svenska samhället. Att också socialdemokraterna sakta men säkert och motvilligt börjat inse detta bekräftas, herr talman, av industriministerns uppdrag till statens industriverk att utreda frågor om uppköp av familjeägda små och medelstora industriföretag. Låt mig då först säga att det vore en nåd att stilla be om att socialdemokraterna kunde förmås ändra inställning så att skatten på arbetande kapital i familjeföretag avskaffades eller åtminstone reducerades avsevärt. Det är för övrigt ett gammalt önskemål, som har framställts i skilda motioner. Under motionstiden i januari väckte vi en trepartimotion från de icke-socialistiska partierna i det stycket.

Det är säkert så, att en av orsakerna till avindustrialiseringen av glesbygden är att familjeföretagen av skatteskal tvingas sälja sina företag till investmentbolag eller andra ägare vilka inte har något samband med bygden. Inte minst i mitt eget hemlän, Kronobergs län, har ett stort antal välskötta familjeföretag under de senaste månaderna sålts till investmentbolag. Vi tycker att det är en felaktig inriktning. Ett problem med investmentbolag är också att besluten kommer att fattas långt bort från det enskilda företaget. Då är risken stor att intresset för bygden bleknar.

Med detta, herr talman, vill jag övergå till att kommentera några av de reservationer i vilka moderata samlingspartiet medverkar. Jag börjar med reservation 1.

När det gäller den allmänna inriktningen av näringspolitiken är det av stor vikt att tillträdet till marknaden är fritt och att spelreglerna är likvärdiga för de olika företagen. Tyvärr förleds socialdemokraterna fortfarande av tron att regleringar gynnar utvecklingen. Bara under det senaste året har socialdemokraterna permanentat etableringskontrollen för tandläkare samt infört näringstillstånd vad gäller åkare och restaurangägare. Och mer är säkert att vänta. Men lika litet som en trädgårdsmästare som sår en gräsmatta om hösten kan säga exakt vilka frön som skall gro och bli gräs till våren, lika litet kan en byråkrat förutse vilka nystartade företag som skall lyckas eller misslyckas. Därför ett råd till industriminister Thage Peterson: Avskaffa etableringskontroll och näringstillstånd, som inte har med liv och hälsa att göra!

Reservation 3 gäller teknisk forskning och utveckling. Jag hänvisade tidigare i det här anförandet till en SIFO-undersökning som visar att de stora företagen får mer statligt stöd än de små. De stora håller sig framme och har bättre lobbyresurser. På samma sätt är det med forskningspolitiken. Där bör företagen, i stället för att staten bedriver en stödpolitik, genom ändrade skatteregler ges större möjligheter att påverka utvecklingen i det egna företaget.

Så till reservation 7, som handlar om småföretagspolitiken. De mindre och medelstora företagen är i störst behov av en politik som inte är selektiv. Deras enda chans gentemot stora företag och den offentliga sektorn ligger i att konkurrensen är fri och att byråkratin minimeras. Först då kan man säga

att konkurrensen sker på likvärdiga villkor. Detta tycks tyvärr socialdemokraterna ha svårt att inse. Även om jag tycker att det är positivt – det vill jag gärna säga i denna debatt – att industriministern har tillsatt några intressanta utredningar på området, finns det väldigt mycket övrigt att önska.

Ett dilemma för socialdemokraterna har varit och är att man inte sätter likhetstecken mellan småföretagare och småföretag, vilket är mycket viktigt. Man glömmer lätt bort personen bakom företaget. Om man i stället utgått från de två starkaste drivfjädrarna för en företagare, nämligen möjligheten att tjäna pengar och möjligheten att "rå sig själv", hade troligtvis både skattepolitiken och den arbetsrättsliga lagstiftningen fått en annan utformning. Sänkta marginalskatter och sänkta kapitalskatter på arbetande kapital är två morötter som – det är jag fullt övertygad om – skulle kunna öka tillväxten inom småföretagssektorn. En annan viktig fråga är löntagarfonderna, som vi på intet sätt glömt bort. Ett avskaffande av dessa skulle minska småföretagarnas mistänksamhet mot regeringen. Det skulle också positivt bidra till ökade investeringar.

Herr talman! Ett område där regeringspartiet skändligen misslyckats är rättssäkerheten för företagare. Genom bl. a. den komplicerade skattelagstiftningen försätts företagarna i ett direkt underläge gentemot myndigheterna. Snart sagt dagligen får vi rapporter om hur företagare råkat illa ut hos myndigheter trots att de senare befunnits oskyldiga.

Vilken småföretagare kan ta 100 000 kr. ur egen ficka för att bevisa sin oskuld gentemot en nitisk taxeringsintendent? Det är sannerligen ingen lätt sak.

Vilken företagare kan ställa säkerheter i halvmiljonklassen, bara därför att lagstiftarna inte kan definiera begreppet arbetsgivare? Vi har under senare tid haft en mångfald olika exempel på vilka problem detta förorsakar.

Socialdemokraterna har så förblindats av kraven på myndigheternas effektivitet att de gett myndigheterna befogenheter som ställt de enskilda medborgarna, enkannerligen företagarna, i strykclass. Därför måste, herr talman, ämbetsmannansvaret återinföras och den enskildes ställning i process gentemot myndighet stärkas.

Avslutningsvis vill jag något kommentera reservation nr 12 angående kommuners ökande näringspolitiska verksamhet.

Det är för oss moderater en principfråga huruvida kommuner och landsting skall tillåtas driva företag på den konkurrensutsatta marknaden. Vi menar att kommunen inte skall tillåtas göra detta annat än i yttersta undantagsfall. Jag är glad åt att denna debatt har kommit i gång ordentligt ute i kommunerna. Både i Åre och på många andra håll i landet diskuteras just nu dessa frågor. Vårt ställningstagande kommer senare i debatten att ytterligare kommenteras av min partikollega Sten Svensson.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till de reservationer till betänkande 15 där moderata samlingspartiet förekommer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 41 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Det som är mest kännetecknande för socialdemokratisk näringspolitik just nu är den stora skillnaden mellan ord och handling.

Att det är så får vi en ny påminnelse om i näringsutskottets betänkande 15.

Det förefaller som om bokstäver, ord och meningar i utskottsmajoritetens texter lever ett alldeles eget liv, fjärran från den verklighet som socialdemokraternas politik leder till.

Under rubriken Den allmänna inriktningen av näringspolitiken tar utskottet årets finansplan som utgångspunkt för sitt resonemang. Det heter bl. a. att man skall "öka effektiviteten inom den offentliga sektorn, skapa ökad konkurrens och mindre byråkrati inom en rad sektorer samt förändra skattesystemet i en mera tillväxtbefrämjande riktning".

Det här är en alldeles utmärkt programförklaring. Det är bara tråkigt att de som utformar regeringspartiets konkreta förslag inte har tid att läsa den. Och än mindre rättar de sig efter de målsättningar som anges.

Man säger och skriver alltså att man vill "öka effektiviteten inom den offentliga sektorn" och "skapa ökad konkurrens och mindre byråkrati inom en rad sektorer". Men vad gör man?

När det till att börja med gäller de offentliga monopolen, kämpar man med näbbar och klor för att hålla enskilda intressen utanför. Socialdemokraterna tar hjälp av regleringar och statsbidragsbestämmelser för att till varje pris undvika den konkurrens som man förespråkar i högtidstalen.

Nej, herr talman, ett vaktslående om monopolen på den sociala service-sektorn befrämjar inte effektiviteten och minskar definitivt inte byråkratin.

Folkpartiets linje är den motsatta: för att uppnå konkurrens och förnyelse vill vi bryta de offentliga monopolen och uppmuntra enskilda alternativ.

Om man vill fortsätta att studera hur dåligt ord och handling stämmer överens i regeringens näringspolitik, är det här med byråkrati och krångel ett bra åskådningsobjekt. Den politik som socialdemokraterna för kännetecknas i stor utsträckning av selektiva åtgärder.

Insatserna bygger, såvitt jag kan förstå, på en övertygelse om att politiker och myndighetspersoner måste ha ett finger med i spelet i praktiskt taget alla viktigare investeringsbeslut i företagen. Det är STU:s eller SIND:s eller industridepartementets kvinnor och män som vet bäst.

Förutom att en sådan selektivt inriktad politik försämrar marknadsekonomins funktionsduglighet är det den bästa grogrund som finns för en växande byråkrati.

Och denna socialdemokratiska grundtanke – alltså att centrala planerare har en särskild förmåga att urskilja vad som är nytt och bärkraftigt – kommer till uttryck på flera ställen i det här betänkandet. När det gäller forskning och utveckling så skriver t. ex. den socialdemokratiska majoriteten att olika former av riktad stöd till företagen är ett viktigt inslag i näringspolitiken.

Då vi i folkpartiet säger att det är ute i företagen som man bäst kan avgöra vilka områden och projekt som man bör satsa på, ja då sätter den socialdemokratiska regeringen och utskottsmajoriteten sin tillit till myndigheternas tjänstemän. Därför tar man resurser ifrån företagen, som man sedan delar ut enligt den allvishet som man anser finns samlad i våra olika offentliga organ. När statsministern för några dagar sedan stolt redovisade

att förnyelsefonderna innebär att dessa fonders 6-9 miljarder nu kan användas för utbildning och teknisk utveckling i våra företag så "glömde" han att tala om varifrån pengarna kommer, att det är företagens egna medel det handlar om.

Jag är för min del övertygad om att pengarna skulle ha betytt mer för den framtida utvecklingen i näringslivet och för sysselsättningen om de hade fått stanna kvar och verka i företagen.

Herr talman! Om man gör anspråk på trovärdighet så måste det finnas någorlunda god samstämmighet mellan programförklaringar och praktisk handling.

Det går inte att tala om ökad konkurrens och mindre byråkrati samtidigt som den ena åtgärden efter den andra innebär motsatsen.

Hur skall vi kunna ta regeringen på allvar när man i *en* proposition föreslår försöksverksamhet med avregleringar gentemot näringslivet och i nästa förespråkar utökad vandelsprövning av företagare? Samtidigt som man förklarar sig intresserad av att börja lätta på normer och anvisningar inför man alltså nya regleringar.

Och hur skall vi kunna ta socialdemokraterna på allvar när man, bl. a. i det här utskottsbetänkandet, talar om att vi måste "förändra skattesystemet i en mera tillväxtbefrämjande riktning"? Det man åstadkommer med sin skattepolitik är ju något helt annat. Våra höga marginalsatser t. ex. verkar starkt hämmande på utvecklingen i näringslivet - det gäller inte minst våra mindre företag. Flera undersökningar har visat att den inkomstförbättring efter skatt som man får när man utökar en verksamhet inte alls är jämförbar med den större arbetsbelastning, den ekonomiska risk och det ökade ansvar som satsningen för med sig.

Det är naturligtvis bra att i olika sammanhang redovisa sin viljeinriktning. Men när det gäller socialdemokraternas näringspolitik har alltså dessa programförklaringar dålig samstämmighet med den politik som förs.

När vi i folkpartiet formulerar våra målsättningar för näringspolitiken så är huvudrubriken given. Där står det: "Marknadsekonomi". Marknadsekonomi bygger på att enskilda människor och företag själva fattar de ekonomiska besluten. Vår uppgift som politiker är att bestämma ramar för företagens handlande. Inom dessa ramar har företagen att fritt fatta de beslut som de anser är riktiga. Genom sina köp ger konsumenterna, i sin tur, företagen signaler om vad de gillar och vad de ogillar.

Det här kan tyckas vara en något schablonmässig beskrivning. Men det viktiga för oss är alltså att skapa utrymme för den kunskap och kompetens som finns ute i företagen och att låta konsumenterna genom sin efterfrågan bestämma vilka varor och tjänster som skall produceras.

En genomgång av liberal näringspolitik har således marknadsekonomi som samlande rubrik. Och till de viktigaste underrubrikerna hör "Frihandeln". Under senare tid har allt fler inslag av protektionistiska tendenser noterats runt om världen. Eftersom vi som liberaler är övertygade om att ett fritt utbyte av varor och tjänster bäst gynnar utvecklingen både här hos oss och i andra länder är det vår uppfattning att Sverige på alla sätt måste motverka sådana tendenser. Det är bl. a. därför vi kräver att Sveriges importregleringar på tekoområdet skall avskaffas.

Detta är för övrigt ytterligare ett exempel på hur regeringen säger en sak men handlar annorlunda. I sina tal lovprisar Mats Hellström frihandeln och varnar för ökad protektionism ute i världen, samtidigt som han envist håller fast vid Sveriges egna restriktioner gentemot ett antal av världens fattigaste nationer.

För någon vecka sedan utlovade utrikeshandelsministern inför OECD:s ministerråd att u-länderna skulle få ökade möjligheter att exportera till Sverige. Låt oss för utvecklingsländernas skull och för Sveriges trovärdighets skull hoppas att Mats Hellström menar allvar den här gången. Att han i samma anförande ansåg att svensk tekoindustri också i fortsättningen kommer att behöva skydd gör det nödvändigt att nu liksom vid tidigare tillfällen ifrågasätta regeringens verkliga intentioner när det gäller våra egna importregleringar.

Andra viktiga punkter i en liberal näringspolitik är bevarad och förstärkt näringsfrihet och kraven på ett spritt ägande och en mångfald företagsformer.

Herr talman! Utan livskraftiga mindre och medelstora företag är en liberal ekonomi otänkbar. Därför är det en självklar utgångspunkt för folkpartiet att skapa förutsättningar för en gynnsam utveckling i denna viktiga del av näringslivet.

Folkpartiet har ett omfattande program för hur det skall ske. Det handlar om att avskaffa löntagarfonderna, så att företagen får behålla sina pengar och kan använda dem för intressanta framtidsinvesteringar. Löntagarfondernas avskaffande är också ett led i arbetet med att stoppa förskjutningen av ägarstrukturen från enskilt till kollektivt ägande.

Vårt program handlar också om att skapa skattelagar som gör att det lönar sig att arbeta och som underlättar generationsskiften i stället för att familjeföretagen skall köpas upp av hungriga investmentbolag.

Vidare handlar vårt program om att undvika onödigt krångel och begränsa uppgiftslämnandet samt om att slå vakt om näringsfriheten, som i dag utsätts för ständiga attacker. I detta avseende finns det skäl att vara särskilt uppmärksam. Ett system med etableringskontroll i olika skepnader, där politiker, myndigheter, ja till och med konkurrenter skall avgöra vilka företag som behövs och var de skall få finnas, sätter den fria konkurrensen ur spel.

Slutligen, herr talman: Den som i våra reservationer letar efter omfattande löften om nya statliga bidrag till småföretagen kommer att bli besviken. Vi tror inte att det är rätt väg att gå. Vi vill i stället generellt förbättra de villkor som våra småföretag lever under.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som folkpartiet undertecknat.

Anf. 42 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Inriktningen av näringspolitiken har betydelse för hela samhällsutvecklingen. Den påverkar den ekonomiska utvecklingen och strukturen inom näringslivet och därmed människornas vardag, miljö och bosättning. Den påverkar också möjligheterna att uppnå sådana målsättningar som t. ex. regional balans och sysselsättning i alla delar av vårt land.

Därför är det inte ointressant hur statens åtgärder inom näringspolitiken utformas.

I det betänkande som vi nu diskuterar tas upp bara en del av de åtgärder som behövs för att skapa en positiv näringslivsutveckling. Det är viktigt att komma ihåg att flera politikområden måste samverka för att åstadkomma ett fungerande näringsliv. Åtgärder behövs inom skatteområdet, utbildningen och forskningen liksom inom det trafikpolitiska området – för att nu bara nämna några exempel.

Samhällets uppgift måste vara att stödja och stimulera till förnyelse och utveckling av företag – inte att detaljstyra och centraldirigera.

Enligt centerns uppfattning skall näringspolitiken inriktas på att skapa ett decentraliserat näringsliv med mångfald och med fri konkurrens inom de gränser som en marknadsekonomi med sociala och miljömässiga hänsyn ger.

Den nuvarande utvecklingen inom näringslivet är inte bra. Den starka koncentration som pågår inom näringslivet skapar klyftor mellan olika företagstyper, mellan ägargrupper och mellan regioner.

Det behövs en serie av åtgärder för att förhindra fortsatt koncentration inom näringslivet. Åtgärderna måste omfatta såväl ägandet som lokaliseringen av olika företag.

I dag upplever vi hur det ena småföretaget efter det andra köps upp av storföretag, investmentbolag eller företag där ägarna inte ens finns inom landets gränser. I vissa fall agerar också statliga företag för att lägga under sig intressanta småföretag som har utvecklingsbara produkter och affärsidéer.

Denna utveckling mot en fortsatt koncentration är allvarlig och måste brytas. Men det kan inte ske genom att man – som socialdemokraterna har gjort – inför löntagarfonder. De kollektiva löntagarfonderna är ett inslag i näringspolitiken som centern aldrig kan acceptera.

Näringslivet är beroende av friskt, riskvilligt kapitaltillskott. Löntagarfonderna har inte inneburit att friskt kapital tillförts näringslivet. I stället har medlen gått till de tidigare kapitalägarna genom aktieköp på börsen. Fondsystemet har också inneburit att små framgångsrika företag – och därmed potentiellt sysselsättningsskapande – har dränerats på kapital, som antingen placerats i statsskulden eller tillförts kapitalintensiva företag. I sådana företag är sysselsättningsökningen per tillförd krona mycket ofta låg. Löntagarfonderna har vidare medverkat till ett ökat korsvist ägande och en förstärkt maktkoncentration i näringslivet. Det är en utveckling som vi från centerns sida aldrig kan acceptera.

Socialdemokraterna brukar i högtidliga sammanhang tala om att man vill bryta koncentrationen i näringslivet. Men varför medverkar man då till att stärka den koncentration som löntagarfonderna ju faktiskt leder till? Det bör lämpligen socialdemokraternas företrädare i denna debatt klargöra.

Socialdemokraterna har – i motsats till centern – ofta präglats av en övertro på centralistiska och storskaliga lösningar inom näringslivet. Exemplet på detta är många, och tittar vi i backspegeln kan vi se flera felaktiga satsningar. Inslag som löntagarfonder är bara ett exempel.

Herr talman! Det behövs en nyorientering inom näringspolitiken. Det är dags för regeringen att inse att centralstyrning, storskalighet och nya koncentrationer inte skapar den näringslivsstruktur som behövs för en

positiv näringsutveckling över hela landet.

Småföretagens roll i näringslivet måste uppmärksammas betydligt mer av regering, riksdag, statliga myndigheter och olika intresseorganisationer. I dag kommer ofta småföretagen i skuggan av de stora företagen – t. ex. de som dominerar Stockholms fondbörs. Ändå är det småföretagen som utgör förutsättningen för att hela näringslivet skall fungera.

Omkring en miljon anställda finns i dag i företag med mindre än 200 anställda. Dessa företag har, tillsammans med egenföretagarna, en särskilt stor betydelse när det gäller möjligheterna att skapa regional och inomregional balans. Småföretagen är nödvändiga för att åstadkomma en annan näringslivsutveckling än den som nu präglar regioner som utsätts för folkomflyttning och avfolkning.

I en offensiv och framtidsinriktad närings- och industripolitik har småföretagen en strategisk betydelse. De spelar en avgörande roll för möjligheterna att skapa arbete åt människorna och att utveckla industri, service och nya affärsidéer.

Från centerpartiets sida ser vi just småföretagsamheten som en avgörande resurs för att ta till vara nytänkande och utveckling inom näringslivet. Jag beklagar att socialdemokraterna inte intar samma ståndpunkt. Och jag beklagar även att socialdemokraterna inte har insett att små och medelstora företag är av vital betydelse för utvecklingen av Sverige som industrination.

Småföretagens roll kan aldrig överskattas, men för att de skall bli den hållfasta länken i näringslivet behövs det åtgärder som är ägnade att stimulera till utveckling, inte avveckling, av småföretagen.

För det första är småföretagen nyskapande. Utveckling och kreativitet är utmärkande för de mindre företagen, men då får inte löntagarfonder, byråkrati och ett orimligt skattesystem sätta krokben.

För det andra är många orter runt om i landet beroende av de små företagens möjligheter till utveckling. Det är utveckling och sysselsättning i dessa företag som ger möjlighet till utkomst för många människor och som också ofta är grunden för den offentliga sektorn.

För det tredje är tillkomsten av småföretag en nödvändighet för att vända den negativa utvecklingen inom de bygder som i dag riskerar att avfolkas. De stora företagen kan inte på samma sätt som småföretagen skapa en decentraliserad näringslivsstruktur.

Det är mot den här bakgrunden som vi från centern i olika motioner har lämnat förslag till åtgärder för att skapa en ny inriktning av näringspolitiken. Vi har exempelvis föreslagit en omfördelning av kostnaderna för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna till förmån för offensiva närings- och regionalpolitiska satsningar. Denna omfördelning tillsammans med förändrade skatteregler, ökat stöd till utvecklingsfonderna, teknisk forskning och utveckling m. m. kommer enligt vår mening att ge ett ökat antal arbetstillfällen i småföretagen. Dessutom medverkar den till att förbättra företagsklimatet i landet.

Centerns förslag till åtgärder kan sammanfattas i följande punkter:

Vi vill ha sänkt arbetsgivaravgift med 5 procentenheter för egenföretagare och de 15 först anställda i varje företag.

Vi vill ha slopad beskattning av i företag arbetande kapital.

Vi vill ha fribetopp för egenavgifterna på en inkomst upp till ett basbelopp. eftersom denna ändå inte är pensionsgrundande.

Vi vill ha enklare administrativa regler vid nyföretagande.

Vi vill att STU och utvecklingsfonderna skall prioritera småföretagen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 4, 8, 9, 10 och 11 i det betänkande som vi nu behandlar.

Anf. 43 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Man kan fråga sig vad det är som avgör industrins och näringslivets utveckling. Av de borgerliga teoretikerna brukar man få veta att den är beroende av ett fritt spel, av fritt verkande produktionsfaktorer. Det som man kallar konsumenternas efterfrågan är då det som ytterst styr hela denna process. Detta är nu en alltigenom falsk verklighetsbild.

Med den tilltagande kapitalkoncentrationen har man fått inte en efterfrågestyrd ekonomi utan en i alltför hög grad utbudsstyrd ekonomi. Det är inte resultatet av några djävulska konspirationer från staten och den offentliga sektorn eller den offentliga byråkratin. Det är i stället en sedan många år automatiskt verkande process i riktning mot att framför allt de privata storföretagen försöker styra marknaden så mycket som möjligt, försöker upphäva och bekämpa den konkurrens som de i många sammanhang annars ideologiskt bekänner sig till.

Det är signifikativt för de borgerliga talarna att allmänt klaga över byråkratins stora faror och över centralstyrningen. Man slänger den här typen av fraser omkring sig för att ge en bild av att det över näringslivet finns en tung sektor av byråkrater, som försöker skaffa sig makt över näringslivet. Så är det inte alls. Den statliga administrationens inflytande som styrande faktor i det ekonomiska livet är ytterst marginellt i Sverige. Det finns kapitalistiska länder där inflytandet är mycket större, t. ex. Japan. Någon egentlig centralstyrning av näringslivet förekommer över huvud taget inte här i Sverige. T. o. m. när det gäller sådana ingrepp och styrningsmekanismer som åtminstone i vissa borgerliga kretsar brukar betraktas som lovvärda, exempelvis regionalpolitiken, måste man säga att administrationens inflytande i hög grad är marginellt. Det är inte alls tillräckligt starkt för att vända den tendens till koncentration som spontant finns i det ekonomiska livet och i den privata kapitalismen.

Det privata näringslivet är dessutom mycket angeläget om, som jag nyss nämnde, att på alla sätt begränsa konkurrensen och produktionsfaktorernas fria spel. Det sker dels genom direkta ansträngningar, dels genom automatiskt verkande tendenser i det ekonomiska systemet. Enbart under 1984 ingicks här i Sverige 190 avtal mellan olika företag, som gick ut på att de skulle begränsa konkurrensen eller skapa olika typer av karteller. De företag som ingick i dessa karteller, olika producenter, skulle förbinda sig att inte konkurrera med varandra: Jag skall inte konkurrera med dig på det området och du skall inte konkurrera med mig på det området. Jag förbinder mig att icke göra si eller så.

Det finns alltså ett omfattande och växande nät av ingrepp i detta produktionsfaktorernas spel, som klart talar för en tendens till privat

regleringsekonomi. Hela idealiseringen av den fria konkurrensen är liksom ett högtidstal som man håller i riksdagens kammare, men den saknar helt motsvarighet i verkligheten. Tvärtom är näringslivets starkaste strävan just att koncentrera kapital, upphäva konkurrensen, upphäva produktionsfaktorernas fria spel där så är möjligt och där man tjänar på det.

Det är naturligt att den här typen av administrativa avtal mellan olika företag också skapar en byråkrati. Jag tror att om man gjorde en verklig analys av var byråkratin är som värst, skulle man inte alls finna att den var som värst inom den statliga administrationen. Det skulle vara oerhört intressant att få en ordentlig genomlysning av den mycket omfattande privata byråkrati som utvecklas ute i näringslivet. Då skulle man också ta in en analys av effekterna på de fria idéerna, på de personliga initiativen av att man har sådana auktoritära ledningsprinciper, framför allt på de stora företagen. Det är så oerhört svårt för de lägre nivåerna i en stor koncern att nå fram till sin koncernledning med nya eller avvikande uppfattningar, helt enkelt därför att hela styrelseskicket i de stora företagen är auktoritärt. Det är en form av diktatur. Det är ett odemokratiskt styrelseskick. Det är en toppstyrning. Följaktligen utövar det naturligtvis ett starkt hämmande inflytande på nytänkande och nya idéer. Det är en liten krets av mäktiga människor – mäktiga män kan vi väl säga rent ut – som på något sätt håller i alla trådar och som ofta inte precis är i den allra mest skapande åldern av en människas liv, utan där makt och stabilitet i maktpositionen i och för sig är viktigare än nya idéer.

En annan sådan här faktor som också tenderar att snedvrída de i teorin verkande marknadsmekanismerna är det allt starkare inflytandet inom det internationella näringslivet av icke kommersiella faktorer, sådant som styrs av politiska överväganden. Jag tänker speciellt på de militära behov, som i väldigt hög grad påverkar teknologin och den praktiska applikationen av teknologiska innovationer. Man kan säga att den teknologiska utvecklingen i Sverige i dag, som indirekt framför allt styrs via USA, styrs mycket mer av militära hänsyn än av privatekonomiska eller av de tillämpande företagens politik. De är helt enkelt beroende av denna typ av teknologi, som har utvecklats styrd av den militära rustningssektorns behov.

Nåväl, efter dessa mindre preludier skall jag gå in litet grand på vad det är för tendenser som, om man iakttar svenskt näringsliv i dag, kan sägas vara de dominerande. Är det bra tendenser, och – om det inte är bra tendenser – kan man göra någonting för att vända dem?

En tendens med starkt genomslag är det man kallar transnationalisering, framför allt i form av utflyttning av svenskt kapital och svenska företag till andra länder. Denna utflyttning har på ett märkbart sätt tilltagit under den socialdemokratiska regeringen. Det har i och för sig inte så mycket att göra med vilken regering vi har, utan det har mer att göra med att det har varit en fördelaktig konjunktur och att det har ackumulerats mycket kapital. Det har lett till en transnationalisering, dvs. att framför allt de stora företagen har byggt upp starka positioner utomlands. Detta påverkar naturligtvis i hög grad tillväxten här i Sverige.

Men det medför en annan, på lång sikt rätt farlig, tendens. Transnationaliseringen, där de stora koncernerna sprider olika delar av sin tillverkning till

olika länder för att sedan kombinera dem till färdiga produkter, leder till att man inom ett land, framför allt då ett mindre land som Sverige, tenderar att få allt fler tomrum i den industriella ekonomin. Man får tomma sektorer, där det inte bedrivs någon tillverkning därför att den är flyttad till ett annat land.

Om vi sätter det i kombination med en annan sak, nämligen vad som är det viktigaste i den industriella tekniken i vårt tidsskede, finner vi att det är den ökade betydelsen av att producera hela system, hela stora kombinationer. Man gör inte längre enskilda produkter såsom verkstadsmaskiner, verktyg eller sådant, utan man producerar i allt större utsträckning hela system, hela industrianläggningar, hela trafiksystem osv. Att kunna göra detta på ett effektivt och bra sätt är en viktig organisatorisk uppgift. Det är själva organiserandet av sammansättningen av systemet som därvidlag är det väsentliga för att konkurrera och nå god effektivitet. För att kunna göra det måste man helst ha de olika delarna av systemproduktionen nära varandra. Det blir allt svårare och krångligare om vi har tomrum, dvs. att man bara gör en sak i varje land. Det tjänar kanske det privata företaget eller koncernen på – på kort sikt – men för den nationella ekonomin är det ogynnsamt därför att det skapar beroende och leder i grunden och på lång sikt till ekonomisk ineffektivitet, svårighet att hänga med i produktionen av systemen.

Det är i den situationen Sverige befinner sig nu, och vi skall om några veckor fatta beslut om att skapa ytterligare tomrum i svensk industri genom att lägga ned det sista nybyggnadsvarvet för civila handelsfartyg i landet, ytterligare ett nytt stort tomrum som kommer att försvåra möjligheten att bygga system.

Detta leder också till att man får en kunskap som är mera indelad i fack, i stället för att vara vad den borde i en avancerad industriell ekonomi: en kunskap som strävar efter ökad bredd att kombinera olika kunskapsområden med varandra. Lika väl som den materiella tillverkningen behöver kombineras för att man skall kunna bygga system och nya typer av komplicerade industriella produkter behöver också kunskapen stimuleras de olika kunskapsfacken emellan. Men har man tomrum och bräscher inom den industriella strukturen, vilket vi tenderar att få på grund av transnationalisering, blir också kunskapen mera fackinriktad, mera begränsad, och det är en nackdel på lång sikt.

Vi står också inför en teknologisk omvälvning, som delvis redan har börjat och som har den tendensen att den till skillnad från tidigare teknologiska omvälvningar har en mycket större förmåga att slå ut mänskligt arbete. Denna nya teknologi – jag tänker nu på mikroelektroniken framför allt – styrs i mycket hög grad till sin utformning och sina tendenser av den internationella rustningsindustrin. Det är militära behov som i första hand har drivit fram den. Den skulle kunna tillämpas i andra former om civila behov hade fått styra den, men så är det nu inte. Den civila sektorn har blivit beroende av de applikationer som den militära har forskat fram och drivit fram. Det är där de stora pengarna har funnits. Det är framför allt där forskningsresurserna har funnits.

Nåväl, denna koncentration och transnationalisering får ytterligare en effekt, som vi kan se mycket tydligt inför våra ögon i dag. Det är att vissa regioner i landet lämnas åsido och kommer på efterkälken i den utveckling-

en. Investeringarna tenderar att koncentreras till några få storstadsregioner, framför allt Stockholms- och Göteborgsområdet och naturligtvis till de intresseområden utomlands där de stora industriella koncernerna i landet är verksamma, de som blir allt mindre svenska och alltmer transnationella. Det kan leda till en farlig ökning av den regionala obalansen – hela regioner råkar i stagnation och hamnar i ett läge där den kroniska arbetslösheten, speciellt bland de unga som växer upp där, blir ett stående socialt problem som man aldrig riktigt kommer ifrån. Vi har – för att tala med de borgerliga – ingen centralstyrning här i landet som effektivt motverkar denna regionala avfolkning.

Vad kan då sättas emot sådana tendenser för att i stället bevara allsidigheten, det breda kunnandet, möjligheterna att kombinera olika typer av kompetens i tillverkning och i kunnande så att man kan öka effektiviteten i ekonomin och forma industrin så att den kan möta den nya tidens krav? Som vi ser det måste något göras för att här i Sverige bygga upp en industriell sektor, som inte är beroende av och underkastad de destruktiva tendenser jag här har talat om. Vad jag förstår finns det bara en organisatorisk ram inom vilken något sådant kan ske, som kan garantera en sådan grad av frihet och oberoende, en nationellt självständig industriell utveckling – jag tänker då på en samhällelig ram.

Inom en samhällelig ram kan detta å andra sidan ske på olika sätt. Man kan naturligtvis bestämma att staten, regeringen eller något ämbetsverk skall besluta hur en sådan nationellt självständig industrisektor skall byggas upp med hjälp av offentligt kapital, som finns i t. ex. AP-fonderna eller de nya löntagarfonderna. Men då får vi också verkligen en centraliserad struktur, en struktur som är okänslig. Det är inte säkert att det är särskilt bra.

Men man skulle också kunna tänka sig detta samhällliga industrialiseringsprogram i en helt annan form. Man skulle kunna tänka sig en sektor där alla som arbetar inom näringslivet verkligen kunde ha ett demokratiskt inflytande, där man hade avskaffat de auktoritära ledningsprinciperna och där den skapande förmågan hos folket på verkstadsgolvet och folket på kontoren togs om hand, där de hade den avgörande makten och kunde delta i besluten, där de kunde tillämpa sina kunskaper och sina erfarenheter och tillföra detta nationella industrialiseringsprogram dem. Denna nya sektor av nationellt självständig industri skulle som sagt ta vara på tidens tendenser i stället för att som nu hela tiden utarma landet på industriell kompetens genom transnationaliseringen, den regionala utarmningen och de allt större luckor i den industriella kompetensen som skapas genom transnationaliseringen och den överdrivna specialiseringen.

De tankarna för vänsterpartiet kommunisterna fram i en av sina reservationer. Vi är övertygade om den absoluta nödvändigheten av att Sverige, om landet vill bevara sin ekonomiska och politiska självständighet, skapar en sådan sektor som är oberoende av de stora transnationella bolagen. Där skulle folkets flertal fortfarande kunna ha ett rimligt inflytande över vad som händer och sker i ekonomin – det har de inte nu. De är bara brickor i de stora företagens spel.

Då skulle man också kunna använda löntagarfonderna, inte som de används nu – för att förstärka det privata näringslivets koncentrationstenden-

ser, som kritikerna från centern med mycket stor rätt påpekat – utan för att bygga upp en demokratiskt styrd industrisektor och näringssektor. Man skulle framför allt kunna använda dem för att styra initiativ och företagsamhet från denna nya självständiga, nationella, demokratiskt styrda industrisektor till de regioner där sådana insatser verkligen behövs. Då skulle löntagarfonderna få en annan anknytning till människorna ute i regionerna – de skulle inte vara organ som förde pengar bort från hemorten och regionen utan organ som styrdes av människorna själva och som användes för att bygga upp bygden, för att bryta stagnationen och bekämpa arbetslösheten.

Låt mig kort kommentera den i sådana här debatter allt vanligare borgerliga propagandan mot vad man kallar offentliga monopol. Denna propaganda har naturligtvis den bakgrunden att det privata näringslivet, speciellt många storföretag, har intresse för att tränga sig in och göra affärer när det gäller sådant som hittills kommunen och staten har haft ansvaret för. Då förtjänar det att erinras om, att när det i Sverige i fråga om bl. a. skolan, socialpolitiken och gatu- och vägväsendet har blivit ett offentligt ansvar, ett samhälleligt ansvar, har orsaken varit just den att man har insett att det finns en mängd saker i ett civiliserat och kultiverat samhälle som icke kan bedrivas på bara kommersiell basis för att man skall få största möjliga vinst. Det finns faktiskt verksamheter som måste skötas på grundval av en högre form av ansvar. När de borgerliga säger att de vill avskaffa de offentliga monopolen är att märka att de borgerliga ju inte alls vill bryta någon maktkoncentration. Tvärtom vill de borgerliga minska folkets makt.

Låt oss tänka efter hur det förhåller sig inom t. ex. den kommunala sektorn. Vad är det som är så viktigt med de kommunala verksamheterna? Jo, först och främst har vi någonting som kallas offentlighetsprincipen, dvs. medborgarna är av Sveriges grundlag garanterade full insikt i vad som händer. De har rätt att få på bordet handlingar om beslut som har fattats rörande den offentliga sektorn och de kommunala verksamheterna. Det finns en insyn och en medborgerlig kontroll från massmediernas och vanliga medborgares sida, vilket icke finns inom det privata näringslivet. Känner man t. ex. att man har blivit orättvist behandlad genom ett kommunalt beslut, har man rätt att överklaga och få saken prövad i högre instans. Man har en rättsgaranti, och i sista hand kan man gå till riksdagens justitieombudsman och begära att JO granskar om de offentliga tjänstemännen har handlat rätt. Detta är viktiga medborgerliga och demokratiska rättigheter, men den dagen vi överför någon del av kommunal eller annan samhällslik sektor till privata affärsföretag, är det slut med den typen av demokratiska fri- och rättigheter. Då gäller ingen offentlighetsprincip, då gäller bara hemlighetsmakeriet och den stängda dörren. Då finns det ingen medborgerlig insyn, ingen rätt att överklaga ett orättvist beslut, då sitter man i saxen, då har man avskaffat de demokratiska och medborgerliga fri- och rättigheterna inom en viktig samhällssektor.

Det är intressant att konstatera med vilken frenesi de borgerliga partierna i de yttersta av dessa dagar driver just denna tes, som innebär ett angrepp på demokratin och ett minskande av de demokratiska fri- och rättigheterna, detta i en tid då allt fler faktorer talar för att de många människorna nu äntligen måste utsträcka sitt demokratiska inflytande icke bara över den

politiska sektorn utan också, äntligen, över den ekonomiska – såsom arbetarrörelsens pionjärer en gång tänkte.

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Näringspolitik

Anf. 44 ANDRE VICE TALMÄNNEN:

Jag vill meddela kammarans ledamöter att anslag nu har satts upp om kvällsplenum kl. 19.30.

Anf. 45 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Jag har tidigare under många år i debatter med vännen Jörn Svensson sagt att han är en god företrädare för socialism och planekonomi. Det har ju bekräftats jämväl i dag. När Jörn Svensson försöker att analysera vad som avgör näringslivets utveckling, sker det självfallet utifrån hans socialistiska utgångspunkter. Han säger t. ex. att privata företag bekämpar varandra. Jag hävdar att en fri konkurrens är förutsättningen för framåtskridande, och det sker inom en marknadsekonomi. Jag tycker att det är fel att rubricera detta som bekämpning av varandra. Det skall råda fri konkurrens och inte monopol, som Jörn Svensson i skilda sammanhang brukar slå vakt om.

Jag vill påstå, herr talman, att marknadsekonomin är det enda ekonomiska system som har visat sig kunna ge människorna ett högre välstånd, ökad valfrihet och inflytande. Vi kan bara göra jämförelsen med vad som äger rum i de socialistiska öststaterna. Vilken valfrihet har konsumenterna där? Vilken valfrihet har man när man står i livsmedelsköerna och det är brist på varor? Det systemet vill vi inte ha.

Jörn Svensson säger att byråkratin inte är så särskilt avskräckande. Det är bara vi på den borgerliga sidan som pratar så mycket om det. Jag vill uppmana Jörn Svensson att fråga en småföretagare, kvinna eller man, som på kvällar och nätter sitter och fyller i blanketter som måste skickas in till myndigheterna. De människorna vet vad byråkrati är, för de har praktisk erfarenhet av den i verkligheten.

På en punkt ger jag Jörn Svensson rätt. Det finns byråkrati även i storföretagen. Just därför är småföretag många gånger överlägsna de stora företagen när det gäller att fatta snabba beslut och i fråga om effektivitet. Det är en av orsakerna till att småföretagen trots allt kan hävda sig så bra gentemot de stora företagen.

Anf. 46 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Det är knappast någon uppseendeväckande nyhet att vpk:s och folkpartiets näringspolitik ligger ljusår från varandra. Jörn Svensson vill ha en samhällsägdd industri, där staten skall peka ut vilka branscher och vilka produkter vi skall satsa på, och det stämmer väldigt illa med vår syn.

Framför allt skiljer sig synen när det gäller vår tro på människornas förmåga att fritt välja. Jörn Svensson säger att talet om att konsumenterna styr är falskt, för det är storföretagen som styr. Det måste böttna i att han inte tror på människornas möjlighet att själva göra rationella val – de val som man gör i tusental ute i affärerna och i näringslivet varje minut.

Som Erik Hovhammar också har sagt, finns det säkert en mängd onödig byråkrati i storföretagen. Vad jag inte kan förstå är hur vi skulle komma till

rätta med det i en regleringsekonomi. Varken de anställda eller konsumenterna får ju mer att säga till om för att vi gör om direktörerna till generaldirektörer. Det här skall vi komma till rätta med genom att ha effektiva småföretag som vi ger möjlighet att träda in där storföretagen misslyckas.

Så till regionalpolitiken. Jag tror inte, Jörn Svensson, att det är bra regionalpolitik att hålla fast vid en produktion som det inte finns någon efterfrågan på. Jag tänker alltså på Kockums. Tvärtom verkar det hämmande på den utveckling som vi måste få i nya industrigrenar som har framtiden för sig.

De kanske underligaste uttalandena gör Jörn Svensson när han kommer in på de offentliga monopolen. Vår önskan att ge människorna valfrihet – att välja mellan olika barndaghem, att välja läkare t. ex. – blir, tycker Jörn Svensson, ett angrepp på demokratin i stället för att vara precis motsatsen.

Bakgrunden till våra förslag skulle vara kapitalets intresse av att tjäna pengar, som jag tror att Jörn Svensson uttryckte det. Vi tror tvärtom att det viktiga är att få till stånd valfrihet, konkurrens och förnyelse, vilket skulle vara till nytta för konsumenten.

Anf. 47 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Låt oss ett ögonblick se på verkligheten bakom alla de propagandafraser som man slänger omkring sig i den politiska debatten från olika håll! Jag kan hålla med Erik Hovhammar om att det finns mycken byråkrati i statlig och kommunal administration som borde bort, och det har jag sagt många gånger när jag har kritiserat den från den här talarstolen. Där finns många tendenser till fula grepp mot människorna som man borde ta itu med hårdare än vad man gör, det är riktigt.

Men någon gång kunde vi också diskutera den våldsamma byråkrati som utvecklas inom delar av näringslivet, framför allt inom storföretagarvärlden, och vad den får för effekter på produktionen och på näringslivets sätt att fungera. Det gör ni aldrig. Vi är inte rädda för att ta upp den statliga byråkratin från vänster. Jag tycker att ni från höger någon gång kunde bedriva den självkritiken att ni litet kritiskt såg in i er egen sektor, som ni hyllar så.

Jag skall inte ta upp någon diskussion med Erik Hovhammar om planekonomierna, eftersom planekonomierna i Östeuropa har arbetat under så väldigt skilda förutsättningar i jämförelse med vad som har varit typiskt för Sverige. Vi i vänsterpartiet kommunisterna vill inte ha den typen av ekonomi och organisation, även om man i sanningens namn måste erkänna att den ekonomiska tillväxten i de ekonomierna, om man ser den över ett antal årtionden, har varit mycket större än inom kapitalismen. Det har ju litet att göra med att de också i det avseendet hade ett annat historiskt utgångsläge. Men man skall inte säga att det bara är kapitalismen som skapar tillväxt, för det är helt enkelt inte sant; det vet vi mycket väl.

Socialisterna tror inte på människorna, säger Christer Eirefelt. Det tycker jag är ett lustigt påstående, för de som inte tror på människorna är ju de borgerliga. De vill ju hela tiden bevara ekonomins ledningsfunktioner inom en mycket liten krets av ägare, där det dessutom råder oerhört ojämna

maktförhållanden, där de stora direktörerna och ägarna har en kolossal makt och kan trycka ner eller köpa upp de små. Det är verkligen ni som ser till, att det inte tros på människorna.

Det är, som jag har påpekat, alls inte så, att vpk vill ha en samhällsägad industrisektor som är styrd av generaldirektörer. Tvärtom vill vi ha demokratisk självstyrelse ute på arbetsplatserna så att de många människorna kommer till tals. Se t. ex. på Junesco i Lönsboda, som är ett kooperativt företag där 170 textilarbeterskor gemensamt driver produktionen, väljer sin ledning demokratiskt, arbetar under marknadsmässiga förhållanden och hävdar sig väl. Det tycker vi är en alldeles utmärkt form av praktisk socialism. Men det vill ni inte ha, för ni vill ha ägarmonopol, ni vill att lönarbetarna skall förbli maktlösa. Därmed tar ni heller inte vara på deras kunnande och erfarenhet så som ni skulle kunna göra.

Anf. 48 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Jörn Svensson tar avstånd från byråkratin, både den statliga och den enskilda. Men jag skulle vilja påstå att det finns en skillnad mellan de två byråkratierna. Om de stora företagen har byråkrati, får de ändå arbeta i hård konkurrens med andra företag och själva betala. Den statliga sektorn och dess byråkrati har ingen konkurrens. Den lever väldigt skyddad. Det allmänna betalar. Det är det som är den stora skillnaden.

Den privata maktkoncentrationen är Jörn Svensson av förståeliga skäl väldigt rädd för. Men det finns också en annan maktkoncentration, som exempelvis tar sig uttryck i löntagarfonderna. De skulle trygga sysselsättningen, de skulle skapa hundratusentals nya jobb. Efter två års verksamhet kan vi konstatera att de här fonderna har köpt in sig i 133 företag för ungefär 2 500 milj. kr.

Tittar man på de av fonderna nyligen gjorda boksluten kan man konstatera att pengarna huvudsakligen satts in i börsnoterade företag. Endast en mycket liten del har gått till nytt riskvilligt kapital i andra företag. Därför har pengarna i stället hamnat hos de tidigare aktieägare som har sålt sina aktier.

Jag frågar Jörn Svensson: Tycker Jörn Svensson att fondernas aktivitet på något sätt för det första medverkat till att vi fått fler jobb, för det andra förstärkt de anställdas inflytande i företagen? Jag vill påstå motsatsen.

Anf. 49 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Det är litet underligt att när både Erik Hovhammar och jag håller med om att det säkert finns mycket onödig byråkrati, som är till skada för storföretagen, så kontrar Jörn Svensson med att säga att vi inte vill diskutera frågan därför att den är helig för oss.

Om vi säger att vi tror på människornas möjlighet att själva välja t. ex. barnomsorg eller läkare och Jörn Svensson säger att de inte klarar av det utan det måste ske genom centrala beslut, vem är det då som tror på människorna?

Får jag ta upp en annan aspekt, herr talman, nämligen detta med utlandsägande och utlandsberoende. Sverige är ett litet land med förhållandevis många storföretag. Detta gör att vi får en uppdragskoncentration, som kanske Jörn Svensson och jag kan vara överens om är av ondo. I det läget

tycker vi det är nyttigt att vi får in internationella intressen som något slags kontrollfunktion i vår ekonomi. Jag tror alltså att det finns mycket värdefulla inslag i detta ägande. Det inverkar bl. a. på aktiemarknaden, eftersom vi vet att det i andra länder finns betydligt hårdare bestämmelser när det gäller börsetik. Redan det faktum att det finns internationella intressenter hjälper alltså, indirekt, till att kontrollera verksamheten även i vårt eget land. Det skulle vara intressant att höra Jörn Svenssons reaktion på dessa synpunkter.

Anf. 50 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte klaga över att de borgerliga företrädarna här nu börjar diskutera även den privata byråkratin. Jag noterar bara att det gör ni aldrig annars. Det gjorde ni inte i era inledningsanföranden. Det var bara när jag tog upp frågan som ni tvingades att göra det. Jag menar att det är en obalans i ert sätt att hela tiden bara kritisera den offentliga byråkratin och inte se vilka verkningar den privata byråkratin får. Det finns en väldigt viktig skillnad mellan den samhällseliga byråkratin å ena sidan och den privata byråkratin å den andra. Den samhällseliga byråkratin är med alla sina brister, som jag gärna medger finns, underkastad en medborgerlig kontroll och medborgerligt inflytande via rättssystemet, via offentlighetsprincipen som är garanterade i vår demokratiska grundlag. Men den grundlagen gäller inte den privata byråkratin. Därför är den privata byråkratin mäktigare och farligare.

Konsumenterna skall styra, säger Christer Eirefelt. Hur många av de 190 kartellavtal och andra konkurrensbegränsande avtal om tillverkning och utbud av varor som det privata näringslivet här i Sverige träffade enbart under ett år, 1984, det senaste redovisningsåret från pris- och kartellnämnden, har styrts av konsumenternas intressen? De har träffats över konsumenternas huvuden. Det är dessa avtal som styr konsumenterna, inte tvärtom!

Fritt val av läkare talar Christer Eirefelt om. Åk upp till Norrland, Christer Eirefelt, och tala med dem som bor där och fråga dem om de tror att några privatläkare skulle komma till läkarstationerna där uppe om det blev fri etablering och man fick välja läkare hur man ville. Då skulle de mest lukrativa funktionerna som vanligt samlas i storstäderna. Där skulle privatläkarna etablera sig. Läkarbristen i Norrland skulle bli ännu värre än vad den är nu. Det är en hänsynslös filosofi, och jag tror inte att den annars så snälle Christer Eirefelt är riktigt medveten om hur hänsynslös den är.

Så till löntagarfonderna. Här inträffar den lustiga situationen att visst kan jag hålla med om att det finns mycket kritik att anföra mot dem – att de har engagerat sig i de stora företagen, inte minst de transnationella, att de har fört kapital ut ur vissa regioner och koncentrerat kapital till andra, och att de inte har någon demokratisk struktur. Men vpk har ju lagt fram förslag om att löntagarfonderna skall ha demokratiskt representantskap och en regional förankring, som skall göra dem just till folkliga organ för styrande av kapital och initiativ till de regioner som i dag har problem. Det är vpk:s program, men jag har inte sett att någon annan har ställt upp på det. Så skulle vi kunna använda dessa löntagarfonder på ett bra och demokratiskt sätt.

Andre vice talmannen anmälde att Erik Hovhammar och Christer Eirefelt anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 51 WIVI-ANNE RADESJÖ (s):

Herr talman! Efter den här intressanta ideologiska utvidgningen runt näringsutskottets betänkande nr 15 skall jag vara tråkig och återföra debatten till de sakområden som behandlas i detta betänkande.

Om man utgår från de motioner som de borgerliga partierna väckt inom det näringspolitiska området, så kan man tolka vad som där anförs som ett stort missnöje med den socialdemokratiska regeringens industripolitik. Vi från majoritetens sida menar att industripolitikens huvudsakliga uppgift är att inom marknadsekonomins ram påskynda och underlätta industrins tillväxt och förnyelse. Det är viktigt att man stimulerar forskning och utveckling och underlättar nybildandet av företag.

Det är detta som ligger till grund för den socialdemokratiska regeringens fortsatta agerande och arbetet med industriell tillväxt och förnyelse, helt i enlighet med det program som riksdagen lade fast våren 1984. Till skillnad från den industripolitik som fördes under de borgerliga regeringsåren 1976–1982, den som dominerades av stöd till krisdrabbade företag och branscher, är den socialdemokratiska industripolitiken inriktad på att undanröja hinder för tillväxt och förnyelse. Det känns faktiskt rätt skönt när man får allt fler rapporter om att svensk industri har återfått framtidstron, att svensk industri nu till stor del har övervunnit 1970-talets långvariga kris och att en genomgripande förnyelse av industristrukturen pågår.

Jag skall nu gå över till att något kommentera de reservationer som är fogade till betänkandet.

Reservation 1 och reservation 2 kan jag nöja mig med att yrka avslag på med hänvisning till vad jag pekat på i inledningen.

Reservation 3 tar upp frågan om teknisk forskning och utveckling. Moderata samlingspartiet och folkpartiet vill ha mera generella stöd och åtgärder från statens sida. Majoriteten i utskottet anser dock att det riktade stödet till forskning och utveckling, t. ex. stödet från styrelsen för teknisk utveckling i form av forskningsbidrag till teknikbaserade småföretag, är ett mycket viktigt inslag i näringspolitiken. Därför avstyrker vi reservationen.

Reservation 4 handlar om den tekniska forskningen och utvecklingen. Men centerpartiet har ett i förhållande till moderaterna och folkpartiet helt motsatt yrkande och vill öka stödet till småföretagen från STU. Majoriteten i utskottet menar att vi bör fullfölja treårsprogrammet, som vi lade fast 1984 och som för resten behandlats i näringsutskottets betänkande 14, som vi debatterade i torsdags. Jag yrkar avslag på reservation 4.

Reservation 5 handlar om utländska investeringar. Reservanterna, som består av moderater och folkpartister, vill förkorta prövningstiden för tillstånd att förvärva svenska företag. En likalydande motion som den som ligger till grund för den här reservationen behandlade vi i kammaren i november 1985, och såvitt jag kunnat få fram har inget nytt framkommit som skulle ge utskottet anledning att byta ståndpunkt. Därför avstyrker jag reservation 5.

Ett nationellt industrialiseringsprogram för att skapa 100 000 nya jobb har vänsterpartiet kommunisterna i sin reservation 6 ställt sig bakom. Det är enligt utskottets mening inte möjligt att förena den marknadsekonomi som utskottet tycker bör utgöra grunden för näringspolitiken och det program som föreslås här. Jag kan också hänvisa till den föregående debatten här i kammaren beträffande betänkande 14, där man också behandlar liknande motioner från vpk.

Jag yrkar avslag på reservation 6.

Reservationerna 7 och 8 tar upp småföretagspolitiken och är undertecknade av de tre borgerliga partierna. Reservanterna ställer sig bakom den kritik som framförs i olika borgerliga motioner när det gäller regional småföretagspolitik. Även om det sker från olika utgångspunkter är man som oftast enig när det gäller att kritisera den socialdemokratiska regeringen.

Enligt vår mening finns det inte fog för sådan kritik. De små och medelstora företagen har utvecklats positivt sedan regeringsskiftet 1982. T. ex. har exporten från de mindre företagen utvecklats gynnsammare än beträffande de stora företagen. Intresset är också stort för att starta nya företag. Jag vill påstå att detta kunnat ske bl. a. på grund av den allmänna förbättringen av den svenska ekonomin, som speglas i ökning av tillväxt, investeringar och sysselsättning. Vi förväntar oss också positiva effekter på längre sikt av de olika industripolitiska åtgärder som regeringen tagit initiativ till och som just haft småföretagen som avnämare.

Mot bakgrund av vad jag här framfört avstyrks reservationerna 7 och 8.

I reservation 9, avlämnad av de borgerliga partierna gemensamt, krävs en översyn av bestämmelserna om förbud mot retroaktiv lagstiftning. Motion N307, som ligger till grund för reservationen, är en aning vag i sina formuleringar. Det framgår inte om motionärerna syftar på lagstiftning inom något bestämt område. Föregående år behandlades ett liknande yrkande på skatteområdet. Då ansåg konstitutionsutskottet att det inte var tid att se över retroaktiv lagstiftning på skatteområdet. Utskottet menade att man borde ha ytterligare erfarenheter av nuvarande grundlagsregler innan man aktualiserar en översyn. Näringsutskottets majoritet anser inte heller nu att det är aktuellt med en sådan översyn utan avstyrker reservationen.

Utskottsmajoriteten avstyrker också reservation 10, som bygger på samma motion och behandlar detaljhandeln.

Reservation 11 behandlar kravet på personlig borgen. Likalydande motioner har behandlats i den här kammaren under en rad år och avstyrkts med hänvisning till att det faktiskt råder stor försiktighet vid utkrävande av personlig borgen från ägare till småföretag när det gäller t. ex. lån från utvecklingsfonder. Även i år avstyrker vi motionen och därmed reservationen.

Jag vill yrka avslag också på reservation nr 12, som gäller kommunal näringspolitik. Efter att ha tagit del av en rapport från statens industriverk, som refererades i näringsutskottets betänkande 1983/84:42, menar utskottet att insatserna endast har haft marginell betydelse för konkurrenssituationen inom industrin. Just nu arbetar dessutom stat-kommun-beredningen med en analys av kommunernas kompetens inom näringspolitiken. Den skall vara klar under hösten 1986. Vi anser att denna utvärdering bör inväntas.

Herr talman! De regionala utvecklingsfondernas verksamhet behandlades i näringsutskottets betänkande nr 14, som debatterades här i kammaren i torsdags. Därför vill jag bara hänvisa till den debatten när det gäller frågan om att utvidga målgrupperna för utvecklingsfonderna. I dag har vi inte ekonomiska förutsättningar för att klara en utvidgning. Men naturligtvis är det viktigt att kvinnor inte ställs utanför möjligheterna att få del av de regionala utvecklingsfondernas stöd.

Det är glädjande att kvinnorna är på frammarsch också när det gäller att starta eget företag. Och visst finns det möjligheter för kvinnor att på olika sätt få hjälp från utvecklingsfonderna. En del fonder har avsatt en person till att helt inrikta sig på service till kvinnor som är företagare eller som vill starta företag. Det har på sina håll också ordnats särskilda starta-eget-kurser just för kvinnor.

Genom det landsomfattande forskningsprojekt om kvinnor såsom företagare som bedrivs vid Umeå universitet kan vi få den kartläggning av kvinnliga företagare som begärs i reservation 14. Jag yrkar härmed avslag på reservationerna 13 och 14.

Reservation 15 från vpk handlar om att storföretag vid nedläggning av företag skall ta ett större ansvar för att skapa ersättningsarbeten. Jag kan instämma i att det vore önskvärt att så alltid skedde, men riksdagen har ingen formell möjlighet att kräva detta. Därför är det inte stor mening med att utskottet eller vi här i kammaren gör ett sådant uttalande. Jag yrkar avslag på reservationen.

Jag yrkar avslag också på reservation nr 16 från vpk, som bygger på ett gammalt bekant motionskrav som genom åren har återkommit i litet olika skepnader. Det är enligt utskottet inte realistiskt att tro att ett forskningsprogram för en begränsad del av Norrbottens län skulle leda till nya industriverksamheter av någon större omfattning.

Herr talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till hemställan i dess helhet i näringsutskottets betänkande 1985/86:15 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 52 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Wivi-Anne Radesjös anförande kan i huvudsak sammanfattas med att hon tyckte att allt var i stort sett bra inom näringspolitikens område. Jag delar inte den uppfattningen.

Den nuvarande utvecklingen har lett till en mängd negativa konsekvenser, som jag pekade på i mitt inledningsanförande. Det gäller den förstärkta koncentrationen inom näringslivet, den ökade byråkratin och den havererade regionalpolitiken, som får till följd att stora delar av landet är på väg att avfolkas. Det finns utan tvivel många och allvarliga problem som vi måste söka lösa.

Den socialdemokratiska politiken inriktas på att undanröja hinder, sade Wivi-Anne Radesjö. Men det finns en hel del hinder som man inte är beredd att medverka till att undanröja, och jag pekade i mitt anförande på några av dessa hinder för en positiv näringsutveckling framför allt i småföretagen. Det gäller t. ex. att få till stånd ett slopande av beskattningen på det arbetande kapitalet i småföretagen – om vi kunde enas om den saken skulle det

definitivt innebära undanröjande av ett allvarligt hinder för en positiv utveckling. Det gäller också att få till stånd enklare administrativa regler för nyföretagande, och det gäller framför allt att undanröja det stora hinder som löntagarfonderna utgör för en positiv utveckling. Löntagarfonderna medverkar de facto till koncentrationen. Man dränerar småföretagen på pengar som förs över till kapitalägarna i främst de stora börsnoterade företagen, och löntagarfondernas verksamhet leder till och skyndar på den här koncentrationsprocessen.

Wivi-Anne Radesjö sade också att det sker en positiv utveckling inom industrin och att det där finns en framtidstro. Ja, så är utan tvekan fallet inom stora delar av svensk industri. Men det beror inte, herr talman, på den socialdemokratiska regeringspolitiken utan i första hand på internationella ting: den sjunkande dollarkursen, sjunkande oljepriser. Det beror även på att den internationella räntenivån och den inhemska räntenivån har sänkts. Det är dessa slags faktorer som har lett till framtidstron, inte den socialdemokratiska regeringspolitiken.

Reservation 4, som handlar om inriktningen av STU:s verksamhet, gick Wivi-Anne Radesjö väldigt snabbt förbi. Vi inom centern tycker att det är rimligt att en större del av STU:s verksamhet inriktas på de små företagen, eftersom de stora företagen vanligen har egna resurser att satsa i forskning och utveckling, vilket småföretagen däremot oftast saknar.

Anf. 53 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Det är riktigt, Wivi-Anne Radesjö, att många företag – stora som små – drar nytta av de förbättringar i ekonomin som huvudsakligen, precis som Elving Andersson har sagt, beror på låg dollarkurs och på sjunkande oljepris. Men det är också viktigt att komma ihåg att detta på intet sätt är resultatet av den svenska regeringens åtgärder när det gäller industripolitiken. Det är inte resultatet av en förbättrad konkurrenskraft eller uttryck för någon industriell förnyelse, som Wivi-Anne Radesjö sade. Därför är vår kritik precis lika aktuell i nuvarande ekonomiska läge – ja, man kan faktiskt säga att den är mer aktuell, för det är ju så mycket lättare att åstadkomma dessa förändringar i ett sådant här ekonomiskt läge. Det är fråga om att få till stånd ett skattesystem som gör att det lönar sig att arbeta, det är fråga om att förstärka konkurrenskraften genom att undanröja både offentliga och privata monopol och slå vakt om näringsfriheten genom att undvika olika former av etableringskontroll. Vi anser att detta är precis lika viktigt i det här läget, framför allt som vi kan vara förvissade om att det kommer sämre tider.

Vi fick höra att de icke-socialistiska regeringsåren dominerades av stöd till krisdrabbade företag. Jag tycker uppriktigt sagt att det här börjar bli litet trågt. Det är riktigt att det skedde en hel del strukturförändringar som kostade mycket pengar, och med facit i hand kan vi väl säga att en del saker var bra, annat var mindre välbetänkt. På några områden fick för resten de borgerliga regeringarna väldigt gott betyg av näringsutskottets ordförande häromdagen. Men jag tycker att det som är viktigt är att på var och en av dessa punkter ville den socialdemokratiska oppositionen bidra med mera pengar till dessa strukturförändringar, som vi fortfarande får kritik för. Jag

tycker inte att det här är fair play.

Alltjämt är det enligt min mening så, Wivi-Anne Radesjö, att den politik som förs är påtagligt storföretagsinriktad. När det gäller skatteområdet är det småföretagarna som får ta mest stryk. Byråkrati och krångel är inga problem för de stora företagen, som har särskilda kamerala avdelningar som bara sysslar med myndighetskontakter. Etableringskontrollen är inget problem för storföretagen. Det är de som vill utvidga eller starta nytt som drabbas. Till löntagarfonderna får småföretagen bara vara med och betala utan att ha en chans att utnyttja pengarna igen.

Anf. 54 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Det är intressant att alltid höra samma visa från socialdemokratiska talare om hur bra vi har fått det nu och hur dåligt det var under de borgerliga åren. Men man glömmer bort, som Christer Eirefelt nyss sade, de starka nedgångarna i oljepriserna, dollarns fall och mycket annat som bidragit till att vi har en bättre situation i dag. Jag tycker att man skall komma ihåg detta.

Wivi-Anne Radesjö säger att industristödet är på väg att minska och talar om hur väldigt stort det var under de borgerliga åren. I själva verket har industristödet faktiskt ökat budgetåret 1984/85 till 9,4 miljarder från 8 miljarder året innan. Det tyder ju inte på att industristödet på något sätt är uttraderat.

Wivi-Anne Radesjö säger vidare att småföretagen tack vare regeringens politik har blivit starkare och fått en betydligt bättre situation. Ja, men antalet konkurser har inte minskat utan ökat – det är statistiskt helt klart.

Jag vill också påstå att nyföretagandet i Sverige, som också nämndes, minskade under 1985 efter en konstant ökning under hela 1980-talet. Det var framför allt registreringen av handelsbolag, kommanditbolag och enskilda småföretag som i fjol gick ned till i stort sett 1981 års siffror. Man kan fundera över anledningen härtill. Om jag skall vara ärlig och uppriktig, tror jag att anledningen är de kärvare tiderna för småföretagarna. Det har, Wivi-Anne Radesjö, dykt upp 60 nya skatter och pålagor sedan 1983. Det är sannerligen inget som är ägnat att främja småföretagsamheten. Därför är de mindre och medelstora företagen i dag inte tillfreds med den näringspolitik som bedrivs.

Ni har satt i gång en utredning som gäller uppköp av små och medelstora industriföretag. Vad anser socialdemokraterna och Wivi-Anne Radesjö är anledningen till att så många företag säljs? Och framför allt, för det är viktigt: Vad kan vi vidta för åtgärder för att småföretagarna skall få mer tro på framtiden och icke behöva sälja sina företag?

Anf. 55 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Den socialdemokratiska utskottstalessmannen säger att socialdemokraterna inte kan ställa upp på vpk:s nationella industrialiseringsprogram därför att det strider mot marknadsekonomin. Då måste jag fråga: Vad menar Wivi-Anne Radesjö egentligen med begreppet marknadsekonomi?

Jag har fått lära mig att en marknadsekonomi – det behöver man inte lära

sig särskilt för att förstå, men ändå – är en ekonomi i motsats till självhushållningsekonomin. I självhushållningsekonomin producerar man själv vad man behöver, men i marknadsekonomin producerar man på sin höjd bara litet grand av det man behöver. Sedan får man köpa det övriga på en marknad, där andra som har producerat det bjuder ut det. Då frågar jag mig: Om vi har en statlig massafabrik – det har vi ju flera stycken t. o. m. – på vilket sätt strider det mot marknadsekonomin? På vilket sätt strider det mot marknadsekonomin att vi har ett löntagarkooperativt företag i Lönsboda som heter Junesco?

Är det ägandet, dvs. att samhället äger det eller att de arbetande själva äger det, som stöter Wivi-Anne Radesjö så våldsamt att hon inte kan tänka sig ett nationellt industrialiseringsprogram upplagt på den basen? Säg att vi fick en nationellt ägd industrisektor, samhälleligt ägd, en demokratiskt styrd industrisektor med 100 000 anställda. Vi har ungefär en miljon anställda totalt i industrin. Vi skulle alltså få en samhällsägda sektor på ungefär 10 %. På vilket sätt skulle den bryta mot marknadsekonomin? Den skulle ju ingå i marknadsekonomin. Maktförhållandena inom marknadsekonomin skulle emellertid skifta, men marknadsekonomi är det ju lika förbaskat, om jag får lov att använda ett folkligt uttryck. Jag förstår inte vad det kan vara för argument. Wivi-Anne Radesjö får hitta på bättre argument om hon skall försöka slå ned våra tankar om ett nationellt industrialiseringsprogram.

Jag vill ställa en rak fråga till Wivi-Anne Radesjö: Vad anser socialdemokraterna att man skall använda löntagarfonderna till i näringspolitiken? Skall de användas för att göra profitabla pappersplaceringar, för att stödja de redan befintliga stora och multinationellt orienterade storföretagen, för att dra pengar utifrån regionerna och koncentrera dem till tillväxtområdena? Eller skall de användas för att motverka den regionala krisen, för att skapa ett demokratiskt inflytande för de anställda över kapitalbildningen och för att stimulera sådana delar av produktionen som försummas av det privata näringslivet?

Anf. 56 WIVI-ANNE RADESJÖ (s) replik:

Herr talman! Vad som mycket ofta tas upp av de borgerliga representanterna i denna debatt är skattepolitiken, och den skall vi faktiskt inte diskutera här i dag. Jag tänker inte ge mig in på andra utskotts områden; det är jag inte kompetent att göra.

Elving Andersson hade en mycket lång önskelista, men det var få områden som gällde just detta utskottsbetänkande. Många av Elving Anderssons frågor har behandlats eller kommer att behandlas i andra sammanhang i kammaren.

Centern vill ge utvecklingsfonderna mer pengar till stöd för småföretagen. Jag håller naturligtvis med om att det är viktigt att utvecklingsfonderna får större möjligheter. Vi hoppas att vi skall kunna ge mer pengar till utvecklingsfonderna så småningom. Men som läget är i dag har vi inte denna möjlighet. Jag vill ändå påstå att stödet från utvecklingsfonderna går till de mindre företagen.

Christer Eirefelt tog upp skatter och löntagarfonder, och det gjorde även Jörn Svensson. Jag anser inte att löntagarfonderna är till nackdel för de små

företagen. Det är få av de verkligt små företagen som drabbas av löntagarfonderna.

Jörn Svensson undrade om jag tyckte att det var riktigt att så många av löntagarfonderna har satsat pengar i befintliga stora företag. Det är klart att jag inte tycker att det är helt riktigt. Men pengarna skall ju placeras, och om det inte finns objekt som är lämpliga att placera pengar i kan man väl tillfälligtvis använda pengarna på det sättet. Vi skall ju ha avkastning på pengarna.

Erik Hovhammar sade att stödet från SIND, industriverket, har ökat. Den ökningen utgörs av varvsstödet, som ökade 1985.

Anf. 57 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Jag noterar att Wivi-Anne Radesjö på intet sätt svarade på frågan varför antalet konkurser har ökat och varför vi har ett minskat nyföretagande. Det är viktiga delar i den näringspolitiska debatten.

Jag noterar också att Wivi-Anne Radesjö sade att för småföretagarna är löntagarfonderna inte någon direkt nackdel. Det påståendet förvånar mig, eftersom Wivi-Anne Radesjö har sysslat med småföretagsamhet och bör veta att det alldeles särskilt är de smärre företagen som drabbas. Merparten av vinstdelningsskatten exempelvis kommer från de små företagen, medan storföretagen på grund av s. k. skatteplanering kan komma ifrån den största delen av den skatten. Jag tror att det var riksrevisionsverket som räknade ut att 1,5 miljarder kronor skall betalas i vinstdelningsskatt 1985 – nästan dubbelt så mycket som betalades in för verksamhetsåret 1984. Allt detta måste innebära att småföretagen drabbas väldigt hårt av dessa bördor.

Jag vill än en gång fråga vad man vill göra åt problemet att allt fler småföretagare ser sig nödsakade att sälja sina företag till investmentbolag. Det är en besvärande tendens. Vilket recept har regeringen för att hindra denna utveckling?

Anf. 58 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt att jag har kommit in på en del frågor som inte formellt ligger inom näringsutskottets område. Men jag betonade i mitt första anförande att det är viktigt med en helhetssyn på dessa problem. Det handlar inte bara om strikt näringspolitiska åtgärder för att få en positiv näringslivsutveckling, utan det handlar om åtgärder på skatteområdet, utbildningsområdet, kommunikationsområdet osv. Vi har denna helhetssyn från centerns sida och har presenterat ett heltäckande program för att få till stånd en positiv näringslivsutveckling.

Wivi-Anne Radesjö säger att det vore bra med mera pengar till småföretagen via STU och framför allt via utvecklingsfonderna, och hon hoppas att man en gång i en viss framtid skall kunna få mer pengar att disponera för detta ändamål. Ja, Wivi-Anne Radesjö, det är hela tiden fråga om att prioritera, eftersom vi har knappa resurser till vårt förfogande. Vi har från centerns sida prioriterat på ett annat sätt än socialdemokraterna. Vi har prioriterat insatser för småföretagen.

Wivi-Anne Radesjö har svårt att se några nackdelar med löntagarfonderna. Det kan inte vara särskilt svårt att upptäcka nackdelarna för småföreta-

gen. Det är faktiskt så att småföretagen ständigt dräneras på pengar av löntagarfonderna, pengar som sedan förs över till aktieägare och till storföretagen via fondbörsen.

Vad som kanske är mer intressant att notera är att Wivi-Anne Radesjö inte kan nämna några fördelar med löntagarfonderna. Det är bara att konstatera att debattläget har förändrats väsentligt sedan tiden innan löntagarfonderna infördes, då de var lösningen på i stort sett alla problem som finns i landet. Nu har man svårt att upptäcka några nackdelar. Det är ett betyg så gott som något på löntagarfonderna. Det är nu hög tid att vi enas om att de inte har inneburit något positivt utan bara negativt och att det därför finns anledning att avskaffa dem.

Herr talman! Vi har konstaterat att det finns många problem inom det näringspolitiska området som inte är lösta, men som behöver lösas. Vi har från centerns sida presenterat en offensiv näringspolitik med inriktning på småföretagen. Det är min övertygelse att det är en politik av den modellen som behövs för att vi skall klara av att lösa de här problemen.

Anf. 59 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Får jag bara först notera att man nu också från socialdemokratiskt håll, när man talar om löntagarfonderna, säger att företagen drabbas av dem. Det är nämligen precis vad som sker. Det är en bra insikt man har fått om vad fonderna egentligen innebär för näringslivet.

Får jag sedan ta upp ett par saker jag inte hann med i min förra replik, framför allt om den kommunala näringspolitiken, som Wivi-Anne Radesjö säger är väldigt marginell. Jag tror faktiskt inte det. Jag tror att det här är ett allvarligt problem för framtiden. Det kan inte sägas vara marginellt, eftersom det i stor utsträckning direkt strider mot kommunallagen. Det kan man genom att lyssna till Kommunförbundets egna jurister klart konstatera. Det kan inte sägas vara marginellt att det har kostat miljon efter miljon för skattebetalarna ute i våra kommuner när de här satsningarna har misslyckats, därför att det inte har funnits kompetent folk att sköta detta. Det kan inte heller sägas vara marginellt att det självklart hämmar utvecklingen i en rad företag som annars skulle ha fått de här jobben.

Några ord om utvecklingsfonderna också. Wivi-Anne Radesjö talar sig varm för kvinnliga företagare. Det är naturligtvis bra. Men vi vidhåller för vår del att det bästa sättet för utvecklingsfonderna att stödja det kvinnliga företagandet måste vara att utvidga målgrupperna, så att de branscher och näringar där vi i dag har flest kvinnliga företagare också får möjlighet till den service som fonderna kan ge, inte bara genom undantagsbestämmelser utan generellt.

När det gäller fonderna för övrigt tycker jag att det är tre saker som är viktiga:

1. Utvecklingsfonderna skall vara ett komplement till den service och den finansiering som finns redan i dag ute bland konsulter och banker.

2. Utvecklingsfonderna skall arbeta med våra minsta företag. Det finns tyvärr en utveckling i dag där de lägger mer tid på relativt stora företag. Det tycker vi är olyckligt, för det viktiga med fondernas verksamhet är att de hjälper till där det bäst behövs.

3. Målgruppen utvidgas till att gälla alla de mindre företagen. Det finns i dag ingen anledning att ha de konstlade gränserna mellan tillverkande företag och tjänsteföretag.

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Näringspolitik

Anf. 60 WIVI-ANNE RADESJÖ (s) replik:

Herr talman! Det är svårt att hinna med att replikera så många på en gång. Jag är litet förvånad över fasthakandet vid löntagarfonderna, eftersom vi framöver skall behandla dem i utskottet. Det bör inte vara obekant för någon av debattörerna.

Jag kan hålla med Elving Andersson, och gör det gärna, att det fortfarande finns många problem att lösa när det gäller att underlätta för småföretagarna och att komma till rätta med byråkrati och hinder för småföretagsamheten. Därom är vi helt överens, och regeringen arbetar just nu mycket med detta.

Erik Hovhammar tog åter upp frågan om varför det säljs så många småföretag. Det är väl alltid så att en del företagare vill lämna över till någon annan. I dag är det inte alldeles självklart att barnen är intresserade av att gå i fars eller mors fotspår, utan många företag säljs av den anledningen till större företag som har möjlighet att betala.

Erik Hovhammar pekade också på att det förekommer väldigt många konkurser. Ja, det är naturligtvis alldeles för många. Men att starta företag är ett risktagande, som moderaterna alltid brukar påpeka. Man kanske startar i fel bransch eller är för optimistisk.

Vad vi kan glädja oss åt är att det trots allt startas många företag och att antalet är i stigande.

Andre vice talmannen anmälde att Erik Hovhammar, Elving Andersson och Christer Eirefelt anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 61 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I reservation nr 12 har folkpartiets och moderata samlingspartiets ledamöter i näringsutskottet anslutit sig till kravet i motion N322 på en översyn av kommuners och landstings näringspolitiska engagemang.

Bakgrunden är att allt fler kommuner har engagerat sig med direkta eller indirekta ekonomiska stöd i enskilda företag. Flertalet av dessa kommuner har inte tagit någon hänsyn till att dylika engagemang strider mot kommunalagen. Notan får skattebetalarna stå för, och totalt kan det handla om hundratals miljoner kronor. Det olagliga agerandet har gått som en följetong i förvaltningsdomstolarna. Trots civilministerns avståndstagande från vad som sker och en serie fällande domar fortsätter flera kommuner på den inslagna vägen. Det är inte marginella företeelser, Wivi-Anne Radesjö, och jag undrar om Wivi-Anne Radesjö vill ta avstånd från kommunalpolitiker som bryter mot lagen och trotsar domstolsbeslut.

Justitieombudsmannen har ingenting att sätta emot – ännu så länge. Bli inte ett dylikt kommunalt beslut överklagat, kan intet ingripande göras i efterhand. I vår motion nr K611 redovisas 24 fall av olagliga eller misstänkt olagliga kommunala beslut. Den listan kan säkert göras längre. Ett välkänt exempel är Söderhamns kommuns 20-miljonerssatsning i krisföretaget

Ljusnc Kätting – endast några månader före konkursen.

Givetvis måste det ske en uppstramning på det här området. Kommunerna får inte bli en sorts affärsdrivande experimentverkstäder. Det har närmast regelmässigt visat sig bli mycket dåliga affärer för skattebetalarna. En kommunal expansion av sysselsättnings-skäl kan först försvaras då kommunalmännen kan visa att de använder sina obligatoriskt uttaxerade resurser effektivare än det enskilt ägda näringslivet.

”Genom missriktade försök att rädda jobben bryter man ibland mot konkurrenslagstiftningen. Men det har ändå visat sig vara kortsiktiga lösningar. Kommunerna måste sluta att konkurrera med hjälp av subventioner. Sådant är skadligt för näringslivet och på längre sikt förödande för kommunerna själva”, säger näringsfrihetsombudsmannen i ett uttalande.

Det är särskilt viktigt att kommuner inte snedvrider konkurrensen genom att subventionera vissa företag. NO har gett klart uttryck för detta vid en granskning av Sorsele kommuns stöd till företag. NO konstaterar: ”Om kommunen subventionerar företag med dåliga framtidsutsikter mer än andra och överser med att de dåligt lönsamma företagen inte fullgör sina förpliktelser samtidigt som man begär att andra företag skall göra rätt för sig skapar man ett klimat, som avskräcker duktiga företagare och lockar till sig mindre seriösa företag eller sådana med dåliga framtidsutsikter.”

Avslutningsvis anförde NO att den sålunda av Sorsele kommun förda subventionspolitiken ”ingav starka principiella betänkligheter från konkurrensrättslig synpunkt. Skulle detta beteende sprida sig i större omfattning inom landets kommuner kunde de konkurrenssnedvridande effekterna bli förödande.”

Vi kan därför, herr talman, slå fast att kommunernas ökande näringspolitiska verksamhet innebär allvarliga risker för konkurrenssnedvridning och därmed utgör ett hot mot marknadsekonomin.

Under en följd av år har kommunerna ålagts uppgifter och därmed kostnader beroende på beslut fattade av riksdag och olika statliga myndigheter. Kommunerna har blivit upplåsta för vissa verksamheter och därigenom inte fått möjlighet att själva prioritera verksamhetsinriktningen inom tillgängligt ekonomiskt utrymme.

Riksdagen bör därför, som reservanterna föreslår, hemställa hos regeringen att låta göra en översyn av det näringspolitiska engagemanget i syfte att dels klargöra hur stor omfattningen av dessa verksamheter är, dels skapa möjlighet för en omprövning av desamma genom avregleringar och avmonopolisering etc.

En sådan översyn bör sikta inte enbart till att åstadkomma klara gränser för den kommunala kompetensen på området. Det gäller också att skapa förutsättningar för en avveckling av stora delar av den kommunala affärsverksamheten. En överföring av verksamhet i privat regi skulle medföra såväl effektivitetsvinster för kommunen som ett sundare näringslivsklimat.

Översynen bör kunna ske genom stat-kommun-beredningen. Beredningen bör ges nya direktiv för denna del av sitt uppdrag och möjligen även en ny sammansättning. Härför talar att beredningen ännu ett halvår efter det att arbetet skulle ha avslutats inte har gripit sig an med vad som är en av dess mest angelägna uppgifter.

Därtill bör kommuner och landsting generellt uppmuntras att pröva även andra alternativ än kommunalt huvudmannaskap när det gäller bl. a. service, vård och olika former av omsorg. Detta bör aktualiseras i samband med de överläggningar som fortlöpande sker mellan regeringen och kommunförbunden rörande den samhällsekonomiska utvecklingen. I detta sammanhang bör principerna för den offentliga upphandlingen tas upp till prövning.

Sammanfattningsvis kan kommunerna – om staten t. ex. på sätt som anges i motionen medverkar till en avreglering, privatisering och avmonopolisering inom den kommunala sektorn – ges bättre förutsättningar att ta sin del av ansvaret och medverka till att målen för de samhällsekonomiska stabiliseringsåtgärderna kan nås så snabbt som möjligt, samtidigt som gränserna för den kommunala kompetensen i näringslivsfrågor kan göras tydligare.

Övergripande statliga besluts inverkan på kommunernas ekonomi måste därtill bli föremål för en genomgripande förändring för att underlätta privatisering och avmonopolisering. En omfattande avreglering är nödvändig.

Herr talman! Det finns sätt på vilket kommunerna varaktigt kan stödja näringslivet. Detta bör ske genom:

- sänkta kommunalskatter,
- färre kommunala regler och bestämmelser för företagen och
- mindre av kommunal egenregiverksamhet och mer av entreprenörer och privatiseringar.

Denna aspekt är den viktigaste. Att öppna den kommunala marknaden för entreprenader och privatiseringar skapar ett differentierat och livskraftigt näringsliv och därmed en god och mera dynamisk arbetsmarknad för kommunens alla invånare – både privat- och kommunalanställda.

Därmed blir ju inte längre de anställda – som nu ofta är fallet – hänvisade till en enda arbetsgivare. Också kommunmedborgarna vinner. De får bättre service till lägre kostnader i en mer levande och livskraftig kommun.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 12.

Anf. 62 WIVI-ANNE RADESJÖ (s) replik:

Herr talman! Jag tänker inte ta lagbrytare i försvar, Sten Svensson. Det gör jag inte i något sammanhang. Men stat-kommun-beredningen har ju fått i uppdrag att se över den verksamhet på det här området som en del kommuner har ägnat sig åt. Beredningen skall vara klar att lämna ett betänkande härom hösten 1986. Utskottsmajoriteten menar att vi bör invänta det.

Vi socialdemokrater är absolut inte beredda att ställa upp på kravet att kommunerna inte skulle få möjlighet att svara för den service till invånarna som det enligt vår uppfattning är självklart att kommunerna skall ge. Moderater och socialdemokrater kan nog aldrig mötas när det gäller privatisering av den kommunala sektorn.

Anf. 63 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det är utmärkt att Wivi-Anne Radesjö tar avstånd från kommunalpolitiker som bryter mot kommunallagen och trotsar domstols-

beslut. Jag tycker att hennes partivänner ute i landet som ägnar sig åt detta noga skall begrunda vad Wivi-Anne Radesjö nu har sagt.

Vad vi från vår sida efterlyser är konkreta åtgärder. Några sådana har inte civilministern och regeringen vidtagit för att stävja kommunernas lagöverträdelser när det gäller den kommunala kompetensen.

Det är i och för sig bra att utredningsarbetet fortsätter, men det hade varit ännu bättre om man hade ställt upp på våra krav att ge utredningen mer preciserade direktiv för att den verkligen skall få kraft att lägga fram förslag av den innebörd vi har angivit i våra motioner.

Jag vill också säga att det nog finns socialdemokrater ute i landet som förstår värdet av privatiseringar. Beslut har fattats, t. o. m. med socialdemokraternas stöd, om att gå in och ta över delar av en kommunal bostadsstiftelse, ett kommunalt stadshotell, t. ex. i min egen kommun. Nog går det att få förståelse för den typen av krav, om man verkligen sätter sig ned och utvärderar fördelar och nackdelar.

Anf. 64 WIVI-ANNE RADESJÖ (s) replik:

Herr talman! Jag tycker inte, Sten Svensson, att man skall föregripa en utredning och komma med konkreta förslag när en utredning håller på att arbeta. Det är ju efter det att det lagts fram ett utlåtande och det alltså finns ett riktigt underlag som man kan lämna konkreta förslag till åtgärder.

Anf. 65 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Detta var ju faktiskt stat-kommun-beredningens främsta uppgift, och enligt tidsprogrammet borde utredningen ha avslutat sitt arbete för länge sedan. Man har alltså ännu inte börjat med uppgifter som enligt vår mening borde ha ansetts vara de främsta att ta sig an.

Anf. 66 BIRGIT HANSSON (vpk):

Herr talman! Nils Berndtson har lämnat in en motion som handlar om vad stora företag har för ansvar för alternativ sysselsättning när en verksamhet läggs ned på en ort.

Motionen är föranledd av att den stora Saab-Scania-koncernen har flyttat en del av Enertech-grenen, nämligen Euroheat AB, från Kisa till Ronneby.

För Kisas del innebär det här samma sysselsättningsmässiga katastrof som nedläggningen av Kockums innebär för Malmö. 80 jobb i Kisa motsvarar 4 000 jobb i Malmö och 10 000 jobb i Stockholm.

Nils Berndtson påtalar i sin motion att särskilt företag som utvecklats genom statliga beställningar borde visa ett större ansvar. 5-6 mil från Kisa ligger Linköping, där Saab-Scania har 5 000-6 000 anställda. Företaget får en stor del av sin vinst på statens bekostnad. Man lever i stor utsträckning på statliga beställningar. Det borde på intet sätt vara omöjligt att förlägga en del av verksamheten till Kisa. Saab-Scania gjorde dessutom inför JAS-beslutet stora utfästelser om arbetstillfällen i andra delar av landet. Nu säger Saab att Kisa inte tillhör det område som utfästelserna gällde. Vpk finner det anmärkningsvärt att Saab-Scantias ledning gömmer sig bakom en sådan byråkratisk formalitet, när det handlar om en nästan försumbar del av verksamheten.

I Linköping finns det också ett Eneritech-företag. Det heter NAF. I måndags kunde man läsa, bl. a. i våra östgötatidningar, att Saab-Scania hade haft bolagsstämma och kunnat konstatera att vinsten nu för första gången överstiger tre miljarder kronor. Det handlar återigen om en rekordvinst. Man kan också läsa om hur en del av den här vinsten kommit till. Vi lånade, säger man i en intervju, 125 miljoner dollar till en ränta på 9,5 %. Dessa pengar placerades på den svenska lånemarknaden till en ränta på 12,5 %. Detta förfarande gav en vinst på 31 milj. kr., framhöll man vidare. Genom lån bidrar staten säkert till en del av även denna vinst. Samtidigt tillåts Saab-Scania att med investeringsfondspengar flytta arbetslöshet från Ronneby till Kisa.

Kommunen och de fackliga organisationerna har gjort stora insatser för att finna lösningar att presentera för företagsledningen, men de har inte vunnit gehör för förslagen. I höstas ordnade kommunen en stor sammankomst för att diskutera det hot om nedläggning som det var fråga om. Jag fick tillfälle att delta – och jag har nu känt igen flera på östgötabanken som var med. Den som vid detta tillfälle kanske allra mest engagerade sig finns tyvärr inte längre här i kammaren. Det var Anders Dahlgren. Han var mycket upprörd över att en hel bygd på det här sättet skulle drabbas av detta stora företags beslut. Alla närvarande – däribland representanter för de kommunala instanserna – var mycket eniga om att man i första hand måste satsa på att flyttningen inte kommer till stånd. I dag vet vi att ansträngningarna var fåfänga.

På Luciadagen förra året varslades de då återstående 72 anställda vid Euroheat i Kisa. Över hälften av dessa har redan lämnat företaget. De två fackordförande som var med vid mötet i höstas har t. ex. slutat – det var det besked jag fick när jag ringde och sökte dem häromveckan. Tio av dem som blivit utsparkade stämplar i Kisa. Till midsommar får den sista gruppen lämna företaget, och ännu vet man inte vad som skall hända i Kisa.

Den 10 oktober svarade industriministern på två frågor här i kammaren som handlade om Euroheat. Den ena hade ställts av Nils Berndtson och den andra av Anders Dahlgren. Industriministern sade då: "Jag har redan tidigare gjort klart för Saab-Scania att den har ett stort ansvar för sysselsättningen i Kisa och att regeringen med stor uppmärksamhet följer utvecklingen."

Vad har då regeringens stora uppmärksamhet åstadkommit? Ja, såvitt jag kan förstå, ingenting.

Vad säger då utskottet om den – i det här perspektivet – mycket välbefogade motionen?

För det första redovisas även från utskottets sida industriministerns svar om att regeringen talat med Saab och med stor uppmärksamhet följer frågan.

För det andra konstaterar även utskottet att några ytterligare åtgärder ej synes ha vidtagits av regeringen.

För det tredje konstateras att något ansvar beträffande sysselsättningen på en ort, som man nästan odödlägger genom sina beslut, har inte storföretagen i formell mening.

För det fjärde konstaterar utskottet att det är uppenbart att det från allmän synpunkt är önskvärt att storföretagen genom olika åtgärder söker motverka effekterna av företagsnedläggningar.

Utifrån dessa fyra konstateranden hamnar utskottet sedan på den ganska häpnadsväckande slutsatsen dels att utskottet inte ser någon möjlighet att inom ramen för marknadsekonomin formulera en generell princip för företags ansvar, dels att ett uttalande av riksdagen inte skulle vara meningsfullt.

Herr talman! Är detta verkligen vad utskottet kan åstadkomma i form av slutsats? Är det tillfredsställande, att något som är uppenbart önskvärt – enligt utskottet – inte ens kan tillkännages regeringen som riksdagens uppfattning?

Även om *utskottet* inte ser någon möjlighet att inom ramen för marknadsekonomin formulera en generell princip för företags ansvar, måste riksdagen kunna göra ett tillkännagivande till regeringen om vad man förväntar sig av den.

Utifrån de fyra konstateranden som utskottet gör hamnar jag på motsatt slutsats, nämligen att det vore ytterst värdefullt om riksdagen, utifrån det fall som är relaterat i motion N283, till regeringen uttalar sig för att det även inom ett marknadsekonomiskt system bör ställas upp bestämda krav från samhällets sida på storföretags agerande vid verksamhetsnedläggelse. Detta finns formulerat i reservation 15, vilken jag yrkar bifall till.

Anf. 67 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! I mer än 600 år har självständiga hantverkare funnits i Sverige. Deras tillvaro har varit fylld av hårt arbete. De har alltid satsat på en gedigen yrkesutbildning. De har fostrat ungdomar att vidareutveckla yrkeskunnandet för att kunna möta tidens krav.

Varken industrialismens genombrott på 1800-talet eller storindustrins snabba tekniska utveckling under 1900-talets senare del har kunnat slå ut hantverkaren-småföretagaren. Nej, det är tvärtom så att ju mer industrialiserat och mekaniserat vårt samhälle blir, desto större behov har vi av hantverkaren. Utan hans servicekunnande och förmåga att tillgodose varje enskild människas behov och önskemål kan dagens samhälle inte fungera på ett tillfredsställande sätt.

Det är svårt att dra gränsen mellan hantverk och konsthantverk. Det är inte lättare att dra gränsen mellan hantverk och industri. En sak är i alla fall helt klar – vi behöver alla delar i samverkan.

I min motion angående utveckling av ett hantverkscentrum i Leksand betonar jag att det inte minst inom regionalpolitiken är viktigt med ett livskraftigt hantverk. Om fler människor kunde bo kvar i landsorten och få sin utkomst delvis från hantverk, skulle betingelserna bli bättre för att bo och arbeta i glesbygd. Ytterligare åtgärder behöver sättas in för att hantverket skall kunna bli en verklig faktor att räkna med när det gäller sysselsättning och utveckling.

Jag framhåller i min motion att det skulle vara värdefullt, om vi – efter engelskt föredöme – kunde upprätta ett register över verksamma hantverkare och konsthantverkare. För några veckor sedan hade jag tillfälle att besöka Crafts Council, som ligger i hjärtat av London. Där finns ett register på över 3 000 yrkesverksamma, kompletterat med mer än 23 000 diabilder.

Crafts Councils syfte är:

att utveckla och uppmuntra skapandet och bevarandet av goda hantverksprodukter,

att befordra, främja och öka allmänhetens intresse för hantverksalster och att hålla dessa varor tillgängliga för allmänheten.

Alla betonar i dag den stora betydelsen av småföretag. De spelar en mycket viktig roll i den svenska ekonomin. De finns i praktiskt taget alla branscher och yrken. Fler småföretag är bra för Sverige. Småföretagen är nödvändiga, om vi skall kunna vidmakthålla vårt välstånd.

Jag vågar påstå att jag är ganska väl förtrogen med småföretagen och deras situation. Upprättandet av ett centralt register för hantverkare ser jag som en av många åtgärder för att bereda väg för en gynnsam utveckling av hantverket.

Herr talman! Ett register, uppbyggt och utnyttjat efter engelskt mönster, skulle säkert få flera positiva effekter. Det skulle – precis som skett i England – möjliggöra för hantverkare ute i landet att nå en större kundkrets. Därmed kunde de fortsätta sin verksamhet till gagn för sin hembygd genom att skapa nya arbetstillfällen och genom att ge ungdomar en meningsfull yrkesutbildning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om näringsutskottets betänkande 19.)

Anf. 68 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera näringsutskottets betänkande 19 om mineralpolitik.

Mineralpolitik

Anf. 69 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande 19 behandlas ett antal motioner om mineralpolitik. Ett flertal av dem är gamla favoriter som kommer i repris. Vi har från moderat sida avgivit två reservationer, nr 1 och nr 14. Reservationerna har förekommit under ett antal riksdagar, och jag skall därför bara mycket kort beröra dem.

Reservation 1 gäller prospektering. Liksom tidigare anser vi att denna i huvudsak skall skötas av de enskilda företagen och att det därför inte finns anledning att lägga ett så stort anslag för statlig prospektering i det femårsprogram som för närvarande rullar. Vi vill alltså minska anslaget på den punkten. Detta framgår av reservation 1, vilken jag yrkar bifall till.

Reservation 14 gäller ersättningen till markägare. Det är den s.k. jordägaravgälden som där återkommer. Vi tycker att det är rimligt att markägaren skall få någon gottgörelse för mineralbrytning under den egna marken. Vi tror att det befordrar samarbetet mellan markägaren och exploatören samtidigt som man slår vakt om den äganderättstradition som tidigare har gällt. Vi vill alltså i praktiken ge tilläggsdirektiv till minerallag-

stiftningskommittén att återinföra den del av jordägaravgälden som fanns i 1938 års gruvlag.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 14. Jag har inte för avsikt att begära vare sig votering eller rösträkning.

Anf. 70 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Får jag börja med att göra en parentes. Jag måste säga att som nybliven riksdagsledamot sedan i höstas är jag förvånad över att statsråden inte mera intresserar sig för de riktlinjer som dras upp av riksdagen. Här fastläggs i dag grundprinciperna för näringspolitiken – utan närvaro av ansvarigt statsråd. Så har de senaste veckorna det ena stora betänkandet efter det andra behandlats utan att regeringens ledamöter engagerat sig i diskussionerna, eller ens närvarit.

Inför dagens energidebatt har statsrådet Birgitta Dahl genom ett brev beklagat att hon varit förhindrad att närvara. Men de övriga?

Jag vet inte om detta beror på ointresse, nonchalans, för stor arbetsbörda eller en något underlig praxis. Jag kan inte bedöma detta, men för mig verkar det något underligt att regering och riksdag tycks arbeta var för sig, så fjärrade från varandra.

Herr talman! Detta var en parentes, men ändå ett påpekande, som jag tycker det är på sin plats att någon gör.

Från folkpartiets sida tillstyrker vi hemställen i betänkande 19, dock med undantag av några punkter. I reservation 2 framhåller vi, tillsammans med centern, att vi gärna vill ha en utredning om förutsättningarna för att starta gruvdrift i liten skala med sikte på försöksverksamhet. Det vore naturligtvis intressant från regionalpolitisk synpunkt, om man kunde komma fram till teknik och metoder som kunde göra småskalighet lönsam. Fyndigheter är redan kända i ganska stor omfattning, och sökandet efter nya fyndigheter blir mera intressant om även de mindre blir aktuella för utvinning.

En utredning om småskalig gruvdrift är framtagen av Norrlandsfonden och har lämnats på remiss till länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län, nämnden för statens gruvegendomar, AMS och STU. Samtliga dessa remissorgan har varit positiva i sina remissyttranden – de båda norrländska länsstyrelserna med betoning på verksamhetens betydelse från regionalpolitisk synpunkt. Samma synpunkter har lämnats av AMS. STU gör också samma bedömning, men med en positiv bedömning tillagd då det gäller verksamhetens betydelse för ny teknikutveckling.

I reservation 14 hävdar folkpartiet tillsammans med moderata samlingspartiet och centern att äganderätten är – och skall vara – ett omistligt inslag i den svenska demokratiska rättstraditionen. Det förhållandet att markägaren inte har någon rätt till del i mineralfyndighet som finns under markytan på hans egendom strider mot denna hävdvunna rättsuppfattning. Därför bör regler införas som ger markägaren viss del av avkastningen från gruvdrift. Minerallagskommittén bör få ett sådant tilläggsdirektiv från regeringen.

Minerallagskommittén bör också uppmanas av regeringen att ta upp frågan om reglerna för naturvårdens krav i gruv- och minerallagstiftningen. Det anser vi i folkpartiet i reservation 15. Vi anser att den föreslagna naturresurslagen ger ett starkt skydd för mineralutvinning. Det innebär att

lagens bestämmelser om särskilda begränsningar beträffande ingrepp i speciellt känslig miljö urholkas. Det kan gälla vissa kustområden, skärgårdar, de s. k. obrutna fjällområdena och vissa älvar. Vi anser att naturvården bör ges ett starkare skydd gentemot mineralutvinningsintresset och att regler härom bör införas i gruv- och minerallagstiftningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 14 och 15.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

7 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1985/86:35 Kulturarbetarnas skatteförhållanden m. m.

Kulturutskottets betänkanden

1985/86:18 Anslag till kulturverksamhet m. m. (prop. 1985/86:100 delvis)

1985/86:19 Anslag till idrott, rekreation och turism (prop. 1985/86:100 delvis)

Utbildningsutskottets betänkande

1985/86:18 Anslag till kommunal utbildning för vuxna, m. m. (prop. 1985/86:100 delvis)

8 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 23 april

1985/86:185 av *Karin Israelsson* (c) till socialministern om alkoholpolitiken:

Svensk alkoholpolitik, som har sin bakgrund i 1977 års riksdagsbeslut, har varit framgångsrik. Konsumtionen har under en följd av år varit sjunkande. Inte minst bland ungdomar har man med glädje kunnat notera ändrade attityder till alkoholförtäring. Detta har givit effekter inom sjukvården, och antalet alkoholrelaterade sjukdomsfall har minskat.

Denna positiva vändning kan tillskrivas en rad av insatser. Inte minst information genom kampanjer som bedrivits av organisationer och myndigheter samt en alkoholpolitik som medvetet begränsat åtkomligheten av alkohol har haft stor betydelse. Genom att föra fram alkoholproblemen, så att de öppet diskuterats och erkänts, har man skapat möjligheter till de kamratstödjande verksamheter som utvecklats på våra arbetsplatser.

I ett riksdagsbeslut våren 1985 har det fastställts att målet för vår alkoholpolitik är en minskad konsumtion med 25 % fram till år 2000. Detta mål verkar dock vara svårt att nå om den nu rapporterade ökningen av alkoholförsäljningen inte bryts. Rapporter om ökad konsumtion bland ungdomar har även lämnats. Genom en alkoholpolitik som inte varit speciellt

aktiv har även regeringen bidragit till detta försämrade förhållande. Det är oroande om den förda alkoholpolitiken inte leder till en minskad konsumtion.

Alkoholen orsakar årligen stora kostnader för samhället. De allra största problemen drabbar dock alla de människor som genom eget eller anhörigs missbruk kommer i daglig kontakt med problemen. Olycksfallsstatistiken när det gäller bil- och båtoluckyor, misshandel och familjebråk visar klart sambandet mellan alkoholförtäring och olycksfall. Detta är allvarligt, och vi kan inte stillatigande åse att den positiva utvecklingen vad gäller alkoholkonsumtionen nu bryts.

Jag vill med anledning av detta fråga socialministern hur regeringen ämnar fullfölja riksdagens beslut, som innebär åtgärder för en minskad alkoholkonsumtion fram till år 2000.

1985/86:186 av *Gunnar Hökmark* (m) till försvarsministern om regler för undanförelse och förstörelse av ADB-register:

Sårbarhetsberedningen lämnade i sitt delbetänkande 1983:8 förslag till lag om undanförelse och förstörelse av ADB-register. I viss mån finns redan i dag föreskrifter om hur ADB-register skall hanteras vid risk för krig. I t. ex. förordningen 1977:55 föreskrivs bl. a. att myndighet som under krig skall upprätthålla sin verksamhet vid krigsfara skall tillse att personregister av större omfattning skyddas för obehöriga.

Detta täcker emellertid inte in en mängd känsliga personregister inom privat och offentlig sektor som innehåller personuppgifter som kan vara av stort intresse för en främmande makt och som i dennas besittning kan innebära ett allvarligt hot mot den enskilde. Mot den bakgrunden är det angeläget med en lagstiftning som föreskriver att personregister skall undanförelse eller förstöras. En särskild lag i enlighet med sårbarhetsberedningens förslag är en tänkbar väg, ett tillägg i datalagen med krav på föreskrifter om undanförelse och förstörelse är en annan.

Metropolitregistret har visat på hur många och känsliga uppgifter som kan samlas i vissa typer av register. Detta gör det angeläget med lagstiftning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga försvarsministern om han är beredd att till riksdagen framlägga förslag till lagstiftning om undanförelse och förstörelse av ADB-register.

1985/86:187 av *Gullan Lindblad* (m) till statsrådet Bengt Göransson om alternativ till det obligatoriska skolväsendet:

Skollagens 34 § säger: "En fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande, om skolans undervisning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål.

Om skolan inte längre uppfyller dessa villkor och bristerna inte avhjälpas efter hänvändelse till huvudmannen, skall godkännandet återkallas."

Livets Ords kristna skola i Uppsala har sedan höstterminen 1985 bedrivit

grundskoleundervisning i enlighet med ovanstående paragraf.

Enligt skolan är syftet att bedriva undervisning i enlighet med skolans läroplan, Lgr 80. Lärarna är behöriga och väl vitsordade, den lokala skolförvaltningens utredningar och inspektioner vid skolan gav skäl för tillstyrkan att bedriva undervisning. Likväl har skolstyrelsen i Uppsala, länskolnämnden i Uppsala län och skolöverstyrelsen vägrat godkänna skolan. I samtliga instanser har dock reservationer/avvikande meningar avgetts till förmån för stiftelsens rätt att få bedriva skolundervisning.

I första tilläggsprotokollet till Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artikel 2, sägs:

”Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en *uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.*”

Vid antagandet härav gjorde Sverige följande förbehåll: Sverige kan inte tillerkänna föräldrar rätt att, under återopande av sin filosofiska åskådning, påfordra att deras barn *befrias* från deltagande i viss obligatorisk skolundervisning. Vidare kan *befrielse* från kristendomsundervisningen i skolorna endast *meddelas barn, som är av annan trosbekännelse än svenska kyrkans och för vilka tillfredsställande religionsundervisning organiserats på annat sätt.*

Enligt UNESCO:s konvention mot diskriminering inom undervisningen sägs i artikel 5:

”Det är väsentligt att respektera föräldrars och andra laga målmäns frihet, för det första att välja andra läroanstalter för sina barn än de som upprätthålles av de offentliga myndigheterna men som motsvarar de minimikrav för undervisning, som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter och för det andra, att på ett sätt som överensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med deras egen övertygelse.”

Vid Sveriges ratificering av konventionen anfördes i anslutning till konventionsbestämmelsen om föräldrars frihet att tillförsäkra sina barn en religiös och moralisk uppfostran i överensstämmelse med föräldrarnas egen övertygelse, *att statsmakterna vid skilda tillfällen beslutat om att religionsundervisningen inom det allmänna skolväsendet skall vara objektiv och att det enligt skollagen finns möjlighet till befrielse från undervisning i kristendoms- resp. religionskunskap för elev som tillhör annat trossamfund än svenska kyrkan.*

Något förbehåll vid Sveriges ratifikation av UNESCO-konventionen förekom inte.

1966 års FN-konvention artikel 13 mom. 3 föreskriver praktiskt taget detsamma som UNESCO-konventionen i fråga om föräldrars frihet att välja skolförvaltning och bestämma över barnens religiösa och moraliska uppfostran.

Med ovanstående aktuella ärende som utgångspunkt vill jag till skolministern ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet redovisa hur de av riksdagen i skollagen antagna reglerna för godkännande av alternativ skola har tillämpats?

2. Är skolministern beredd att – med hänseende till bl. a. föräldrarätten – vidta åtgärder för att underlätta för föräldrar att välja skola utanför det obligatoriska skolväsendet för sina barn?

1985/86:188 av *Nils G. Åsling* (c) till statsministern om det svenska jordbrukets framtid:

"En såningsman

En såningsman gick ut att så sin säd.

Då drog en pingstvind genom gårdens träd,

den första knarren skrek, och på en kvist

satt göken som en grå evangelist;

ku ku, just nu!

Din jord skall giva sjuttio för sju."

Så sjunger Karlfeldt om såningsmannen och bonden: "Din jord skall giva sjuttio för sju." Nu förbereder Sveriges bönder på nytt sitt vårbruk. I år sker emellertid sådden med osäkra förtecken. Aldrig tidigare har svenskt lantbruk befunnit sig i en så besvärlig situation som nu. Även om en förväntad skörd kan ge "sjuttio för sju", är det i hög grad ovisst hur lantbrukets ekonomi utvecklas. Överskottssituationen inom lantbruket är i och för sig en marginell företeelse, och dess konsekvenser i form av höga exportkostnader betingas framför allt av frånvaron på världsmarknaden av en reell marknad. Världsmarknaden för jordbruksprodukter får ju i hög grad sin prägel av politiska ställningstaganden och olika länders nationella regleringar, vilket bidrar till att göra världsmarknaden till en avstjälpningsplats för överskott.

Överskotten på jordbruksprodukter har emellertid utlöst en intensiv debatt om det svenska lantbrukets framtid. Det är en fråga som spänner över vida fält och som motiverar mig att ställa denna fråga till statsministern, eftersom lantbrukets framtid i realiteten spänner över flera departementschefers ansvarsområden. Lantbrukets framtid är en fråga om samhällsekonomins utveckling och den regionala balansen. Det är en fråga om miljö och kultur, om försvarsberedskap och till sist också svenska folkets dagliga bröd.

När man ett antal år följt den jordbrukspolitiska debatten, överväldigas man av intrycket av bristen på helhet och konsekvens och långsiktiga perspektiv. I alltför stor utsträckning görs lantbrukets framtid till en fråga om prisutvecklingen för dagen eller om användningen av överflödigt åkerjord.

I stället borde frågan vara: Vilket samhälle vill vi leva i? – eller kanske ännu bättre uttryckt: Vilket samhälle vill vi erbjuda våra efterkommande att leva i? Vill vi bevara kulturlandskapet? Vill vi hålla även glesbygderna levande? Vill vi ha ett avgörande inflytande på nationell bas över vårt folks försörjningstrygghet? Ja, det är en rad frågor som anmäler sig och som inte kan lösas var för sig utan som kräver en helhetssyn, ett totalperspektiv, för att finna sin lösning.

Till skillnad från annan näringsverksamhet grundar sig lantbrukets produktion på den biologiska processen i vår natur. Snabba förändringar går inte att genomföra utan stora skadeverkningar. Investeringar inom lantbruket har ofta inte något alternativvärde och kan inte från en dag till en annan

förändras från att tjäna den biologiska processen till att ingå som en resurs i tillverkningsindustrin.

Vad jag tycker mig ha bevittnat i den jordbrukspolitiska debatten under senare år, är en växande brist på förståelse för lantbrukets speciella problem och förutsättningar. Man har alltför lätt och alltför ofta värderat lantbruket på samma sätt som annan näringsverksamhet och mätt lantbrukets prestationer med mått som skapats i en annan miljö än lantbrukets. Till bilden hör också att i den politiska debatten har frågorna förenklats och debatten förgrovats, vilket inte har främjat allmänhetens information och de träffade beslutens saklighet. Den segdragna debatten t. ex. om hur man skall tolka riksdagens beslut om statens andel i kostnaderna för veteexporten, är i sammanhanget ett avskräckande och ovärdigt exempel på hur en detalj i de jordbrukspolitiska ställningstagandena kan gå sin egen väg och göra hela frågan om jordbrukets utveckling till ett meningslöst käbbel om fördelning av resurserna.

Jag föreställer mig att tiden nu är inne för regeringen att i klartext ange hur man ser på lantbrukets framtid. Vilken produktionsvolym vill man ha? Hur skall i jordbruksproduktionen överflödiga resurser nyttiggöras? Hur vill man klara den regionala balansen i denna situation? Ja, över huvud taget måste, innan nya jordbrukspolitiska ställningstaganden skall ske och innan man förrirrar sig ut i fler detaljer och delbeslut, regeringen samla sig till de mer långsiktiga och övergripande mål man vill ställa upp för det svenska lantbruket. Dessa mål måste formuleras mot bakgrund av en total samhällssyn, där lantbrukets allsidiga roll i samhället preciseras. Med en helhetssyn på lantbruket borde det också gå att finna former för breda samförstånd omkring lantbrukspolitiken i riksdag och samhälle. Lantbrukarna ser inte striden som ett självändamål. Den diskussion som av lantbrukets organisationer initierats om hur överskottsareal skall användas är ett värtaligt exempel på denna vilja att hitta lösningar på aktuella problem. Men samhället måste vara berett på att ge tid för omställning. I övrig näringsverksamhet är det i dag ett axiom att strukturförändringar och marknadsanpassningar måste ske i "socialt acceptabla former". Det gäller dess värre inte lantbruket nu, men det borde vara en viktig del av de mål man ställer upp för att ge lantbruket tid för anpassning, utan att jagas av kortsiktiga politiska beslut och improviserade lösningar på långsiktiga problem. Nu, när landets ekonomiska utveckling är gynnsam, förstärks även kravet på långsiktighet i synen på miljö och resurshushållning i samhället.

Med hänvisning till det ovan anförda ber jag att till statsministern få ställa följande frågor:

1. Är statsministern beredd att inför Sveriges riksdag redovisa regeringens långsiktiga syn på lantbruket och dess roll i samhället?
2. Är statsministern vidare beredd att medverka till att lantbruket får nödvändig tid för omställning och anpassning till marknadssituationen och att detta får ske i socialt acceptabla former?

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Meddelande om interpellationer

Meddelande om interpellationer

Genom regeringens proposition 1983/84:110 om vissa oljefrågor framlade regeringen i mars 1984 sin syn på statens oljepolitik och sin syn på Svenska Petroleum AB roll i denna statens oljepolitik. Det angavs i propositionen att en särskild förhandlare borde få utses för att undersöka samverkan med folkrörelseföretaget OK, särskilt såvitt gällde samarbete avseende försäljning till konsumenter på drivmedelsmarknaden. Från propositionen, som i allt väsentligt godtogs av den socialdemokratiska majoriteten i näringsutskottet och därmed även av riksdagen, är följande att notera.

Regeringen tog utgångspunkt i en skrivelse från Svenska Petroleum AB i november 1983 rörande den framtida inriktningen och finansieringen av den *statliga* oljeprospekterings- och oljeutvinningsverksamheten. Sedan SP:s styrelse i skrivelse konstaterat att det ekonomiska utbytet för SP-koncernen av utvinningsvärda projekt som kan uppstå som ett resultat av verksamheten i Svenska Petroleum Exploration AB måste bli begränsat – skälet till detta skulle vara att projekt som finansierats med s. k. särskilda bidrag leder till att det ekonomiska överskottet av projektet återförs till staten sedan vissa avdrag gjorts – föreslog styrelsen i SP att utbyggnad och produktion av fynd som drivs av SP-koncernen borde finansieras genom upplåning med statlig garanti. SP framhöll i sin skrivelse att SP lyckats *genomföra projekt* som innebär att bolaget under åtskilliga år framöver kommer att ha tillgång till råolja från Nordsjön. SP angav vidare att de belopp som angivits i skrivelsen såvitt gällde kreditgarantier och SP:s medelsbehov vilade på förutsättningarna att några väsentliga förändringar i omvärlden inte skulle inträffa vad beträffar oljepriser, valutakursförändringar o. d. Om så skulle ske måste beloppen i ett senare skede anpassas "så att nu gjorda prospekteringsåtaganden kan fullgöras utan ekonomiska men för SP-koncernen".

Två former för statligt prospekteringsstöd finns. Särskilt prospekteringsstöd med 100 % av kostnaderna som endast beviljas de statliga oljebolagen SP och SPE och allmänna bidrag som utgår med högst 50 % av kostnaderna. Bidragen skall förenas med villkor om hemtagning till Sverige av råolja.

På statsrådet Birgitta Dahls förslag beslöt regeringen i propositionen att föreslå riksdagen att anvisa medel och garantiramar väsentligen i överensstämmelse med SP:s krav. Redan meddelade s. k. särskilda bidrag skulle ändras så att SP fick ett incitament att driva verksamheten på mera affärsmässiga grunder. För att uppnå detta skulle även en ändring ske från projektfinansiering till programfinansiering i syfte att ge SP-koncernen ökad risk och ökad nytta av olika projekt som SP-koncernen förutsågs komma att genomföra.

Riksdagen beslöt att anvisa 540 miljoner till SP för egen finansiering av prospekteringsverksamhet och att höja den statliga kreditramen för utvinning av olja m. m. från 4 miljarder till 8 miljarder.

Ett av de projekt som SP engagerat sig i och där SP äger viss del, är det s. k. Ula-fältet i Nordsjön. Ursprungligen förutsågs produktionsstart där under 1987. Det är känt att Ula-projektet icke kan bedrivas ekonomiskt framgångsrikt om ej ett oljepris om ca 19 dollar per fat betalas för utvunnen olja.

Sedan riksdagen beslöt i anledning av regeringens proposition 1983/84:110, vilket beslut, som framgått av vad som ovan anförts, i väsentliga delar vilar på förutsättningar som beskrivits av regeringen, har en lång rad väsentliga förutsättningar för riksdagens beslut kommit att ändras. Således har oljepriset dramatiskt sjunkit till värden för närvarande långt under 19 dollar per fat. Vidare har dollarkursen radikalt förändrats.

Ula-projektet kan bli föremål för utvinning redan under innevarande år. Finansieringen har arrangerats genom utnyttjande av statliga lånegarantier. Finansieringen omfattar för närvarande totalt ca 180 miljoner dollar. Beräkningar som har gjorts visar att den statsgaranterade skulden vid ett oljepris på 15 dollar växer fram till 1989 från 180 miljoner dollar till ca 215 miljoner dollar.

Förlustriskerna med Ula-projektet är uppenbara. De av staten tillhandahållna kreditgarantierna är numera utpräglade riskgarantier.

I proposition 1985/86:139 begär regeringen riksdagens bemyndigande att i samband med bildandet av ett aktiebolag kallat OK Petroleum AB, OKP, iklåda staten vissa ekonomiska förpliktelser. OKP utgör ett aktiebolag i vilket enskilda intressen äger 70 %. Den svenska staten äger 30 %. Oljeprospekteringsföretaget SPE ägs till 51 % av det enskilt ägda OKP och till blott 49 % av staten.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer jag om att få ställa följande frågor till energiminister Birgitta Dahl:

1. Avser regeringen att göra s. k. särskilda bidrag för oljeprospekteringsverksamhet fortsatt tillgängliga för OKP?
2. Avser regeringen att påfordra återbetalning av outnyttjade bidrag och hindra vidare utbetalning av beslutade bidrag sedan nu SP förvandlats till ett enskilt dominerat aktiebolag, OKP?
3. Avser regeringen såsom aktieägare i OKP och såsom ansvarig för statliga garantier för det enskilt ägda OKP att söka förhindra att OKP/SPE genomför Ula-projektet och därmed riskerar statliga garantier för det enskilt ägda aktiebolagets risktagande?

1985/86:190 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till socialministern om sjukförsäkringens s. k. 15-kort:

År 1981 infördes frikortet, även kallat 15-kortet, för alla patienter med fler än 15 besök hos läkare. Besök hos läkare berättigar till en stämpel på kortet, besök hos sjukgymnast eller distriktssköterska till en halv stämpel.

Införandet av frikortet maximerar patientkostnaden till 15 gånger läkar-taxan. Därefter är all vård gratis under ett år från det datum då första stämpeln infördes på kortet.

En beklaglig effekt har blivit möjligheterna för tablettmissbrukare och narkomaner att utnyttja reformen för att genom upprepade besök hos olika läkare eller annan sjukvårdspersonal försöka erhålla värktabletter, lugnande medel och sömnmedel.

Missbrukare råkar t. ex. oftare än andra ut för olycksfall, som fordrar läkarbesök, röntgenundersökning, återbesök, sjukgymnastik m. m. Därigenom erhåller vederbörande relativt snabbt de 15 erforderliga stämplarna för gratisbesök.

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Meddelande om frågor

Detta förhållande är allvarligt och inverkar menligt på möjligheten att förhindra resp. minska tablettmissbruk, liksom på möjligheten att rehabilitera missbrukare och narkomaner.

Med hänvisning till ovanstående ber jag att få ställa följande fråga:

Har socialministern uppmärksammat den av mig aktualiserade missbruksproblematiken och – i så fall – vilka åtgärder avser socialministern vidta för att undanröja problemen?

9 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 23 april

1985/86:507 av *Börje StenSSon* (fp) till socialministern om åtgärder mot ökad alkoholkonsumtion:

Vissa uppgifter tyder på att alkoholkonsumtionen har stigit under de första månaderna år 1986.

Både finansministern och riksbankschefen har uttryckt farhågor för en växande "köpglädje" i spåren på räntesänkningar och hopp om ökade reallöner.

Mot bakgrund av sådana farhågor kan man befara att också alkoholkonsumtionen stiger.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga statsrådet Sigurdsen:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta i det fall alkoholkonsumtionen ökar?

1985/86:508 av *Pär Granstedt* (c) till försvarsministern om skadestånd för vissa yrkesfiskare vid en eventuell minutläggning vid Örsbaken:

De planerade minutläggningarna vid Örsbaken utanför Bråviken kommer, om de genomförs, att få allvarliga konsekvenser för fisket i området.

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att hålla berörda yrkesfiskare skadeslösa vid en eventuell minutläggning vid Örsbaken?

1985/86:509 av *Ylva Annerstedt* (fp) till utbildningsministern om statsbidrag till Höglandsskolan:

Stockholms stadsfullmäktige har nyligen beslutat att Höglandsskolan i Stockholm skall återuppstå som vertikal skola och att ge kommunala bidrag till skolan samt tillstyrka att staten också ger bidrag till skolan. En förutsättning för att Höglandsskolan skall kunna drivas som en fristående skola är att både Stockholms stad och staten ger skolan ekonomiska bidrag.

Kommer regeringen att tillmötesgå Höglandsskolans begäran om ekonomiskt bidrag?

Prot. 1985/86:124
23 april 1986

Meddelande om frågor

10 § Kammaren åtskildes kl. 17.50.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren